adimere, et in fastum me vanitatis inaniter extollere. Utilius enim est mihi, ut sciar insipiens, quod sum, quam ut æstimer sapiens, quod non sum. Illud namque non infructuosum humili timorem, istud vero ruinosum superbo parere poterit, quod absit, tumorem. Quem cum omnibus aliis vitiorum sordibus propitius a me dignetur avertere, qui omnem omnino superbiam sua damnavit humilitate. Amen.

VITA ALTERA

AUCTORE GALBERTO NOTARIO.

(*Ex aliquot mss.*)

PROLOGUS.

1. Cùm inter regnorum principes quos circa nos cognovimus, summum gloriæ ac laudis sibi adscribendi studium per militiæ facinora enituisset : et eisdem affectus consimilis ad bene regendum inesset; minoris potentiæ et famæ principabatur Imperator Romanorum Henricus (121), qui, cum annos plures sedisset, sine hærede diem obiit. Minoris quoque famæ ac virium rex Anglorum (122) sine liberis degebat in regno, quam comes Carolus Flandriarum marchio, naturalis noster dominus et princeps; qui quod militiæ fama, et generis nobilitatus regio sanguine septennis in comitatu pater et advocatus Ecclesiarum Dei præerat, erga pauperes largus, inter proceres suos jucundus ac honestus, adversus hostes crudelis et cautus, qui etiam sine hærede a suis, imo nefandissimis servis, traditus et occisus pro justitia occubuit. Tanti quidem principis mortem descripturus, non elaboravi eloquentiæ ornatum, seu diversorum colorum distinguere modos, sed rerum veritatem solummodo exsequi, quæ quamquam stylo arido, tamen memoriæ fidelium scribendo commendavi peregrinum mortis ipsius eventum. Neque equidem locum et temporis opportunitatem, cum animum in hoc opere intenderem, habebam; quandoquidem noster locus eodem tempore sollicitabatur metu et angustia, adeo ut sine aliorum exceptione tam Clerus quam populus indifferenti periclitabatur occasu et rerum suarum et vitæ. Igitur inter tot adversa et angustissimos locorum fines, cœpi mentem fluctuantem, et quasi in Euripo jactatam compescere, et juxta scribendi modum cohibere. In qua animi mei exactione una charitatis scintillula, suo igne fota et exercitata, omnes virtutes spirituales cordis funditus ignivit, et subsequenter hominem meum, quem aforis timor possederat, scribendi quadam libertate donavit.

2. Super hoc igitur mentis studio, quod in tam arcto positus (123) vestro et omnium fidelium auditui in communi commendavi, si quis quidquam obgarrire et detrahere contendat, non multum curo. Securum enim me facit quod veritatem omnibus apertam, qui mecum eodem percellebantur periculo, loquor, et eam posteris nostris memorandam commendo. Rogo ergo et moneo, si cui hujus styli ariditas, et hujus opusculi exiguus manipulus ad manus venerit, non derideat et contemnat : sed nova admiratione, quæ scripta sunt et Dei ordinatione congesta, nostro solummodo tempore admiretur, et discat potestates terrenas non despicere vel morti tradere, quas credendum est Deo ordinante nobis esse præpositas; unde apostolus : « Omnis anima omni potestati subjecta sit, sive regi tanquam præcellenti, sive ducibus tanquam a Deo missis (*I Petr.* II, 13), » *tanquam* enim non est similativum, sed confirmativum : *tanquam* vero dicitur in Scriptura sancta pro eo quod vere est : sicut est ibi, tanquam sponsus, hoc est vere sponsus. Non quidem promeruerant homicidæ et potatores et scortatores et omnium vitiorum servi nostræ terræ ut præesset eis bonus princeps, religiosus et potens, catholicus, post Deum pauperum sustentator, Ecclesiarum Dei advocatus, patriæ defensor, et talis in quo terreni imperii reliqua potestas bene regendi formam et Deo serviendi materiam assumeret. Videns ergo diabolus Ecclesiæ et fidei Christianæ profectum, sicut subsequenter audituri estis, commovit terræ, hoc est, Ecclesiæ Dei stabilitatem, et conturbavit eam dolis, traditionibus et effusione innocentium sanguinis.

CAPUT PRIMUM.

Illustria in comitatu gesta B. Caroli. Imperium Romanum et regnum Hierosolymitanum oblatum.

3. Carolus itaque filius Cuntionis regis Datiæ (124) et matre oriundus quæ terræ Flandrensis comitum de sanguine processerat : ea affinitate cognationis a puero in patria nostra altus est usque ad virile robur corporis et animi. Postquam vero militiæ titulis armatus est, egregium facinus in hostes arripuit,

(121) Intelligitur Henricus V, Ultrajecti anno 1125 mortuus, a Calisto II papa olim excommunicatus.

(122) Henricus I rex Angliæ, de quo actum supra cap. 2.

(123) Videtur cives Brugenses alloqui.

(124) *Cnut*, *Cnuto* aut *Canutus*, promiscue reges Daniæ appellati : horum pater B. Caroli S. Canutus ejus nominis quartus fuit.

famam bonam et gloriam sui nominis pene gnorum potentes obtinuit. Quem quidem per plures annos in principem peroptaverant proceres nostri, si forte sic evenire potuisset. Igitur comes Balduinus adolescens fortissimus moriendo nepoti suo Karolo regnum simul et principibus contradidit, et sub fidei securitate commendavit.

4. Cœpit utique majoris consilii prudentia pius comes de pacis reformatione disponere, leges et jura regni revocare, ita ut paulatim pacis statu undecumque collecto, in quarto sui comitatus anno, per illum omnia florerent, omnia riderent, omnia justitiæ et pacis securitate et multiplici jucunditate fruerentur. Tandem videns gratiam pacis omnibus jucundam, indixit per terminos regni, ut sub quiete et securitate absque armorum usu communiter degerent, quicumque aut in foro aut infra castra manerent et conversarentur : alioquin ipsis plecterentur armis, quæ ferrent. Sub hac ergo observantia arcus et sagittæ et subsequenter omnia arma post posita sunt in forincesis locis, sicut et in pacificis. Qua pacis gratia legibus et justitiis sese regebant homines, omnia ingeniorum et studiorum argumenta ad placita componentes : ut in virtute et eloquentia rhetorices unusquisque se defensaret, cum impetitus fuisset : vel cum hostem impeteret qua colorum varietate oratorie fucatum deciperet. Tunc vero habuit rhetorica sua exercitia et per industriam et per naturam : erant enim multi illitterati, quibus natura ipsa eloquentiæ modos et rationabiles præstiterat conjecturandi et argumentandi vias, quibus nullatenus illi, qui disciplinati erant et docti artem rhetoricam, obviare vel avertere poterant. Sed quia iterum suis fallaciis minus cautis fideles et oves Christi in placitis illi convenerunt, Deus, qui omnia ab alto speculatur, corripere fallaces suos non despexit; ut quibus eloquentiæ bonum præstiterat ad salutem, ipsis per flagella insinuaret, quia eo bono usi sunt ad propriam perditionem.

5. Immisit ergo Dominus flagella famis, et postmodum mortalitatis, omnibus qui in regno degebant nostro, sed prius terrore signorum revocare dignabatur ad pœnitendum, quos pronos prævideral ad malum. Anno ab Incarnatione Domini milleno centeno vicesimo quarto, in Augusto mense universis terrarum habitoribus in corpore solari, circa nonam horam diei apparuit(125) eclipsis, et luminis non naturalis defectus, ita ut solis orbis orientalis obfuscatus, paulatim reliquis partibus ingereret nebulas alienas, non simul tamen totum solem obfuscantes, sed in parte : et tamen eadem nebula totum pererravit solis circulum, pertransiens ab oriente usque ad occidentem tantummodo in circulo solaris essentiæ : unde qui statum pacis et placitorum injurias notabant, futuræ famis et mortis periculum minabantur universis. Cumque, neque sic correcti sunt homines, tam Domini quam servi, venit repentinæ famis inedia, et subsequenter mortalitatis irruerunt flagella (126). Unde in psalmo, « et vocavit famem super terram, et omne firmamentum panis contrivit (*Psal.* CIV, 16). » Quo tempestate non poterat solito more sese quisque cibo et potu sustentare, sed contra morem tantum panis insumpsit epulator semel in prandio, quantum ante hoc tempus famis in diversis diebus sumere consueverat, atque sic per insolentiam est gurgitatus, et omnes naturales receptaculorum meatus distenti nimietate repletionis cibi et potus, natura languebat. Cruditate quoque et indigestione tabescebant homines et adhuc fame laborabant, donec spiritum exhalarent ultimum. Multi quoque inflati sunt, quibus cibus et potus fastidiebat; quibus tamen utique abundabant. Quo tempore famis, in media Quadragesima, etiam homines terræ nostræ, circa Gandavum et Legionem (127) et Scaldum fluvios commorantes, carnes comederunt, eo quod panis eis prorsus defecisset : quidam vero ipso itinere cum transitum facerent ad civitates et castra, in quibus panem sibi compararent, nondum semiperfecto transitu suffocati fame perierunt : circa villas et curtes divitum, et castra seu munitiones, pauperes cum ad eleemosynas misero gressu devoluti venissent, mendicando mortui sunt. Mirabile dictu! nulli in terra nostra manserat naturalis color, sed talis pallor affinis et proprius mortis inerat universis. Languebant similiter sani et ægri, quia qui sanus erat in compositione corporis, æger effectus est, visa miseria morientis.

6. Neque sic quidem correcti sunt impii, qui eodem tempore, sicut aiunt, in piissimi comitis Caroli mortem conspiraverant. At comes egregius satagebat omnibus modis pauperes sustentare, eleemosynas largiri in castris et in locis suis, et præsens ipse et per ministros suos. Eadem tempestate centum pauperes in Brugis omni die sustentabat, singulis illorum unum panem admodum grandem tribuens, ab ante Quadragesimam prædictam usque in novas ejusdem anni messes. Similiter in aliis castris suis idem disposuerat. Eodem anno edixerat dominus comes quod, quicunque duas mensuras terræ seminarent tempore sementis alteram mensuram terræ seminarent faba et pisa, eo quod hoc genus leguminis citius et tempestivius fructum proferret, unde pauperes citius sustentari potuissent, si famis miseria atque inedia anno non cessaret. Similiter per omnem comitatum suum præceperat, per hoc in futuro consulens pauperibus quantum poterat : illos etiam ex Gandavo turpiter redarguit, qui passi sunt ante ostium domus suæ mori pauperes fame, quos pavisse poterant. Cervisiam quoque interdixit confici, ut eo levius et melius abundarent pauperes,

(125) Eclypsin hanc inter alios astronomos annotavit Sethus Calvisius ab Anglicis scriptoribus observatam contigisse 17 Augusti, eamque accurate describit.

(126) Anno 1125, biennio ante obitum B. Caroli, uti indicat Gualterus.

(127) *Legio*, aliis *Legia* et *Lisa*, Gandavi Scaldi immiscetur.

si a cervisia conficienda cessarent tempore famis cives et incolæ terræ. Nam ex avena panes fieri jussit, ut saltem in pane et aqua vitam continuarent pauperes. Vini quartam sex pro nummis vendi præcepit, et non carius, ideo ut cessarent negotiatores ab abundantia et emptione vini, et merces suas commutarent pro necessitate famis, pro victualibus aliis, quibus levius abundarent et facilius pauperes sustentarent. A propria mensa sibi quidem subtraxit quotidie victum, unde centum pauperes et tredecim sustentabantur : indumenta insuper nova, scilicet camisiam (128), tunicam, pelles, cappam, braccas, caligas, subtulares (129), a principio illius Quadragesimæ et devoti jejunii sui, in quo statim traditus in Domino obdormivit, quotidie uni pauperum erogavit usque ad diem quem obiit in Christo atque dispensatione tali et misericordi erogatione in pauperes paracta, sic ibat ad ecclesiam, ubi in oratione decumbens psallebat Deo psalmos, ibique audito ex more sacro denarios pauperibus distribuit sic Domino prostratus.

7. Cumque in comitatu suo Flandriarum marchio Carolus pacis et gloriæ decore degeret (130), Henricus Imperator Romanus diem obiit, et desolatum est regnum imperii illius et sine hærede exhæredatum. Igitur sapientiores in clero et populo regni Romanorum et Teutonicorum satagebant omnibus modis, quem sibi ad Imperium regni providerent, virum nobilem tam genere quam moribus. Igitur circumspectis terrarum et regnorum principibus, considerate inierunt consilium, quatenus illi sapientiores et potentiores in regno, legatos idoneos, scilicet cancellarium archiepiscopi (131) Coloniensis civitatis, et cum eo comitem Godefridum (132) solemniter transmitterent ad consulem Flandriarum Carolum pium, ex parte totius cleri et ex parte totius populi regni et imperii Teutonicorum expostulantes et obsecrantes potentiam et pietatem ipsius, ut imperii honores et dignitates regias cum suis facultatibus pro sola charitate assumeret. Omnes enim meliores tam in clero quam in populo eligendum sibi eum justissimo desiderio exspectabant, ut Deo donante ad ipsos dignaretur adscendere, coronatione et Imperii exaltatione unanimiter sublimarent, ac regem illum lege prædecessorum Catholicorum imperatorum constituerent.

8. Cumque legationem et expostulationem audisset Carolus comes, consilium cum nobilibus et Paribus suæ terræ subiit, quid super hoc ageret. At illi, qui ipsum justo amore, et dilectionis virtute dilexerant, et ut patrem venerabantur, cœperunt dolere, et dicessum ejus deflere, et ruinam patriæ gravem fore, si forte eam desereret. Tandem illi traditores pessimi, qui vitæ ipsius inimicabantur, consuluerunt ei, ut regnum et ejus honores præriperet inter Teutonicos, persuadentes ei quantæ gloriæ et quantæ famæ sibi foret regem Romanorum esse. Laborabant miseri illi, qua astutia, quibus dolis carerent eo, quem postmodum, dum amovere non poterant, viventem tradiderunt, pro lege Dei et hominum cum ipsis decertantem. Remansit itaque in comitatu suo Carolus comes pro expostulatione suorum dilectorum, pacem et salutem patriæ, quantum in se erat, omnibus demandans et constituens, Catholicus, bonus, religiosus, cultor Dei, hominumque rector providus. Qui cum sæcularis militiæ facinora acturus foret, non habebat hostes circa terram suam, sive in marchiis, sive in confiniis et terminis suis : quia timebant eum, aut pacis et dilectionis fœdere conjuncti, potius munera et donaria in invicem transmiserant, sed certamina militiæ sæcularis pro honore terræ suæ, et pro exercitio militum suorum apud aliquem comitum vel principum Northmanniæ vel Franciæ, aliquando vero ultra regnum Franciæ arripuit, illicque cum ducentis equitibus tornationes exercuit : qua in re famam suam, et comitatus sui potentiam ac gloriam sublimavit. Quidquid ergo levitatis hujus culpa deliquit, eleemosynarum multiplici redemptione apud Deum emendavit.

9. Hujus quoque vitæ tempore contigit (133) regem Hierosolymorum in captivitatem Saracenorum cucurrisse, et desolata sedebat civitas Hierusalem absque rege suo : quem sicut didicimus, Christiani nominis milites, qui militiæ Christianæ ibidem studuerant, odio habebant, eo quod tenax et parcus fuisset rex ille captus, nec bene rexisset populum Dei. Inierunt ergo consilium et communi consensu

(128) *Camisia* pro indusio usurpata olim in lege Salica tit. 6, et apud Fortunatum lib. 1 Vitæ S. Radegundis. Unde postea in lingua hodierna Francica, quæ illis temporibus necdum erat, vox *chemise* exorta. Forte olim *cama*, uti jam Hispanis, in usu fuit apud Gothos et antiquos Germanos pro lecto, ut *camisia* dicta sit vestis in qua dormitur.

(129) *Subtulares* in antiquis codicibus, an *subtalares* substituendum, ut sint calcei, quasi *sub talis*. In Vita S. Gudilæ 8 Januarii num. 8 *subtalares* legitur, ubi Garneveltius *subtulares* arbitratur restituendum : sed mutata solum vocali facile voces istæ possunt confundi.

(130) « *Henricus V anno* 1125, *feria quinta, in Pentecoste Ultrajecti vitam cum regno amisit.* » Anselmus Gemblacensis in Chronico. Biduo post aliqui obiisse asserunt.

(131) *Coloniensis archiepiscopus* erat *Fredericus*, ab anno circiter 1100 aut paulo citius, usque ad annum 1151, qui Lotharium Saxonem 23 Septemb. hujus anni 1125 imperatorem Aquisgrani coronavit. Ab illo S. Norbertum sacris ordinibus initiatum fuisse tradit anonymus coævus in hujus Vita.

(132) *Comes Godefridus* videtur esse *Namurcensis*, frater S. Alberti episcopi Leodiensis, quem cum dictus Fredericus archiepiscopus Coloniensis contra intrusum Alexandrum constituisset, Godefridus comes armis defendit.

(133) Balduinus filius comitis de Reitesta, Balduino fratre Godefridi Bullonii anno 1118 mortuo, factus est rex Hierosolymitanus, dein anno 1123 captus, at non diu post liberatus. Scriptores expeditionis terræ sanctæ hunc satis laudant, ut videantur hic ex fama publica de rebus procul a Flandria gestis nonnulla relata.

litteras direxerunt comiti Carolo, ut ascendens Hierosolymam, regnum Judeæ assumeret, et in loco et in sancta civitate imperii catholici coronam dignitatemque regiam possideret. Noluit igitur, super hoc accepto fidelium suorum consilio, deserere patriam Flandriarum, quam vita comite bene recturus foret, et satis melius quam adhuc rexisset, nisi traditores illi pessimi pleni dæmonio, dominum et patrem plenum spiritu pietatis et consilii et fortitudinis enecassent. Proh dolor! quod tantum virum ab Ecclesia Dei tollerent, de quo regem Ecclesiæ et populus Orientalis imperii et Hierosolymorum civitas sancta simul cum populo Christianorum peroptaverat et disposuerat, simul expostulaverat constituere.

CAPUT II.

Odii in S. Carolum concitati occasio.

10. Deficiunt quidem mihi vires animæ, et ejus memoria simulque major vis in anima, scilicet ratio ad laudandum bonum consulem Carolum : cujus meritis impares omnes estis vos terrarum principes, minus potentes, imperiti, indiscreti, incompositi moribus. Nam talis erat comes Carolus in fine vitæ apud religiosos filios Ecclesiæ, qualis in meritis suis præcellebat rectores et plures philosophos fidei Christianæ : et quamvis olim peccator et criminosus fuerit, in fine vitæ bonæ ex pœnitentiæ fructu omnia cooperabantur ei in bonum et salutem animæ perpetuam. Unde et ille ait :

dicique beatus,
Ante obitum nemo supremaque funera debet.
(Ovid. *Metam.* III. 136.)

Et apostolus : « Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti (*Rom.* VIII, 28). » In sacro loco igitur, et in sacris orationibus, et in sacra cordis devotione, et in sacro Quadragenarii tempore, et in sacra eleemosynarum largitione, (134) et ante sacrum altare, et inter sacras reliquias S. Donatiani archiepiscopi Remorum et (135) B. Basilii Magni et S. Maximi trium mortuorum suscitatoris, canes immundi, dæmonio pleni, servi dominum suum jugulaverunt. Nemo quippe ita est absurdus, ita hebes, ita stolidus, qui non adjudicaret traditores illos pœnis infimis et inauditis; qui inaudita traditione dominum suum, ipsi servi, qui observasse debuerant, disperdiderunt. Igitur mirandum erat et singulariter memorandum, quod et multos viderimus imperatores, reges, duces ac consulares viros, nullum vidimus vel audivimus adhuc, quem ita deceret fuisse dominum ac patrem, advocatum Ecclesiarum Dei, sicut ipsum condecuit. Sciebat enim esse dominus, pater, advocatus, pius, mitis, exorabilis, ad honorem Dei et decorem Ecclesiæ idoneus, quod vere satis probabile est, quia post mortem tanti viri protestati sunt super ipsius meritis omnes, et amici et inimici, extranei et vicini, nobiles et ignobiles, et cujuscunque terræ habitatores, qui saltem egregiam famam de ipso audierant, quanti meriti foret credendus apud Deum et homines, qui propter justitiam Dei exsequendam, et propter salutem eorum quos regebat, more Christiani Rectoris occubuit. Quem homines suæ pacis super illum magnificantes supplantationes tradiderunt, ut in psalmo, « Etenim homo pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationes (*Psal.* XL, 10). »

11. Postquam igitur clementia Dei flagella subtraxerat, et molestiam temporis prorsus remotam frustraverat, cœpit suæ dignationis copiam terris commodare, et jussit vegetabilitate frugum horrea repleri, vino et cæteris victualiis mundum redundare, et quadam amœnitate temporum, jussu divino tota terra refloruit. Volens itaque comes pius iterum revocare honestatem regni, perquisivit, qui fuissent de pertinentia sua proprii, qui servi, qui liberi in regno. Dum placitorum negotia agebantur, sæpe comes præsens aderat, audiens de disceptatione libertatis sæcularis et conditione servorum, scilicet quod in magnis negotiis et generalibus causis liberi responsa non dignabuntur reddere servis. Quos quidem comes de pertinentia sua perquirere poterat, sibi vindicare laborabat. Unus præpositus Bertulfus Brugensis, et frater ejus Castellanus in Brugis, cum nepotibus suis Bordsiardo, (136) Roberto, (137) Alberto, et cæteris de illa cognatione præcipuis, elaborabat omni astutia et ingenio, quomodo a servitute et pertinentia comitis sese absentaret et subterfugeret : nam et ipsi de comitis pertinentia erant conditione servili.

12. Accepto tandem consilio præpositus ille neptes suas nubiles, quas educaverat in domo sua, militibus liberis in conjugium tradidit; ut quasi occasione illa nubendi ad libertatem sæcularem quodammodo accederent ipse et sui. Sed contigit quod miles, qui neptem præpositi duxerat in uxorem, ad singulare bellum alium quemdam in præsentia comitis appellaret militem qui secundum suæ cognationis propagationem liber erat : at appellatus indignationis sibi repulsa viliter respondit : scilicet se non fuisse de servili conditione, imo liberæ dignitatis, secundum lineas sui generis propagatum, et ob hoc ad bellum singulare non se fore parem appellanti congressu-

(134) Servantur etiam nunc reliquiæ horum sanctorum Brugis in summa veneratione et argenteis mausoleis aut capitibus inclusæ, quas ipsi ibidem non absque admiratione eximii splendoris intuiti sumus. S. Donatianus est urbis et diæcesis totius patronus, eique templum cathedrale sacratum. Festus illi dies etiam in populo est VII Octobris, quando de translatione ejus corporis agemus.

(135) S. *Basilii* pars magna spinæ dorsi, ut nobis dictum, adservatur. At S. *Maximi* duæ costæ, crus, duo ossa brachii, et quinque ossa digitorum. Ita Sanderus lib. II Brugarum. Colitur S. Maximus, 27 Novemb. S. Basilius, 14 Junii.

(136) Robertus frater Borsiardi, infra num. 26 dicitur in velitatione occisus.

(137) Albertus in Vita per anonymum Danum dicitur filius Roberti Castellani, ergo Borsiardi et dicti Roberti patruelis. De eo nulla amplius mentio fit.

rum. Quicunque enim secundum jus comitis ancillam liber in uxorem duxisset, postquam annuatim eam obtinuisset, non erat liber : sed ejusdem conditionis erat effectus, cujus et uxor ejus. Indoluit ergo miles ille, qui propter uxorem suam libertatem amiserat, per quam liberiorem se fore crediderat, cum eam accepisset. Indoluit ergo præpositus et sui : et ideo enitebantur omnibus modis se subtrahere a servitute comitis. Igitur cum veritatis indicio et seniorum regni relatu, comes intellexisset, quod sibi sine cunctatione pertinui scit, conabatur ipsos suæ servituti vindicare : et tamen quia præpositus et cognati ejus a comitis prædecessoribus, usque ad hoc tempus de servili conditione non interpellatus nec pulsatus fuit, quasi sopitum et multis temporibus neglectum foret, omnium oblivioni tradebatur, nisi in prædicta belli appellatione ad recordationis veritatem revocatum fuisset.

13. Cæterum præpositus cum tota nepotum successione post comitem in regno potentior, et fama atque religione gloriosior, se liberum fuisse et cognationis tam antecessores quam successores suos confirmabat, et quadam superstitione et arrogantia sic se contendebat. A comitis igitur mancipatione et pertinentia se et suos subtrahere consilio et potentia laborabat, et ideo sæpe improperabat comiti sic : Iste Carolus de Dacia nunquam ad comitatum conscendisset, si ego voluissem. Nunc ergo, cum per me sit comes effectus, non recordatur quod bene sibi fecerim, imo laborat prorsus me cum toto genere meo retorquere in servum, perquirens a senioribus utrum simus ejus servi : sed quærat quantum velit, nos semper erimus et sumus liberi, et non est homo super terram qui possit nos constituere servos. Frustra tamen jactanter loquebatur : nam consul præcautus detractationem præpositi et suorum intellexerat, et fraudem simul et traditionem audierat. Quandoquidem defensionis suæ effectum habere non poterat præpositus et sui, quin libertate sibi usurpata carerent; maluit ipse cum tota nepotum successione perire quam servitute comitis mancipari. Perverso tandem et nefandi consilii dolo cœperunt de morte piissimi consulis seorsum tractare, et tandem locum et opportunitatem occidendi illum prætendere.

14. Lætus ergo præpositus erat, quod lites et seditiones ortas inter nepotes suos et Thanemarum, cujus parti justæ comes favebat, occasiones haberet tradendi comitem : nam universos milites provinciæ nostræ, tum pretio, tum potentia, tum petitione acciverat in auxilium nepotum suorum contra Thanemarum. Quem quidem obsedit circumquaque in loco quo se vallaverat, et tandem collecta manu invasit validissime obsessos, et claustra portarum confringens detruncavit pomeria et sepes inimicorum suorum. Absens tamen, et quasi nihil fecisset, consilio et dolo omnia fecit, omnem benevolentiam a foris prætendebat : et inimicis dicebat, sese dolere quod nepotes sui tot lites, tot homicidia peragerent, quos quidem ad omnia nefaria animaverat. In congressione ergo prædicta utrinque ceciderunt eo die plurimi vulnerati et mortui. Quod cum intellexisset præpositus quod jam congressio fieret, ipsemet descendit ad carpentarios qui in claustro fratrum operabantur, et jussit ferramenta eorum, scilicet secures, illuc deferri, quibus detruncarent turrem et pomeria et domos inimicorum suorum. Misit ergo per singulas domos in suburbio ad colligendas secures, quæ illuc citissime delatæ sunt. Cumque in nocte rediissent nepotes ejus cum quingentis militibus armigeris et peditibus infinitis, induxit eos in claustrum et fratrum refectorium, in quo refecit universos, diverso ciborum et potuum apparatu, et super hoc lætus et gloriosus erat. Cumque assidue sic affligeret inimicos, et maximam in eis expensam faceret, qui nepotes suos juvarent ; cœperunt primo armigeri, postea milites deprædari rusticos, adeo ut pecudes et armenta villicorum raperent et devorarent. Quidquid in suum usum possederant rustici, hoc nepotes præpositi violenter rapiebant et suorum sumptui deputabant. Sed a principio regni nullus comitum perpessus est rapinam fieri in regno, eo quod maxima mors et pugna inde contigisset.

15. Audierunt ergo rustici comitem venisse apud Ipram, ad quem nocte et clanculo usque ad ducentos transierunt, pedibusque ipsius convoluti obsecrantes paternum et consuetum ab eo auxilium, ut res ipsorum reddi juberet, scilicet pecudes et armenta, vestes et argentum, insuper omnem cæteram supellectilem domuum suarum, quæ omnia rapuissent nepotes præpositi, et illi qui in expeditionem illius obsidionis cum illis et nocte et die pugnassent. Quas proclamorum conquestiones comes graviter ferens, convocavit consiliatores suos et plures etiam, qui de cognatione præpositi fuere, perquirens ab eis qua vindicta et quo rigore justitiæ hoc facinus justificaret. At illi consilium dederunt ut sine dilatione domum Borsiardi incendio destrueret, eo quod rapinam in rusticos comitis exercuisset : atque ideo maxime consiliati sunt domum præfatam destrui, quæ quandiu staret, tandiu lites et rapinas Borsiardus insuper et homicidia peragerent, et sic viciniam illam prorsus vastaret. Descendit ergo super hoc consultus consul, et incendit domum et funditus mansionem ejus destruxit. Tunc ille Borsiardus et præpositus et ipsorum complices ultra modum indoluerunt, tum quia comes in hoc facto videbatur consensum et auxilium præstitisse inimicis eorum; tum quia comes quotidie ipsos de servili conditione pulsaret, et ad sibi mancipandos omni modo laboraret.

16. Sicque domo conflagrata, comes Brugas ascendit. Concessa igitur domo cum consedisset venerunt ad eum qui familiares erant ei et præcautum reddiderunt dicentes quod nepotes præpositi eum traderent, eo quod jam occasionem aptam prætenderent a conflagratione domus præfatæ, quanquam, etsi hoc non fecisset, comes, non minus tamen ab

illis traderetur. Postquam vero comes cœnaverat, ascenderunt coram eo intercessores ex parte præpositi et nepotem ipsius qui exorarent comitem ut indignationem suam ab eis averteret, et sub amicitia sua miseratus eos reciperet. At consul omnia justa secum illis acturum et misericorditer etiam respondit, si lites et rapinas postponere deinceps voluissent, et meliorem domum insuper restituere Borsiardo se debere promisit. In loco tamen, in quo domus combusta est, jurabat, se comitatum obtinente, amplius Borsiardum nullam possessionem obtenturum, eo quod usque tunc, juxta Thanemarum manens, nunquam nisi lites et seditiones in hostes et in cives cum rapina et cæde ageret. Qui vero intercessores fuere partim conscii traditionis, non multum super reconciliandis vexabant comitem, et quando propinatum ibant ministri, rogabant comitem ut de vino meliore afferri juberet. Quod cum ebibissent, sicut potores solent, rogabant semel sibi propinari et abundanter adhuc, ut posteriore licentia et ultima a consule accepta, quasi dormitum abirent : et jussu comitis abundanter propinatum est omnibus illis qui aderant, donec accepta licentia ultima ipsi abiissent.

CAPUT III.

Conspiratio nocturna in cædem S. Caroli. Hujus enorme scelus ponderatum.

17 (138). Igitur Isaac et Borsiardus et Willelmus ex Wervi, Ingrannus et eorum complices, accepto assensu a præposito, quod nec necessitate divinæ ordinationis per liberam voluntatem quidem facturi erant, accelerabant : nam statim hi, qui mediatores et intercessores erant inter comitem et nepotes præpositi, concessa domo ejusdem præpositi denuntiaverunt responsum comitis; scilicet quod nullam gratiam potuissent acquirere aut nepotibus aut eorum fautoribus prædictis, sed hoc solum cum eis ageret, quod justitiæ districtione censura primatum terræ constituisset. Tunc præpositus et sui nepotes intro cameram abeuntes; accitis quos voluissent, custodiente ipso præposito cameræ januam, dederunt dexteras in invicem ut traderent consulem, et ad hoc facinus advocaverunt (139) Robertum puerum, convenientes illum ut daret dexteram, id idem simul cum ipsis peracturus, quod et ipsi peractum irent, pro quo et dexteras in invicem contradidissent. At puer nobilis animi virtute præcautus animadvertebat grave fore, pro quo ipsum urgerent : restitit nolens ignoranter in taxationem illorum subduci, nisi præsciret quid rerum acturos sese confirmassent, et cum adhuc cogerent illum, subtrahens se exire januam festinabat. Sed Isaac et Willelmus et cæteri proclamabant præposito, qui tunc janitor erat, ne Robertum exire permitteret, donec jussu ipsius coactus, quod ab eo postulassent, perageret. Statim præpositi blanditiis et minis juvenis circumventus rediit et dedit sub eorum conditione dexteram, ignarus quidem quid cum illis acturus foret et statim confirmatus cum traditoribus requisivit quid fecisset. At illi : Comes iste Carolus laborat omnibus modis ad destructionem nostram, et ut in servos sibi nos vindicet, festinat : cujus traditionem jam conjuravimus : et debes amodo nobiscum eamdem traditionem tam consilio quam opere peragere.

18. Igitur territus puer et totus in lacrymas fusus, ait : Absit a nobis ut dominum nostrum tradamus et patriæ consulem. Imo revera, si non desistitis, ego vadam et aperte traditionem vestram comiti et universis eloquar, nec super hoc pacto consilium vel auxilium, volente Deo, unquam præstabo. At illum fugientem ab eis, violenter retinuerunt, dicentes : Audi, amice, quasi serio facturi essemus præfatam traditionem, jam eam intimavimus : ut per hoc probaremus, utrum in aliquo gravi facto nobiscum velis permanere. Est quidem aliud quiddam, quod adhuc tibi celavimus, causa cujus obligatus es nobis fide et taxatione, quod in futuro dicemus : et quasi in risum conversi, dissimulabant traditionem. Descendit utique in locum suum unusquisque illorum, exeuntes a camera. (140) Isaac cum tandem domum venisset, quasi dormitum ibat (expectabat enim silentium noctis) et mox conscenso equo rediit in castrum, descendens in hospitium Borsiardi et evocans eum cæterosque quos voluit, seorsum descenderunt in aliud hospitium, scilicet Walteri militis. Et cum introissent, ignem prorsus qui in domo erat exstinxerunt, ne forte per ignem accensum innotesceret expergefactis in domo, qui essent, et quid negotii contra morem illa noctis tempestate agerent. Securi igitur in tenebris consiliabantur traditionem fieri statim in mane, eligentes de familia Borsiardi animosiores et audaces ad hoc facinus, et spondebant eis divitias multas. Militibus vero qui interficerent comitem (141) marcas quatuor, et servientibus qui idem agerent marcas duas obtulerunt, et confirmaverunt sese nequissima rerum taxatione. Reversus est itaque Isaac in domum suam circa crepusculum diei, postquam suo consilio cæteros animaverat et promptos ordinaverat in tantum scelus.

19. Igitur cum dies obvenisset obscura valde et

(138) Ut narratio præcedentis et hujus capitis plane congruit cum iis quæ Gualtero, imo et Sugerio descripta retulimus, ita toto cœlo discrepant ab iis, quæ in Annalibus vernaculis Flandriæ, in Formula proclamationis Brugensis, et in Commentario Lernutii congesta sunt. Nonnulla in Commentario prævio attigimus.

(139) Robertus puer, filius Roberti Castellani, fratris Bertulphi Præpositi. Ac cognomen illi patrique Puer, seu Belgice Kindt, datum, quo agnomine variæ familiæ appellantur ? Neutrius mentio fit in dictis Annalibus aliisque fabellis. Contra Mejero cum filio etiam patrem Robertum; sed ante 12 aut plures annos mortuum, ut ex supra dictis constat.

(140) Lernutius hanc conspirationem Ipris factam ait die S. Vincentii 22 Januarii, et hæc ex fabulosis Annalibus.

(141) Quomodo marca debeat æstimari, non facile statui potest. Matthæus Parisius in Historia ad annum 1235 asserit computari quamlibet marcam 15 solidis et 4 sterlingis. Sed varia apud singulas gentes videtur æstimatio fuisse.

nebulosa, ita ut hastæ longitudine nullus a se discernere posset rem aliquam, clanculo servos aliquot misit Borsiardus in curtem comitis præcavere exitum ejus ad ecclesiam. Surrexerat quidem comes multo mane, et distribuerat pauperibus, sicut consueverat, in propria domo, et sic ad ecclesiam ibat. Sed sicut referebant capellani ejus, nocte cum in lectum se composuisset ad dormiendum, quadam vigilantiæ sollicitudine laborabat, mente quidem confusa et turbata, ita ut multiplici rerum meditatione pulsatus, modo in altero cubans latere, modo residens in stratu, totus languidus sibi ipsi videretur. Cumque in itinere versus ecclesiam B. Donatiani processisset, servi qui ejus exitum præcavebant recurrentes, denuntiaverunt traditoribus consulem in solarium ecclesiæ conscendisse cum paucis. Tunc ille furibundus Borsiardus et milites et servientes ejus, simul acceptis gladiis nudis sub palliis, persequebantur comitem in in eodem solario : dividentes se in duas partes, ita ut ex utraque via solarii nullus eorum aufugeret quos tradere voluissent : et ecce comitem prostratum suo more juxta altare in humili scabello viderunt, ubi Deo psalmos decantabat et orationes devotus, simul et pauperibus denarios erogabat.

20. Et sciendum quam nobilem virum et egregium consularem tradiderunt servi impiissimi et inhumani. Meliores et potentiores qui a principio sanctæ Ecclesiæ, sive in Francia, sive in Flandria, sive in Dacia, sive tandem sub Romano imperio floruissent, progenitores ejus fuerunt, de quorum traduce comes pius nostro tempore concretus et in virum perfectum a puero educatus, nunquam paternos et regios excessit nobiles mores et naturales vitæ honestates. Cumque ante comitatum multa insignia et egregia fecisset, arripuit sanctæ peregrinationis viam Hierosolymorum, atque maris profunda transnavigando, tandem post multa pericula et vulnera pro amore Christi sæpe perpessa, voto peroptato et lætissimo, in Hierusalem ascendit, ubi etiam contra hostes Christianæ fidei strenue dimicavit, et sic, veneranter adorato Domini sepulchro, repatriavit. In qua peregrinationis necessitate et angustia didicit pius Domini vernaculus, sicut in comitatu sedens sæpe retulit, quanta egestate pauperes laborarent, qua superbia divites extollerentur, et tandem quota totus mundus miseria concuteretur : unde condescendere solebat egentibus, et fortis fieri in adversis, non elevari in prosperis, et sicut Psalmista docet : « Honor regentis judicium diligit (*Psal.* XCVIII); » judicio principum et virorum prudentium comitatum regebat.

21. Cumque tam gloriosi principis martyrium vita suscepisset, terrarum universi habitatores infamia traditionis ipsius perculsi, nimis indoluerunt, et mirabile dictu, occiso consule in castro Bargensi in mane unius dici scilicet feriæ quartæ fama impiæ mortis ejus in Londonia civitate, quæ est in Anglia terra, secundo die postea circa primam diei perculit cives, et circa vesperam ejusdem secundæ diei (142) Laudunenses turbavit, qui in Francia a nobis longe remoti sunt. Sicut didicimus per scholares nostros, qui eodem tempore Lauduni studuerunt, sic etiam per negotiatores nostros intelleximus, qui eodem die Londoniæ mercaturæ intenti fuere. Intervalla ergo, vel temporum vel locorum prædictorum nec equo, nec navigio quisquam transiisse tam velociter poterat.

22. Ad hoc quoque traditionis facinus peragendum, dispensatum est a Deo ut audaces et præsumptuosi de sanguine prædecessorum præpositi Bertulfi relinquerentur, cæteris morte præventis; qui potentes in patria dum viverent, fuerunt personæ graves et divitiis affluebant, sed prædictus præpositus in cleri severitate gravissima degebat et non modice superbus. Nam sui moris erat cum in præsentiam ejus aliquis accessisset, quem optime novisset, ut superbia animi sui dissimulante, ex indignatione juxta se sedentes interrogaret, quisnam esset : at tunc primum si placuisset ei, accitum salutaret. Cum vero alicui prebendulam vendidisset canonicam, nulla electione canonica, imo violenter illi investituram dedit. Non enim aliquis canonicorum suorum audebat vel tacite ipsum redarguere vel aperte. In prædicto fratrum loco ecclesiæ B. Donatiani canonici valde religiosi et perfecte litterati olim, scilicet in principio præposituræ hujus arrogantissimi prælati, fuerunt, qui ejus superbiam reprimentes, consilio et doctrina catholica constrictum tenebant, ne quid inhonestum in Ecclesia præsumeret. Postquam vero in Domino obdormierunt, relictus sibi ille præpositus, ad quidquid sibi videbatur et quo eum impetus arrogantiæ impulit, ferebatur. Siquidem cum esset caput sui generis, nepotes suos admodum enutritos et tandem militia præcinctos omnibus in patria præferre studuit, et ut fama eorumdem ubicumque innotesceret, laboravit : unde ad lites et seditiones cognatos suos armavit, hostes eis quos impugnarent opposuit, ut sic fama per universos volaret, scilicet quantæ potentiæ ac virium ipse et nepotes ejus fuissent, cui nullus in regno resisteret vel prævaleret. Tandem de servorum conditione pulsatus in præsentia comitis, et simul a comite ad hoc elaborante, ut probaret eum cum tota successione servum fuisse, sugillatus, sicut prædictum est; satagebat qua fuga et qua astutia sese servituti opponeret, et qua virtute libertatem usurpatam conservaret. Et cum aliter obstinatus non posset, traditionem, quam diu detractaverat, tam inter suos quam inter regni pares nefando exitu consummavit per se et per suos.

23. Sed piissimus Deus iterum suos revocare dignatus est per terrorem signorum : nam circa viciniam nostram in fossatis aquæ cruentæ apparuerunt in signum futuræ cædis, per quod a suo scelere evocari poterant, si indurato cordis zelo non conspi-

(142) Laudunum in Picardia superiore ad confinia Campaniæ est : dicitur etiam Lugdunum Clavatum vulgo Laon. Procul inde ad confluentiam Araris et Rhodani est emporium nobilissimum Lugdunum.

rassent in tradendo comitem. Insuper sæpius confe- A rebant, si comitem interficerent, quis eum vindicaret; et quamvis ignorarent quid dicerent, Quis? infinitum nomen, infinitos, et qui sub certo numero non adscriberentur, notavit; quandoquidem rex Franciæ cum gravi exercitu et simul principes terræ nostræ cum infinita multitudine, ad vindicandam consulis piissimi mortem, convenerunt. Sed adhuc nondum hujus fati miseria devoluta est ad finem : quin de die in diem non desinant vindicare præfatam comitis mortem, in omnes suspectos et reos et ubicunque profugos et exules.

24. Nos itaque terræ Flandriarum incolæ, qui consulis et magni principis mortem deflêmus, vitæ ejus memores obsecramus, monemus et rogamus, ut audita vera et certa descriptione et vitæ et mortis ipsius, quecunque audiveritis, deposcatis animæ ejus vitæ æternæ gloriam et beatitudinem cum Sanctis perennem. In hac passionis subscriptione consequenter inveniet lector distinctiones dierum et gestorum, quæ in ipsis facta sunt diebus, usque ad vindictam subnotatam in fine opusculi, quam solus Deus exercuit in principes terræ, quos ab hoc sæculo mortis districtione exterminavit, quorum consilio et auxilio traditio incepta est et ad finem usque perducta.

CAPUT IV.

Cædes S. Caroli et quatuor aliorum. Aliquorum fuga aut captivitas.

25. Anno milleno centeno vicesimo septimo, (143) sexto Nonas Martii, secundo die scilicet post introitum mensis ejusdem, præteritis duobus diebus de secunda hebdomade Quadragesimæ, feria quarta subsequenter lucescente, (144) Concurrente quinto, epacta sexta, circa mane; dum pius comes Brugis in ecclesia B. Donatiani, Remorum quondam archipræsulis, in oratione decumberet, ut matutinalem missam audiret; ex pia consuetudine eleemosynarum suarum largitiones pauperibus erogabat, fixis oculis ad legendos psalmos et manu dextra porrecta ad largitiones eleemosynarum : plures enim denarios capellanus suus, qui hoc procurabat officium, comiti apposuerat, quos in orationis actione pauperibus distribuebat. Primæ horæ quoque obsequium finitum erat, et de Tertia hora responsum finitum, quando *Pater noster* oratum est, quando comes more suo officiose et aperte legendo orabat, tunc tandem post tot consilia et juramenta et securitates inter se factas, primum in corde homicidæ et traditores pessimi comitem devote orantem et eleemosynas dantem, divinæ majestati suppliciter prostratum, gladiis confossum et sæpius transverberatum, mortuum dimisere : sic sui sanguinis rivulis a peccatis abluto, et in operibus bonis vitæ cursu terminato, martyrum palma Deus comitem donavit. In supremo ergo articulo vitæ et mortis accessu vultum dignissime atque regales ad cœlum manus inter tot verbera, ictus gladiatorum, quantum potuit, converterat, sicque suum Domino universorum spiritum tradidit, et seipsum Deo obtulit sacrificium matutinum. Jacebat quidem corpus cruentum tanti viri et principis solum, sine veneratione suorum et debita reverentia servorum. Unde quicumque eventum ejus mortis audierunt, miserandum funus lacrymis exsecuti, tantum principem illo martyrii fine functum Deo commendaverunt defletum.

26. Occiderunt quoque castellanum ex Brudburch, prius ad mortem vulneratum, postea per pedes a B solario, in quod conscenderat comes et ipse, viliter detractum, in januis ecclesiæ foras gladiis dismembrabant. Hic tamen castellanus confessionem peccatorum suorum presbyteris ecclesiæ ipsius confessus, corpori et sanguini Christi communicatus est more christiano. Nam statim occiso comite, gladiatores illi, relicta comitis gleba, et ad mortem castellano isto reducto in solario, excursum fecerunt in hostes illos qui erant præsentes de curia comitis, ut eos vagantes in castro interficerent, sicut vellent. Henricum militem quemdam, quem suspectum habebat Borsiardus de morte fratris sui nomine Roberti fugabant in domum comitis. Qui prostratus est pedibus castellani (145) Haket, qui et ipse in eamdem domum cum suis conscenderat ad eam obtinendam, C suscepitque Henricum et simul cum eo fratrem Walteri ex Locris, et ab invadentibus illos vitæ conservavit.

27. Ipso momento proditi sunt eisdem gladiatoribus duo filii castellani ex Brudburch, interim in solario ecclesiæ peccata sua sacerdotibus confitentes: quorum scilicet filiorum militia bene apud omnes et simul eorum conversatio commendabatur. Walterus et Giselbertus dicti sunt, fratres genere, militia pares, elegantioris formæ nobilitate digni ut ab omnibus amarentur qui eos agnovissent. Qui mox audita cæde in comitem et patrem, suffugere satagebant: sed illos apud (146) Harenas in exitu suburbii persequebantur equo excurrentes post illos traditores D pessimi. Quorum alterum fratrem, Eric nomine, nefarius miles, unus quidem illorum qui comitem tradiderant, ab equo, quo insidens fugeret, dejecit, et dejectum simul cum persecutoribus interfecit. Alterum quoque fratrem, in ostio hospitii sui in fugam prosilientem, ex opposito et occursitantes gladiis trajecerunt. Quem unus civium nostrorum, nomine Lambertus Berakin, cadentem securi sua quasi hi-

(143) Neglecto hoc accurato calculo, in Annalibus vernaculis, Formula proclamationis et Lernutii scripto, dicitur occisus die 3 Martii, feria 6 post diem Cinerum. Paulus Æmilius aliique, ipso Cinerum die : sed non indigent refutatione.

(144) Loco septem Concurrentium assumptæ sunt 7 litteræ Alphabeti scilicet F, E, D, C, B, A, G. Ergo Concurrente quinto erat littera Dominicalis B. Consuli potest Petavius de Doctrina temporum lib. 6, cap. 28.

(145) Nulla Haketti mentio est in dictis Annalibus aliisque, sed ejus loco substituitur Lambertus pater Borsiardi ; sed jam ante vita functus.

(146) Harenæ locus vulgo jam forum dici Vereris appellatur.

gnum aliquod detruncavit : sicque illos fratres occisos beatitudini sanctæ, quæ in supercœlesti vita est, transmiserunt.

28. Cæterum Riquardum ex (147) Woldman illius oppidi virum potentem (cujus filiam nepos duxerat Thanemari, contra quem lites et seditiones hactenus præpositus et nepotes ejus exercitaverant) per longam unam persequebantur fugientem, qui cum suis militibus ad comitis curiam ascenderat, sicut plures principum qui eodem die sese præparabant ad curiam ituros. In qua persecutione frustrati proditores, redierunt usque in castrum, in quod clerus et populus loci nostri confluxerant, et attoniti quidem pro eventu rerum vagabantur. Qui vero in comitis amicitia prius, scilicet dum viveret, constit rant, timebant procul dubio et ad horam latitantes ab aspectu illorum traditorum declinabant. Qui vero de curia comitis ab amicitia ejus pendebant, in fugam celeriter conversi, interim dum tumultuabat populus, fugerunt. Gervasius camerarius comitis, quem priorem ad vindicandum domini sui mortem dextera Dei armavit, interim versus Flandrenses cognatos suos equo aufugit. Ioannes quidam serviens comitis, qui cameram observare consueverat, et quem præ servis dilexerat comes, fugit a mane equo currendo per devia usque in meridiem, et eo tempore meridiei pervenit in Ipram, divulgans ibidem mortem comitis et suorum. Quo tempore negotiatores omnium circa Flandriam regnorum ad Ipram confluxerant in Cathedra S. Petri, ubi forum et nundinæ universales feriabantur : qui sub pace et tutela piissimi comitis securi negotiabantur. Eodem tempore ex Longobardorum regno mercatores descenderant ad idem forum, apud quos comes argenteam (148) kannam emerat marcis viginti una, quæ miro opere fabricata, suis spectatoribus potum, quem in se continebat, furabatur; in cujus fori confluxu, cum fama universos de diversis locis percelleret, accinctis rebus suis, et die et nocte fugerunt, secum infamiam nostræ terræ ferentes et ubicunque divulgantes.

29. Planxit ergo illum consulem pacis et honoris omnis homo, quicunque vel famam ejus audierat. Sed in castro nostro, in quo occisus jacebat dominus noster et pater piissimus Carolus, nullus audebat aperte deflere eventum mortis ejus : quasi ignotum, suum inspicientes dominum, et quasi peregrinum, suum videntes patrem, dolores et suspiria sine lacrymis reprimebant : quos tamen dolores tanto gravius latus tolerabant, quanto sibi per lacrymas et ejulatus mederi non audebant. Nam nepotes præpositi et ille sceleratissimus hominum Borsiardus cum complicibus suis, statim post fugam inimicorum suorum in castrum reversus, Walterum ex Locris requirebant sui milites et ipse, quem maxime oderant. Nam de consilio comitis fuit, et nocivus eis in omnibus, qui instigaverat ad hoc comitem ut in servos sibi subjugaret totam illam cognationem præpositi. At idem Walterus quoque permotus angustia, se in organistro, scilicet in domicilio quodam organorum ecclesiæ in eodem solario, quo occisus jacebat consul, occultaverat ab eo tempore, quo interficiebatur comes, usque ad reversionem nefandorum illorum in castrum, scilicet quando post fugatos hostes suos circa meridiem redierunt. Irruerunt igitur per januas intra templum, et discursitantes nudis gladiis et adhuc cruentis, clamore maximo et armorum fragore circa scrinia et subsellia fratrum ecclesiæ requirebant, Walterum ex nomine vociferantes, et invenerunt castellanum ex Brudburch, quem in solario vulneraverant ad mortem, adhuc spirantem. Hunc per pedes abstractum, tunc tandem in januis ecclesiæ occiderunt. Cujus annulum Abbatissa ex (149) Auriniaco ab eo in solario dum spiraret eo dante susceperat, quatenus deferret uxori suæ in signum suæ mortis et in signum omnium eorum, quæ per Abbatissam demandasset uxori et liberis, quorum mortem ipse nisi post mortem suam ignorabat.

30. Interea per loca et intra et extra ecclesiam requirebatur Walterus ex Locris. Unus vero ex custodibus templi occultaverat illum, cui et ipse pallium dimiserat. Sed de loco in quo latuit, dum strepitum armorum audiret, et se ex nomine vociferatum, angustia mortis confusus, putans in ecclesia melius salvari, excurrit, et deorsum ab alta testudine scholarum saltans, inter medios inimicos fugit, usque infra chorum templi, magno et miserando clamore interpellans Deum et Sanctos. Quem ad manus persecuti sunt ille miser Borsiardus et (150) Isaac, servus et camerarius simul et homo comitis Caroli, furentes in sacro loco extractis gladiis et horribiliter cruentatis. Erant quippe valde furibundi et ferocissimi vultus, grandes in statura et torvi et tales quos sine terrore aspicere nemo poterat. Borsiardus igitur crine capitis arreptum, et vibrato gladio se extenderat ad percutiendum, et nullo intervallo differre hoc voluit, eo quod tam optatum hostem in manus teneret. Tamen clericorum interventu distulit ejus mortem, donec sicut ipsum arripuerat, educeret ab ecclesia. At ille captivus et mortis securus, ibat clamitans : Miserere mei, Deus. Cui illi responderunt: Talem tibi rependere debemus misericordiam, qualem erga nos promeruisti : et a se propulso cum in curte castri eduxissent, illum servis suis interficiendum projecerunt. At servi quam citissime morti tradiderunt gladiis et fustibus et clavis et lapidibus obrutum.

31. Interim recurrentes in sanctuarium circa altare requirebant si quis latitaret, quem interficiendum

(147) Woldman, sive Woman, pagus circa Dixmudam.

(148) Kanna vox Belgis et Germanis notissima, idem quod Latinis et Græcis, Cantharus, poculum, infra num. 100 argentarium vas vinarium dicitur.

(149) Auriniacum monasterium Flandriæ occidentalis, iterum num. 66 refertur.

(150) Hoc fundamentum commenti aliorum est, quod 25 Senatores aut Principis ministros sua manu occidisset : verba Lernutii supra dedimus.

præjudicassent, et servientes intromiserunt qui requirerent illud. Erant in priore sanctuario latitantes juxta altare Balduinus capellanus et sacerdos, et Godebertus comitis clericus, qui solo timore angustiati, sic permanserunt confidentes ad altare. In secundo vero sanctuario subterfugerant Odgerus clericus et Fromoldus junior notarius, et cæteris de curia familiarior comiti Carolo, et idcirco magis suspectus erat præposito et suis nepotibus, simulque cum illis Arnoldus camerarius comitis latuit. Nam Odgerus et Arnoldus sub tapete uno sese cooperuerant, et Fromoldus subtus palmarum manipulos latibulum sibi composuerat, atque sic mortem exspectabant. Tunc servi, qui intromissi erant, perquirentes et revolventes omnes cortinas, pallia, libros, tapeta et palmas, quas in ramis palmarum annuatim fratres detulerant, invenerunt primo Odgerum et Arnoldum, fratrem quoque Walteri ex Locris Eustachium clericum invenerant prius cum Balduino et Godeberto sedentem, ignorantes quis esset. Perquirentibus servis illis spoponderant, qui inventi erant pecuniam se daturos postea, si per eos celarentur.

32. Cumque tandem rediissent in chorum ad Borsiardum et Isaac et ceteros, hi qui intromissi erant adjuraverunt illos ut accusarent si quos reperissent, et facta revelatione, commotus est Isaac vehementissime in Fromoldum juniorem furore repentino et gravi, ita ut juraret Deum et Sanctos, vitam ejus non posse redimi auro tantæ quantitatis quantæ ipsum templum fuisset. Omnium quoque furorem in Fromoldum illum convertit clamando : neminem magis præposito et nepotibus suis apud comitem detraxisse. Tunc discussis foribus irruperat statim Isaac, et arripuit Fromoldum cominus, et educere disposuit. Quem cum vidisset, non credebat se ab Isaac capi, sed per illum a morte redimi, et ait : Amice mi Isaac, te obsecro per eamdem quæ hactenus fuit inter nos amicitiam, observa vitam meam et liberis meis, scilicet tuis nepotibus, per me conservatum consule, ne forte me occiso, ipsi fiant sine tutore. At ille respondit : Illam habiturus es veniam, quam detrahendo apud comitem nobis promeruisti. Interim quidam sacerdotum seorsum venit ad Fromoldum, consulens ei, ut confessione peccatorum suorum Deo et sibi profiteretur. Quod cum fecisset, extraxit annulum aureum a digito suo, vitæ desperans, et per sacerdotem mandavit eum filiæ suæ. Interim consiliabatur Isaac cum Borsiardo, quid melius faceret, utrum ibidem occideret, an vitæ adhuc reservaret, donec extorquerent ab eo omnem comitis thesaurum simul et ab Arnoldo camerario, quem præsentem captivaverant.

33. Interea canonici loci illius cucurrerunt ad Avunculum illius Fromoldi junioris consulentes ei ut præpositum conveniret pro vita nepotis sui, quem infra mortis actionem positum viderant, cujus mortem Isaac adjurasset. Tunc ille senior properando ad præpositum in domum ipsius conscendit cum fratribus ecclesiæ, provolutus pedibus ejus rogans, et obsecrans, ut nepotis sui vitam defensaret. At ille tandem misit nuntium, qui interdiceret nepotibus suis ne Fromoldum juniorem læderent. At illi audito nuntio remandaverunt, hoc non posse fieri, etsi præsens adesset. Quo relatu audito, interim senior ille procidit ad genua præpositi, expostulando ut ipsemet descenderet ad salvandum illum, et ibat quidem non celeri gressu, sed nimis tardo, utpote ille qui parum de illo curaret, quem valde suspectum habebat. Tandem pervenit in sanctuarium, in quo nihil sanctum, sed omnia perversa agebantur. Rogatu ergo clericorum in suum ducatum suscepit omnes ibidem captos; sub hac conditione tamen, ut quando Isaac et nepotes ejus requirerent commendatos sibi, ipse præpositus redderet captivos illos.

34. Reversus est ergo præpositus et in suum ducatum commendatos, in cameram domus suæ induxit, observavitque illos cautissime, aitque Fromoldo, quem captum abduxerat : Scias, Fromolde, te in proximo pascha præposituram meam non possessurum, sicut sperabas : neque hoc apud te promeruceram, ut sic detraheres mihi, et ille se innocenter egisse jurabat. Verumtamen fuit, quod nullus de curia comiti ita familiaris esset cum viveret, neque ita carus sicut præfatus Fromoldus. Nam domum regali ædificio funditus post combustionem sui reædificavit meliori et decentiori compositione, quam unquam constitisset prius. Comparatione quoque illius, nulla æstimabatur in mundo melior vel utilior. Igitur cum intus clausi et obserati in captivitatem custodirentur, habuerunt saltem locum et tempus deflendi consulem pium, non dominum, sed patrem, et in familiaritate sibi ipsis parem, misericordem, humilem, mansuetum, divitibus et pauperibus in regno utilem. Loqui ergo ad invicem captivi illi non poterant præ dolore, nisi suspiriis et singultibus, quos a profunda tristitia mentis trahebant. Miserandum facinus in quo non licuit servis cum domino et patre suo mori ; sed ad majorem miseriam post ipsum vivere, cum quo egregia et honestissima morte erga Deum et erga homines a sæculo melius transissent, quam cum dolore mortis domini sui viverent, et sub alio præsidente consule, quod absit, traditores florere viderent. Et dum in hoc mentis languore consternarentur, nullus amicorum audebat vel latenter accedere illis, qui consolationis verba faceret, imo si quis accessit, a vita desolabatur.

CAPUT V.

Sepultura B. Caroli et aliorum. Miraculum claudi sanati. Direptiones bonorum.

35. Inter hæc cadavera occisorum, scilicet castellani et Walteri ex Locris, e castro efferebantur, et simul navibus imposita sunt castellanus et dilectissimi filii ejus et devehebantur ad proprias et domus et castra. Præpositus vero in domo sua cum canonicis suis deambulabat, excusans se verbis quantum potuit, quia nihil hujus traditionis prænovisset. Eodem die excursum fecerunt traditores illi in hostes

suos, scilicet contra Thangmarum et suos apud (151) Straten, et repererunt oppida eorum vacua et curtes desertas. Nam audito scelere quod factum est in morte comitis, timuerunt sibi maxime, eo quod defensorem suum perdidissent; et si forte obsidione angustiati includerentur a traditoribus, nullus foret ipsis adjutor, cum tandem intellexissent omnes regni Pares in tradendo assensum præstitisse. Credebant enim multo graviora pericula in futuro et sibi et toti regno imminere, nihil possessiones suas curantes, sed hoc solum reputantes, si vitam propriam conservarent, atque ad tutiora loca fugerunt. Tunc traditores illi invadentes tam oppidum quam curtem Thangmari, omnia arma et supellectilem intro diripientes simul cum maxima rapina pecudum et vestium rusticorum villæ illius, atque sic rapina exercitata per totum diem in vespera redierunt. Et non solummodo isti circa viciniam nostram rapinam fecerunt, sed plures qui traditionem præsciverant, statim præcurrentes ad transitus mercatorum, qui ad forum in Ipra feriatum ibant, ipsos simul cum oneribus suis rapuerunt. Audita quoque mortis traditione, Willelmus ex Ipra obtinere comitatum se credidit deinceps, et universos negotiatores cujuscunque loci fuissent, securitatem et fidelitatem sibi et suis jurare coegit, quos in foro capere potuisset. Alioquin a se recedere non permisit, sed tam diu captivavit donec omnia et securitates sibi peregissent, et hoc totum fecit consilio præpositi et traditorum nepotum ipsius.

36. Jam eodem declivo ad vesperam die, ex communi consilio præpositi et nepotum ejus et complicum suorum, claves de thesauro comitis a Fromoldo junore, quem captivum tenebant, requirebant, et similiter claves omnes de domo, sive de scriniis et cistis, quæ in domo erant, violenter extorserunt. Quas quidem Borsiardus et castellanus Haket et Walterus filius Lamberti ex Reddenburch in suam potestatem susceperunt.

37. De corpore quidem comitis (animæ cujus commendationem sacerdotes eo tempore fecerant, quando et castellanum ejus Christo communicabant, latenter tamen) nihil interim actum est : quia corpus ejus adhuc in ipsa occisionis positione cruentum et solum jacebat. Tractabant ergo fratres ecclesiæ sollicite quid inde agerent, et quas sibi exsequias præparare nt, cum in eadem ecclesia divinum officium nullus auderet vel latenter agere, in qua tanta cædes et facinus factum fuisse constabat. Tandem accepta licentia a præposito, ex consensu fratrum, Fromoldus senior, linteo corpus nobile involutum, in medio chori in feretro positum, debita veneratione composuit, appositisque cereis quatuor, sicut mos noster est, accurate de cetero sollicitabatur. Quod funus mulieres solæ circumsedentes pia lamentatione per illum diem et subsecutam noctem vigilanter observabant. Interea traditores illi inierunt consilium cum præposito et castellano suo, qua astutia corpus comitis asportaretur, ne opprobrium ipsis moveret sempiternum corpus, quod in præsentia eorum fuisset humatum : et habito callide consilio, miserunt propter Abbatem in Gandavum, qui comitis corpus a loco nostro auferret, et in Gandavum translatum humaret: et sic clausus est ille dies plenus doloris et miseriarum, in quo materia totius mali et perturbationis regnorum circa nos factæ et maximæ futuræ emerserat.

38. Nocte vero subsequente jussit præpositus ecclesiam undique armis et vigiliis præmuniri, solarium et turrim templi; in quæ loca si forte a civibus insultus fieret, sese reciperent ipse et sui. Et introierunt illa nocte milites ex præcepto præpositi in solarium ecclesiæ armati, præmunientes turrim et exitus ejus continuis vigiliis, timentes impetum et incursum civium fore contra se die sequenti et deinceps. Dominica post mortem consulis præpositus transmisit episcopo nostro Simoni Noviomensis sedis salutem. Lator ergo litterarum Radulfus (152) monachus S. Trudonis erat, in quibus obsecrabat episcopum illum ut Deo reconciliaret ecclesiam, in qua comes traditus eo ignorante jaceret. Obtulit quoque excusationis suæ argumenta, quibus canonice innocentiam suam coram universo clero et populo probaret. Igitur lator ille captus et ab jumento jactatus, non pervenit ad episcopum. Quod audiens præpositus valde timuit sibi. Feria quarta, et quinta præpositus mandavit per quemdam garcionem Waltero ex Frorerdesto(153), ut per fidem quam sibi et nepotibus suis dederat adjuratus, in auxilium sibi cum potentia sua festinaret : et transmisit ei quadringentas marcas argenti. At ille accepta pecunia simulabat se venturum, et nunquam venit, nisi ut ei et suis nepotibus noceret. Episcopus vero Simon qui (154) frater erat uxoris comitis Caroli, persequebatur ecclesiam Brugensis castelli, gladioque anathematis sacrilegos et traditores illos percussit; et ne quis fidelium in eorum conspirationem et auxilium declinaret prorsus prohibuit : sin vero, sub anathemate omnes adjutores eorum in malo præfato damnavit.

39. Quinto Nonas Martii feria quinta (155) abbas, ille, pro quo transmiserant in Gandavo, tota nocte equitando summo mane venit in castrum ad præpositum et nepotes suos, exspostulans comitis corpus,

(151) De Strateno loco, et progenie actum supra § 4.

(152) S. Trudonis monasterium, fuit olim in vico de *Oedeghem*, ubi nunc sanctimoniales degunt : inde in urbem ad locum Quercetum dictum, est translatum, ubi etiamnum abbatia canonicorum regularium exstat. Miræus lib. 1 Donationum Belgicarum cap. 51 exhibet litteras donationis huic monasterio anno 1130 a Theoderico comite factæ. S. Trudo, loci hujus patronus, colitur 23 Novemb.

(153) MS. Brugense, *Forerdesto*. Videtur esse *Ulaersto*, prope Dixmudam.

(154) Frater uterinus, uti supra explicatum.

(155) Lernutius ex suis narrationibus asserit præsulem S. Petri, sive Blandiniensem, cum aliis nobilibus corpus in forum ad ædem S. Christophori transtulisse et sepelivisse : ac dein proditores obsedisse,

sicut ei spoponderant. Exiverat ergo præpositus, et convocatis castellano et nepotibus ipsius, qui comitem tradiderant, consilium habebat cum eis, qua astutia sine tumultu abbas auferret corpus. Statim vero pauperes, qui eleemosynas exspectabant pro anima comitis distribuendas a præposito (qui citius consilium intellexerant, eo quod præter pauperes nullus civium cum eis vellet ire, vel eos amplius frequentare) cœperunt diffamare quod idcirco abbas venisset subdole et consilio traditorum, ut asportaret funus. Fecerat is parari feretrum, in quod ponendum erat corpus, et equis transferendum. Interea pauperes insequebantur præpositum, quocunque ibat clamantes : Domine, ne fiat unquam, ut patris nostri, et tam gloriosi martyris gleba a loco nostro auferatur : quia si hoc fuerit, locus et ædificia ejus sine miseratione posthac destruentur. Aliquid enim pietatis et miserationis habebunt hostes et persecutores, qui supervenient huic castro, ne prorsus destruant ecclesiam, in qua fuerit corpus beati consulis venerabiliter sepultum. Et exivit rumor maximus inter cives de auferendo corpore. Festinabat quidem præpositus et abbas ille, antequam rumor excitaretur in urbe, et fecit feretrum novum et nuperrime factum ad ablationem funeris usque ad ostium ecclesiæ afferri. Introierant quidem milites, qui illud feretrum, quod in medio chori stabat, cum consule sublevarent, et in alterum feretrum, quod ad ostium stabat, transponerent.

40. Tunc canonici loci ejus accurrentes, violenter reposuerunt feretrum chori, dicentes se prius audire a præposito qua de causa hoc jussisset. Et exierunt in castrum ubi stabat præpositus et nepotes sui, et simul maxima civium turba cum eis, qui audierant rumorem tollendi corporis, et loquebatur unus seniorum coram omni populo. Domine præposite, si juste volebatis egisse, non sine fratrum consensu et consilio dedissetis tam pretiosum martyrem, tantum regni rectorem, tantum ecclesiæ nostræ thesaurum, quem nobis divina misericordia et dispensatio concessit martyrem. Nulla ergo ratio est quare debeat a nobis auferri, inter quos maxime et nutritus et conversatus est, et inter quos Deo ordinante pro justitia traditus est, imo si auferatur timemus destructionem et loci et ecclesiæ. Ipso enim interveniente parcet Deus nobis et miserebitur nostri ; ne forte ablato eo a nobis, sine omni miseratione Deus vindicet traditionem inter nos factam. At præpositus et traditores in indignationem conversi jusserant tolli corpus. Igitur clamore magno irruerunt fratres ecclesiæ ad fores templi, vociferantes non se dimissuros corpus piissimi Caroli consulis et martyris, quamdiu viverent; quin potius ibidem morerentur, quam permitterent auferri. Tunc quidem poteras vidisse clericos armatos tabulis et scabellis et candelabris et omnibus utensilibus ecclesiæ, quibus repugnare poterant. Loco ergo tubæ campanas pulsabant, et sic evocaverant omnes cives loci : qui cum rem intellexissent, armati accurrentes, extractis gladiis circumierunt feretrum comitis, parati ad resistendum, si quis auferre moliretur.

41. Cumque tumultus fieret et intra et extra ecclesiam, voluit divina misericordia sedare filios suos ab insania et strepitu armorum. Nam cum subtus feretrum debiles et claudi jacerent, in ipso tumultu claudus, cui pes ad nates cohæserat, cœpit clamare et benedicere Deum, qui naturalem eundi motum pro meritis pii comitis reddiderat sibi in conspectu omnium astantium. Igitur fama illius miraculi sedavit universos. At præpositus et castellanus et traditores illi conscenderant in domum comitis timentes tumultum, et mandabant civibus, quod contra velle eorum nihil agerent de tollendo corpore. Reversus est ergo abbas ille, lætus quod evasisset. Præpositus vero ibat et redibat consulens cum traditoribus et disponens quid acturi essent secundum rei eventum. Et continuo fratres ecclesiæ requirebant artifices et operarios, qui scirent pro articulo temporisque necessitate speluncam sepeliendi comitem construere in loco illo, quo martyrii palmam assumpserat. Et ad hoc faciendum festinabant modis super hoc exsquisitis, ne forte per aliquem dolum subriperetur eis corpus adhuc inhumatum et adhuc magis habile ad tollendum. Clausus est ergo ille dies plenus turbationum et dolositatis pro auferenda gleba miserandi funeris.

42. Quarto Nonas ejusdem mensis, sexta feria, canonici et præpositus ad explendas de more funeris exsequias, et sepulcro jam præparato, in ecclesia S. Petri extra muros convenerunt, ubi missa fidelium defunctorum pro anima pii comitis est celebrata ; ubi admodum pauci præter canonicos offerebant. nam de curia nullus obtulit, nisi Balduinus capellanus, Odgerus junior et Godebertus clerici comitis. Redierunt postea et præpositus et fratres in ecclesiam. B. Donatiani ubi funus aderat, et intromissis pauperibus in ecclesiam Fromoldus senior dispersit denarios, per manus tamen præpositi, omnibus, qui volebant recipere, egentibus pro salute animæ Caroli pii consulis. Quod quidem non sine lacrymis ille senior Fromoldus fecit : imo plures impendit pietatis lacrymas quam denarios. Quippe maximus pauperum erat conventus, qui eleemosynas susceperunt. Distributione vero eleemosynarum consummata, corpus nobile in solario transportatum est, et præsens juxta monumentum consistens præpositus, deflebat tunc tandem consulem, quem rationis ductu recognovit patrem fuisse universæ regionis Flandrlarum, et talem illum planxit, qualem quidem recognoscere obstinato animo indignabatur : et clausus est in sepulcro pro necessitate illius temporis constructo; et si non sicut decebat, tamen consequente opere et artificio infra positus claudebatur. Nimirum anima ejus, martyrii purgata pœnis, suorum meritorum præmia possidet penes ipsum, qui sibi hoc ordine seculo mori dispensavit, et vivere in Comitatu superno cum ipso Deo ac Domino, cui imperium, laus, honor, et gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT VI.

Insolentia proditorum accrescens, cœpta reprimi a Gervasio Camerario comitis.

43. Tertio Nonas Martii sabbato dimissus est Fromoldus junior a captivitate, circa diei illius vesperam. Atque hoc factum est maximo labore intercessorum pro eo apud præpositum ejusque nepotes. Dimiserunt tandem sub conditione tali, quatenus infra octo dies post exitum a captione proximos, aut eis reconciliaretur nefariis, in quorum manus inciderat, aut patriam abjuraturus deinceps exsularet. Descendit quidem in domum suam cum amicis et familia sua : quæ super quam dici possit dolore et timore mortis fatigata erat pro illo et pro seipsa. Nam priusquam captus est, servientes ejus nusquam prodire ausi sunt, quin se statim persequendos fore crederent, quia de ejus familia erant. Epulabatur igitur cum amicis suis et familia, reputans pro certo se patriam abjuraturum, priusquam in captivitatem traditorum reversurum, qui Dominum suum præ ceteris se diligentem, et quem ipse præ seipso fere diligebat, tradiderant. In eorum ergo amicitia antequam se unquam componeret, exsilium perpetuum sibi delegisset. Gravissimum enim est viro cum inimico concordem esse, et contra naturam, cum omnis creatura sibi inimica, si possit, effugiat. Cum utique cœnasset, disposuit domui et rebus suis, et licentia a singulis accepta, frumentum, caseos et carnes servientibus distribuit ad se sustentandos per tempus, in spe habens, quod adhuc omnia, quæ modo præ necessitate relinqueret et præ dilectione piissimi consulis, dispensante Deo gaudens et securus possideret. Et abscessit cum socero suo extra castrum et extra suburbium, in quo hactenus habitaverat : quem quidem amici ejus et planctu et lacrymis Deo commendatum, quantum liceret, persequebantur. Eadem tempestate illi præfati traditores obstinatissimi in omne nefas, excursum agebant in hostes Thanemarum et suos, ubi vilissimam repulsam passi, cum timore et verecundia in castrum redierunt.

44. Priore die ante Nonas primi mensis Dominica, Godescale Thaihals ab Ipra internuntius ad præpositum Brugas venit in hæc verba : « Dominus meus et intimus amicus vester (155*) Willelmus ex Ipra salutem et amicitiam, atque in omnibus promptissimum auxilium, quantum in se est, vobis et vestris aperte demandat. » Cætera vero, quæ pudor erat palam referre, postquam omnes ei applausissent, introductus in cameram denudavit præposito et Willelmo ex Wervi et Borsiardo et eis quos intro ad se asciverant paucos, unde tota domus læta deinceps fiduciam obtinebat in Willelmo, adeo ut comitem eum vocaret et assumeret. In quo mandationis occulto sapientes et qui conjecturas componebant, notabant traditionis nota Willelmum, qui traditores loci nostri in maturitate sceleris sui salutasset, et cum tota potentia sua ipsis auxilium promptissimum fide et scripto et securitate obtulisset. Cum ergo reversus est nuntius, captivati sunt mercatores Flandriæ, de quocumque loco apud forum convenissent in Ipra, et constricti ut in Willelmo fidem, securitatem et hominia facerent, et sic in comitem sibi assumerent. Quod quidem consilio præpositi et suorum factum erat, sperantes se sic frustra (156) tradidisse pium comitem Carolum : et quidem in consulatum sublimatus fuisset Willelmus eodem tempore, si statim Brugas descendisset ad faciendam vindictam domini sui et nepotis traditi consulis. Sed quia non sic erat a Domino dispositum, necesse erat divinam sequi ordinationem tam principes alios quam populum terræ, et unanimes omnes fieri ad ulciscendam mortem consulis piissimi. Adhuc suburbani nostri loci aperte introierunt ad consilia dominorum illorum, præpositi scilicet et castellani et nepotum suorum nefandorum, et secreta consiliorum suorum perquirebant, ut sic astute rescitis eorumdem dolis et machinationibus cautiores in posterum forent. Quo tempore non cessabat præpositus et sui consulere et circumvenire quoscunque, ut sibi faverent, dando et promittendo plurima. Nam mandavit Willelmo comitatum se donaturum, et ideo hominia et securitates exhortatus est illum ab omnibus accipere Flandrensibus, quos aut vi aut pretio cogere potuisset. Transmandavit Furnensibus præpositus, qui in ejus amicitia steterant, ut securos et homines sese Willelmo constituerent.

45. Mandavit quoque episcopo Noviomensi litteras, quibus excusationem suam obtulit, quod in traditione comitis nihil conscius fuisset consilio vel facto : quin et summa dilectione filiis ecclesiæ sibi scilicet et canonicis suis consulendo succurreret, reconciliando ecclesiæ loca, et ad celebranda divina officia sui pontificatus auctoritate et præsentia ipse celeriter adventaret. Sub eodem tenore litteras direxit episcopo Morinorum Joanni. Apud (156*) Kerseca Roberto, qui neptem ipsius præpositi duxerat, mandavit, ut domum et loca sua firmissime præmuniret, donec constituisset Willelmum Iprensem in comitem. Erat autem ille Robertus miles liber, antequam uxorem accepisset neptem præpositi, sed postquam annuatim illam tenuisset, secundum legem comitum Flandriæ, servili conditione ad comitem pertinebat : unde conflictus inter comitem Carolum pium, et præpositum et suos de servitute et libertate exortus est perniciosissimus. Mandavitque idem pro Flandrensibus illis, qui circa mare sibi vicini manerent.

(155*) In annalibus vernaculis et formula proclamationis, unus et fere solus sua auctoritate contra proditores : quam recte, hinc et ex sequentibus constat.

(156) Id est, impune.

(156*) Kerseka, etiam Kaseka legitur. Quid si Kemseca in Wasia ditione? Hujus toparcha Hugo de Kemseca memoratur in litteris Philippi Alsatii comitis ad annum 1166 apud Sanderum in Wasia. Suggessit non nemo forsan legendum Kacskercka, vel Kacsikinskercka, nomen pagi circa Dixmudam, natura loci ad quamlibet munitionem apti.

ut cum sua potentia, sibi et nepotibus suis in auxilium venirent, si forte in regno et comitatu aliquis ad vindicandum insurgeret.

46. Præcepit potenter civibus nostris, ut loca suburbii circumsepirent fossatis et sepibus, quatenus contra quoscumque sese defenderent. Consepserant tempore eodem suburbium cives quidem, sed prorsus alia intentione, quam ipsis et consultum et imperatum fuisset, sicut postmodum fuit manifestum. Igitur sepes et ligna comitis occisi et Fromoldi junioris (qui proscriptione suarum rerum exsilium suum exspectabat) extra suburbium, et insuper universa quæ ad opus sepiendi utilia sibi videbantur, castellano duce, diripiebant cives, et fabricabantur ad defensionem communem turres et propugnacula et exitus contra hostes. In quo ergo perficiendo omnes festinabant, tam clerus quam populus. Itaque nulla fuit requies nocte in vigilando et die operando, donec consummato opere circumsepiendi suburbium, custodes ordinarent ad singulas portas et turres et propugnacula, quatenus nemo exiret nisi cognitus, et nemo intromitteretur nisi civis.

47. Nonas Martii feria secunda, divinæ ultionis gladios evaginavit contra inimicos ecclesiæ suæ Deus, et commovit cor cujusdam militis Gervasii in exercendam vindictam acrius et celerius, quam eo tempore æstimabatur, et sic collecta ira sua, cum tota potentiæ manu miles ille sæviebat contra sceleratos illos, qui optimum principem pium et justum in servitio Dei ad venerationem sui et sanctorum suorum prostratum humiliter, in sacro tempore Quadragesimæ, et in sacro loco, et in sacra oratione dominum suum pessimi servi tradiderunt morti, intra quos tutum se semper fore crediderat. Gervasius igitur, qui familiaris erat et fidelis domino suo piissimo Carolo, utpote qui camerarius ejus exstiterat, et ad ejus consilia et dispositiones secreto et aperte accesserat, pro morte charissimi sui domini dolens et iratus, cum peditum exercitu truculento et militum corona et armorum densitate succinctus, circumvallavit se contra hostes Dei, et accurrens obsedit oppidum, quod in defensionem traditorum stabat præmunitum valde, nomine (157) Ravenschot : quod quidem et ex loci difficultate et ex ipsa munitione invincibile fuit et inaccessibile : et accepit prædam magnam in pecudibus castri illius et vicinorum. Nam eodem tempore securi degebant universi, qui ad illos sceleratos pertinuissent, credentes neminem in toto mundo vel velle vel posse insurgere contra dominos suos, eo quod tantæ audaciæ facinus illi miseri in dominum suum comitem peregissent. Excæcaverat enim illos Deus, ita ut nihil rationis et consilii obtinerent, sed præcipitati in omne malum, ira et furore debriati, timore et pavore errarent, tam illi qui tradiderant comitem, quam omnes qui in eorum auxilio manerent. Quandoquidem securos se crediderant, et omnes in regno vel inferiores se vel amicos putabant, non erant præcauti de incursione aliquorum contra se : et ideo cum Gervasius incursum ageret apud Ravenschot, maximam prædam exercuit. At illi, qui obsessi fuere, ex inopinato incursu intercepti valde attoniti, eo maxime quod pauci fuissent, qui contra tot millia se defensarent, desperantes vitæ suæ, sese statim reddiderunt Gervasio, ea conditione ut sua vita et membris salvis abirent. Irruerunt itaque expulsis illis, equites et pedites qui obsederant oppidum, et vastabant quæcunque intro repererant. At illi qui sese reddiderant in obsidione, homines scilicet traditorum, aufugi nocte usque ad nos fugerunt, narrantes eventum rei præposito et suis : unde deinceps timore timuerunt assidue, statum mentis mutantes ab illa superbia et tumiditate, qua usque ad hoc tempus feroces et sine modo et sine humilitate paruerant. Robertus puer, cujus oppidum destruendum igne et ferro fuerat in brevi spatio, conabatur cum paucis excurrere contra obsidentes, sed cum tantam multitudinem præscivisset, omisit incursum. Quanto ergo timore et dolore laborarent traditores illi, et econtra quanto gaudio exsultarent præter eosdem omnes alii, supersedere longum erat, eo quod pari intentione Deum ipsum incœpisse vindictam omni ex parte intellexissent.

48. Octavo Idus Martii feria tertia, Ravenschot oppidum conflagratum est, et destructum igne et armis, et juxta Brugas domus (158) Wulfrici Cnop fratris præpositi, qui mortem comitis juraverat, combusta est. Proinde accessum fecit Gervasius cum potentia sua versus castrum, in quo sese præmunierant traditores, circumiens excursus, et præveniens transitus illorum circa suburbium castri. Burgenses igitur nostri, audito quod Deus vindictam tam cito incœpisset, in sola conscientia gaudebant, nunquam ausi aperte congratulari vindicantibus propter traditores, qui adhuc securi et potenter inter illos ibant et revertebantur. Seorsim vero gratias Deo referebant, qui misericordiæ suæ oculis dignabatur revisere fideles suos in loco horroris et confusionis, qui et exterminare festinabat homicidas pessimos, qui hactenus flagellaverant populum Domini rapina, incendiis, vulneribus, omnismodi perturbationibus. Submiserunt autem secretos internuntios ad Gervasium et suos, componentes de fide et amicitia et fidissima securitate in invicem. Insuper conjuraverunt vindictam comitis sui, et ut die subsequenti intromitterent exercitum Gervasii ad se infra suburbium, et reciperent eos sicut fratres intra munitiones suas. Audita ergo legatione Gervasius et sui, quam lætiore et justiore animo susceperunt internuntiorum verba non potero explicare, scientes dispensatum a Deo fuisse, quidquid in vindicando agerent. Conjuraverunt equidem Gervasius et sui cum

(157) Est *Ravenscot* in agro Brugensi, seu Franconatu prope *Liviam* fluvium e regione Ekeloi. Verum videtur hic locus urbi Brugensi vicinior fuisse, et jam igne et armis destructus desiisse.

(158) Hujus *Wulfrici Cnop* nulla etiam mentio fit in Annalibus citatis aut formula promulgationis.

internuntiis civium nostrorum, et compositi sunt sub eodem sacramenta fidei et securitatis, in vindicando dominum suum et æquissimum consulem terræ nostræ. Hoc totum latebat traditores illos, et plurimos civium nostrorum prorsus, præter paucos sapientiores loci, qui seorsum et nocte composuerunt hujusmodi consilium salubre universis.

CAPUT VII.

Obsidio castri Brugensis cœpta. Copiæ militares adjunctæ. De aliquot proditoribus captis supplicium sumptum.

49. Septimo Idus Martii die quarta quando octava dies illius illuxerat beati consulis, qui ad veram octavam e terris transmigraverat; Gervasius ex condicto a civibus nostris infra suburbium susceptus est, apud Harenas versus occidentem castri, quod illis traditoribus maximus occasus erat futurus. Sed ante hoc per domorum incendia terruerat eodem die Borsiardum et Robertum puerum et complices eorum, qui visis domorum conflagrationibus undique exiverant a castro, ut perspicerent incensores illos, si forte invadere possent. Namque orientem versus castri, tres domus altiores incensæ vibrantibus flammas ventis ardebant, et ad spectandum cives simul cum Borsiardo et militibus suis, ignorantes compositionem factam inter Burgenses et Gervasium, excursitabant et eorum pars plurima armata manu cum nefariis illis. Isaac quoque, qui vivente Carolo pio consule camerarius et de consilio et familiaritate comitis exstiterat, qui caput traditionis erat, in excursu cum militibus suis ferebatur equo. Tandem cum sibi ad invicem approximassent ex utraque parte milites, traditores videntes se non posse continere contra tantum exercitum, eo quod paucissimi essent, convertebantur in fugam. At persecutores illorum extentis cursibus insecuti usque in castrum profugos reddiderunt. Cum tandem in suburbium devenissent, Borsiardus et sui ante domum Desiderii fratris Isaac restiterant paulisper, consilium perquirentes quid jam agerent. Interim Gervasius, violenter persequens illos, venit occidentem versus ad portas suburbii et ibi, fide data et accepta a civibus, irruit infra cum validissima manu. Adhuc cives quiete solita in domibus suis substiterant. Nam circa vesperam erat et consederant cives plurimi ad prandium, quibus non erat nota hæc actio.

50. Cum igitur traditores illi consulerent sibi et de fuga sua starent perturbati, minus prospiciunt irruere persecutores suos per plateas, qui hastis et lanceis, sagittis et universis armis impetebant illos. Porro tumultus maximus et armorum fragor et clamorum tonitrua omnes conturbaverant cives, qui ad arma ruentes parabant se; alii ut defenderent locum et suburbium contra Gervasium, qui prorsus ignorarant pactum : alii quibus res fuerat nota irruerunt cum Gervasio totis viribus et fugabant illos traditores fugientes in castrum. Cumque inter cives res est manifestata de compositione et fide et juramento Gervasii ad ipsos; tunc primum simul irruerunt per pontem castri super illos, qui in parte sceleratorum e castro ad pugnam resistebant. In alio quodam ponte, qui versus domum præpositi dirigebatur, magnus conflictus pugnæ fuit, in quo cominus pugnabant lanceis et gladiis. In tertio vero ponte, qui in orientali parte jacebat a castro et usque ad portas castri se tenebat, fortissimus congressus fiebat, adeo ut non tolerantes pugnæ acerbitatem, illi, qui intro stabant frangerent pontem, et portas super se clauderent. Ubicunque ergo cives accessum habuerant ad castrenses, fortissime pugnatum est, quoad usque illi non poterant sustinere, eo quod intercepti et a civibus traditi essent, vellent nollent quidem, agitati sunt infra castrum miseri illi, quorum magna pars vulnerata est, et simul exanimati metu et dolore, atque lassitudine pugnæ defatigati.

51. Interim Isaac in principio incursus Gervasii in suburbium fugiens a loco, in quo consiliabantur, recepit se in domum suam fortem satis. Et cum pontem transisset, qui jacebat a suburbio ad domum ipsius, disjecit pontem et fregit, ne quis persequeretur eum fugientem. Qua tempestate interceptus est Georgius miles traditorum maximus, qui et ipse simul cum Borsiardo occiderat comitem, quem Desiderius miles, frater Isaac traditoris, equo dejecit et ei utrasque manus truncavit. Hic Desiderius quamvis frater traditoris fuisset (159), non tamen conscius traditionis fuerat. Fugerat truncatis manibus in locum ille miserrimus Georgius, in quo se sperabat latere, sed statim accusatus cuidam Waltero militi Gervasii extrahitur. Nam sedens in equo miles ille præcepit cuidam juveni gladiatori ferocissimo, ut occideret. At ille irruens in Georgium, percussit gladio et dejecit eum in terram : deinde per pedes in cloacarium projectum submergi ex malo merito suo gladiator ille coegit. Interceptus erat et quidam ex curte castellani Haket, nomine Robertus, cursor et serviens ejus et occisus in medio fori in paludes trahebatur. Interceptus est quoque quidam nefandissimus servorum Borsiardi Fromaldus nomine, qui fugiens latuerat inter duas culcitras, indutus superpellicium mulieris, quo se dissimularet. At inde retractus, ductus est in medium fori, inspectantibus universis, suspensus est, fuste transfixo per suffragines et crura capite dejecto deorsum, ita ut verecundiora adverterentur versus castrum ad dedecus et ignominiam illorum traditorum, qui obsessi stabant ad (160) lobium comitis et ad propugnacula, inspectantes hoc fieri sibi ipsis in oppro-

(159) Laudatur etiam a Gualtero *Desiderius* : inusta tamen illi aliqua nota infra num. 73 e verbis Roberti Pueri. At num. 137 dicitur mortuus 17 Decemb. et conscius conjurationis.

(160) *Lobium* est exstans pars domus ultra murum aut parietem infra tectum.

brium. Non interim cessabant (161) trahere sagittas ad invicem et jacere lapides et contorquere jacula a muris.

52. Tandem clauso die, noctis tempore metus et vigiliæ utrobique agebantur et insidiabantur sibi, si quisquam se furaretur, ut fugeret ab obsessis, vel aliquis latenter per muros illaberetur ad obsessos in eorum auxilium. Proinde per omne tempus obsidionis utrobique vigiliæ et insidiæ agebantur. Sæpissime vero invasionem fecerunt, obsessi singulis noctibus obsidentibus fortissimo congressu, et acrius pugnatum est nocte quam die, eo quod ob turpe facinus sese in die non auderent manifestare obsessi, qui quoquo modo celari et evadere posse sperabant, ut, si forte evaderent, nemo de eis crimen traditionis suspicaretur, et ideo in nocte pugnabant tanto acrius, quanto se crediderant per principes obsidionis, qui eis assensum annuerant, forte postmodum exire et a crimine faciliter purgari. At principes non curabant quid obsessis promitterent, et quota juramenta facerent, solummodo ut pecuniam et thesaurum boni comitis ab eis extorquerent. Et jure quidem sic fecerunt accipientes ab obsessis thesaurum comitis et insuper donaria multa, quandoquidem nulla fides et juramenta nulla illis debebant observari, qui legitimum et naturalem dominum suum impiissimi servi tradiderant. Et nimirum ab inimicis suis fidem et juramenta, quæ nulla illis debebant, quærebant sibi salubriter observari, qui domino suo et patri totius comitatus mortem intulerant. Justius ergo ii, qui consulem dilexerunt, etiam in morte, quid et ad vindictam convenerant et ibi sustinuerunt metus, vigilias, vulnera, agressus et omnia quæ in obsidione perpeti solent adversa; justius, inquam, obtinuissent castrum et thesaurum et comitialia post domini sui mortem, quam traditores pessimi, qui utrumque et locum et divitias loci destruxerant. Hujusmodi ratione sæpe colloquebantur sibi obsidentes et obsessi. At obsessi solam in responsalibus suis excusationem traditionis prætendebant.

53. Sexto Idus Martii, feria quinta ad obsidendum accucurrit castellanus (162) ex Ghendt cum sua potentia et frater Baldevini ex Alst, nomine Iwan. Nocte igitur præterita ejusdem feriæ quintæ, quia Isaac se conscium sceleris sciebat et damnabat (urgebat enim eum timor mortis) cum solo armigero suo aufugit, simul et uxor ejus et servi et pedissequæ universaque familia ipsius, et ubi contigit eos manere in tam arcto noctis aufugio latuerunt; domum quidem et curtem et majorem supellectilem et reliquas res, quas hactenus potenter et libere possederant, desertas et sine consilio in prædam hostibus reliquerunt. Quo audito summo mane Castellanus ex Ghendt, et Iwan cum multitudine obsidionis irruerant, diripientes omnia quæ usui suo ad asportandum invenerant. Tandem faculis igneis tectis suppositis (163) incenderunt domus et curtes et quæcunque igne consumi poterant ibidem reperta. Quæ quam citissime omnia conflatione et ventorum fomentis, et insania tempestatis ignis destructa sunt, et omnia admiratione testificatum est, scilicet nihil tanti ædificii et lignorum tam celerem passum fuisse adnihilationem.

54. Quinto Idus Martii feria sexta, Daniel unus de paribus regni, qui ante traditionem comitis in amicitia alte fuerat cum præposito et nepotibus ejus, acceleravit ad obsidionem, simul et Riquardus ex Woldman, Theodoricus castellanus Dikasmutis oppidi, Walterus Butelgir (164) comitis. Unusquisque itaque istorum principum cum tota sua potentia venerat ad vindicandam mortem comitis et domini sui. Qui quidem omnes postquam convenerant, cum civibus nostris, accitis quoque omnibus in obsidione primatibus, conjuraverunt, antequam permitterentur introgredi in suburbium, sese inviolabiliter observare loca et possessiones suburbii ad salutem et profectum civium nostrorum: deinde uno animo impetuque adversarios et homicidas impiissimos aggredi, expugnare et Deo volente evincere, et nulli reorum parcere ad vitam, nec aliquo suo ingenio educere et salvare reos, sed disperdere et communi procerum judicio agere ad honorem regni et ad salutem habitantium in eo, simul confirmaverunt: salvis quidem rebus civium et suis, et salva omnium re, qui in obsidione laborarent pro morte consulis vindicanda.

55. Quarto Idus Martii Sabbato, edictum exiit a principibus, ut castrum ex omni parte, qua accessum haberent, invaderent omnes, qui in obsidione consedissent: et quidem circa meridiem armaverant se milites simul cum civibus, et circuibant impetentes igne portas castri. In quo aggressu posticum, quod juxta domum præpositi stabat, incenderunt. Cæterum cum majores portas castri invaderent, subducta feni et stipularum arida congerie, et accito milite, qui ignem stipulis ingereret, abintus castrum lapidibus, sudibus, lanceis, sagittis obruti sunt hi qui aggrediebantur: ita ut quasi molaribus petris a propugnaculis dejecti innumeri læsi et conquassati, galeas et scuta, vix a portarum testudine, sub qua latitabant ut incendia administrarent, cum salute vitæ aufugerent. Quemcunque igitur persequebatur lapis ab alto dejectus, quantæcunque fuisset virtutis et virium, passus est sui ruinam gravissimam, ita ut totus prostratus et confractus, moribundus et exani-

(161) Id est *jaculari*, phrasi Gallica *tirer*. Ita et cap. 8, n. 61.

(162) *Sigerus* Castellanus Gandensis litteris donationum B. Caroli subsignavit.

(163) Gualterus n. 49 tradit domum Isaaci a proprio fratre Desiderio incensam, scilicet adjuto ab his militibus in ejus tutelam advocatis.

(164) *Butelgir* Belgis *butelier*, Francis *boutilier*, vox a *butone* seu *buttono* deducta. Apud Anastasium Bibliothecarium « Leo III papa fecit buttonem argenteum cum canistro suo. » Hinc *butica* et *buticula*, uti etiam *butellarius* et *buticularius*, qua voce Hinc marus aliique sunt usi et significatur œconomus, promus-condus, seu pincerna, ut mox patebit.

mis caderet. Qua infestatione armiger unus aforis sagitta trajectus cor expiravit. Tumultus et clamor utrinque grandis, et gravissimus congressus fuit, stridor quoque armorum et fragor in altiori aeris repercutiebatur concavitate. Inferebatur tandem pugna vespertino tempore : et cum nihil præter mortem et damnum obtinuissent aforis, substraxerunt se a muris et propugnaculis castri, et collecta multitudinis suæ parte, de futuro noctis periculo sollicitabantur, de quo aggressu obsessi magis et magis animati sunt, eo quod invasores suos, tot ruinis et vulneribus infectos, a muris propulsos vidissent.

CAPUT VIII.

Vires obsidentium auctæ. Accessus comitissæ Hollandiæ. Reliquiæ e templo delatæ. Castrum ab obsessis munitum.

56. Tertio Idus Martii Dominica sub specie pacis utrobique observabatur. Priore die ante Idus Martii feria secunda et feria tertia postea convenerunt Burgenses ex Ghend, et avidissima turba prædonum simul cum ipsis ex circa sibi adjacentibus villis ad obsidendum. Nam pro ipsis mandaverat Castellanus ipsorum, ut collecta virtute et communione sua, armati et ad pugnandum insultum facerent ad castrum singulariter et per se, utpote viri gloriosi in certamine et pugnæ habentes scientiam demoliendi obsessos. Cumque sese singulariter in obsidione insultum facturos audissent, associaverunt sibi universos sagittarios et ingeniosos operum artifices et audaces raptores, homicidas, latrones et quoscunque præsumptores in omne belli nefas, atque triginta plaustra oneraverunt armis; pedes et equo accurrebant, sperantes se obtenturos maximam pecuniam, si forte se sibi redderent obsessi. Erat quippe validus et infinitus exercitus eorum. Qui cum juxta portas suburbii accessissent, violenter ingredi ausi sunt : sed in faciem restitit eis omnis obsidionis, quæ intro occurrebat, multitudo, et pene pugnatum fuisset undique, nisi quod sapientiores sese composuissent in utraque acie. Nam datis dextris et acceptis, fide et sacramento juramenti sese taxabant, quatenus eadem intentione eisdemque armis, et eodem consilio in obsidione cum ipsis jungerentur, salvo loco et rebus nostrorum civium, atque vernaculos et sagaces in pugna secum tantom retinerent, alios vero retrorsum remandarent. Ingressi sunt ergo cum maxima multitudine Gendenses illi et compleverunt locum circa castrum. Deinde paraverunt operatores et artifices eorum scalas, quibus muros conscenderent. Eodem tempore reversus est (165) Razo Butelgir a S. Ægidio, et venit justissime dolens pro morte domini sui consulis cum sua potentia ad obsidionem.

57. Septimo decimo die ante Kalendas Aprilis, feria quarta (166) cum sanctificatus, in nocte S. Gertrudis (167), comitissa Hollandensis ad obsidionem accessit cum filio suo, et multa multitudine cum ipsa. Sperabat enim omnes obsidionis principes electuros filium ejus in comitem, eo quod illud ei cives nostri et plures principum suggessissent. Habebat quippe magnas gratias eis comitissa, et laborabat omnium procerum animos convertere in amicitiam sui, dando et promittendo multa. Qua die Froolsus et Bolduvinus ex Somerenghem milites quasi a Willelmo Iprensi se venisse simulabant; denuntiantes principibus obsidionis regem Franciæ dedisse comitatum ipsi Willelmo Iprensi, et super hoc universos sollicitos reddidit, qui filium comitissæ præfatæ eligendum spoponderant. Astute ergo hujusmodi mendacium et simulate milites illi pro veritate annuntiaverunt, ut ea astucia differrent concessionem principum obsidionis de suscipiendo filio prædictæ comitissæ in comitem. Quo audito, principes indigne ferebant, si forte verum fuisset. Willelmum Iprensem comitatu a rege donatum. Conjurabant ergo et fide sese taxabant nunquam, sub illo comite Flandriæ manente, sese militaturos : nam omnibus suspectus erat et notatus in traditionem domini consulis.

58. Sexto decimo Kalendas Aprilis feria quinta, canonici S. Donatiani in meridionali parte castri per scalas muros conscenderunt, in qua parte scrinia, et feretra sanctorum et reliquiarum suarum emiserunt, accepta principum super hoc licentia et consensu, transtuleruntque in ecclesiam B. Christophori, quæ in medio fori consita est, cortinas et aulearia quoque tapeta, cappas palliatas et sericas, vestes sacras, et librorum aggerem et utensilia templi, et cætera quæ de pertinentia ecclesiæ erant, elata sunt. De redditibus comitis brevia et notationes, quæ præpositus sibi et suo conservaverat Willelmo Iprensi, quia fortunam suam prorsus mutatam vidit, interventu Fromoldi senioris efferri perpessus est, sicut omnia sanctorum scrinia et armamenta templi invitus permisit auferri. Stabat igitur ecclesia S. Donatiani sola et deserta tandem relicta traditoribus, qui in ea scortum haberent et cloacaria sua, et coquinas, et furnos; et omnia immunda immundi agerent. Jacebat quoque ipse piissimus et Dei servus Carolus comes solus adhuc in loco, quo martyrium susceperat, relictus suis traditoribus. Igitur postquam elata sunt omnia,

(165) Hic est *Razo de Gavera*, qui plurimis diplomatibus B. Caroli et successorum comitum subscripsit, etiam subinde *Razo butellarius* et *Razo pincerna*. Est *Gavera* in agro Alostano.

(166) Hoc est initium missæ feria IV post Dominicam 4 Quadragesimæ, quæ feria X anno *in noctem*, ut hic dicitur, sive *vigiliam sanctæ Gertrudis* incidit, id est 16 Martii.

(167) Hæc est Petronilla, ducis Saxoniæ filia, nupta Florentio II, comiti Hollandiæ, cognomento Crasso, quo in flore ætatis anno 1122 mortuo, hæc vidua pro filio suo Diederico VI, regimen comitatus sibi crediti, tutorio nomine, strenue ac supra sexum administravit. A morte in monasterio Reinsburgensi a se constructo, honorifice anno 1144 sepulta. Silet Mejerus de accessu hujus comitissæ; de quo errore reprehenditur a Scriverio.

quæ permissa sunt efferri, canonici flentes, et sine consueta veneratione portabant reliquias sanctorum in dolore et suspiriis et planctu. Nullusque præter clerum, et paucos in efferendo ea sacra permissus est ad muros ecclesiæ : utrobique enim stabant armati præcaventes sibi, et inter tot arma tamen sanctos venerati sunt, pacem et viamen latoribus sanctorum offerendo. Extranea fuit quædam et rara valde talis processio, in qua Algerus camerarius præpositi cappam juxta morem clerici indutus, crucem ferebat. Nam cum vitæ desperaret, tali dissimulatione evasit. Indoluerunt ergo omnes boni et universi civium de tali rerum eventu : læti quidem quod reliquias sanctorum obtinuissent, qui in prædam inimicis et raptoribus loci relictæ in ecclesia fuissent, si remansissent, sicut cum captione castri et invasione ecclesiæ postmodum apparuit.

59. Et notandum quod in tanto tumultu rerum et tot domorum incendiis, quæ per ignitas sagittas nocte tectis suburbiorum injecerant ab intus, et etiam latrunculi exterius, ut sibi aliquid furarentur et inter tot noctium pericula et tot dierum certamina, cum locum scribendi ego Galbertus non haberem, summam rerum in tabulis notavi, donec aliqua noctis vel diei exspectata pace, ordinarem secundum rerum eventum descriptionem præsentem, et sic secundum quod videtis et legitis, in arcto positus fidelibus transcripsi : neque quid singuli agerent præ confusione et infinitatione notavi, sed hoc solum intenta mente notavi, quod in obsidione communi edicto et facto ad pugnam et ejus causam congestum est, atque ad hoc quasi me invitum, ut scripturæ commendarem, coegi.

60. Scalæ igitur structura talis erat. Primum latior scala cum suis claviculis fabricata est, juxta altitudinem murorum castri. A dextris et a sinistris vero conseptæ sunt virgæ tenacissimæ ad modum parietis. In fronte vero scalæ consimilis paries consertus est, super quam scalam altera scala strictior et longior simili opere constructa super imposita est jacendo, ut post erectionem scalæ majoris minor scala infra murum laberetur, atque parietes dextrorsum et sinistrorsum et in fronte consepti, in defensionem ascendentium undique starent.

61. Hic non est prætereundum, quod plures inclusi fuerant intra castrum, qui in morte comitis rei non fuere opere vel consensu, sed vel intercepti erant simul cum reis, eo die quo clausi sunt infra muros primum. Itemque plures erant, qui sponte introierant simul cum sceleratis, qui licet in opere et materiali occisione non adfuissent, assentiebantur tamen reis. Itemque plures et in prima et subsequentibus obsidionis ingressi erant diebus causa pretii et lucri. Inter quos immanis et in sagittando sagax et velox tirunculus unus, nomine (168) Benkin, aderat. Hic circumibat muros pugnando, modo hac modo illac discurrens, quandoque solus ipse videbatur fuisse plures, qui tot ab intro vulneribus inficeret, et nunquam cessaret. Cumque ipse ad obsidentes traheret, tractus ipsius discernebatur ab omnibus, quia vel percuteret gravi vulnere nudos, vel jactata sagitta, quos persequebatur armatos sine vulnere contusos, stupefactos in fugam vertebat. Adfuit etiam cum reis illis miles Weriot, qui a tempore juventæ suæ fur et latro manserat, hic stragem maximam inter extra muros insultum facientes fecerat in obruendo et dejiciendo lapides, qui sola manu sinistra utebantur. Ad hæc vero nefanda infinitus erat reorum et coadjutorum infra muros numerus, die ac nocte vigiliis, pugna, insultibus, labore quoque diverso desudantium. Nam portas castri terræ et lapidum et fimorum comportationibus introrsum humaverant ab imo usque ad summum : ne exustione et incendio portarum facto ad eos forte ingrederentur aforis. Utique appositis ignibus in parte orientis, portæ grandes pene perustæ fuerant, ita ut foramen maximum patuisset, nisi prædicta materiarum mole obserassent. Tandem cum intrinsecus exitus portarum lapidibus et terræ aggeribus obruissent, aforis destruxerant utrobique pontes, tam obsessi quam obsidentes, qui ad castrum directi olim fuerant, et ita nullus aditus relictus est inimicis, vel exitus obsessis.

62. Igitur cum securos fecissent se obsessi in exitibus suis, instabant obstruere fores templi ad meridiem et fores domus comitis, quæ exibant in castrum, foresque quæ a claustro se porrexerant in castrum : ut si aliquo suo infortunio curtem comitis perdidissent, sese reciperent in domum comitis et in domum præpositi, simulque in refectorium et claustrum fratrum et infra ecclesiam. Stabat autem ecclesia B. Donatiani ædificata in (169) rotundum et altum, contecta fictitio opere, ollis et lateribus cacuminata. Nam olim tegumen ecclesiæ lignorum compositione astruebatur et elevata materia campanarii in altitudinem artificiosum opus eadem susceperat basilica. Unde de honestatis suæ fulgore præeminebat, velut regni sedes, et in medio patriæ securitate et pace, jure et legibus undique terræ patribus salutem et justitiam demandans. Quippe ignis dispendio, omnis lignorum materies consumpta est olim, et ideo contra ignis molestiam lapideum et tale opus confinxerant ex ollis et lateribus, quod elementum igneum exurere non potuisset. In parte quoque ejusdem templi occidentem versus, turris fortissima in eadem templi essentia altiore statura eminebat, in supremis dividens se in duas turres acutiores. Murus quidem circumcinxerat et domum præpositi et dormitorium fratrum et claustrum et pariter omne illud castrum, atque ille murus, quem tandem obtinere sibi præsumpserant, propugnaculis et circumcursu ad extra pugnandum altior et fortior stabat. Et quanquam in se murus fortis, et ascensoria firma fuissent, elaborabant nocte et die sese tutiores

(168) Infra num. 117 et 119 *Coterellus* cognominatur, ubi de ejus fuga et supplicio agitur.

(169) Cum scilicet posterior pars templi necdum esset adjuncta.

intrinsecus reddere, qui pugnaturos se fore contra universum mundum amodo intellexerant.

CAPUT IX.

Colloquia inter partes de compositione irrita. Interceptum castrum. Fuga obsessorum in templum.

63. Tunc tandem reminisci poterant proverbii sui : « Si interfecerimus Carolum, quis vindicaturus veniet illum? » Et vere infiniti erant, et eorum ad vindicandum venientium incertus hominum præter Deum numerus erat, et ideo, *quis*, nomen interrogativum et infinitum in proverbio eorum vim rectam et plenam obtinuit. Et sciendum quia milites illi strenui intus quidem cum reis fuere, quibus semper animus exeundi vel extra a muro cadendi et labendi erat promptior, si forte locum habuissent; eo quod communiter sub nota traditorum ascriberentur, quicunque obsessi sunt cum reis. Quo rescito principes obsidionis, collectis consiliariis et optimatibus majori prudentiæ, accesserunt ad muros, et usi sunt colloquio cum omnibus intro obsessis. Jusserunt igitur sibi ad spectaculum murorum evocari illos obsessos qui rei non fuerant, et obtulerunt eis licentiam et potestatem, si vellent, exeundi ab obsessis, salva vita et membris eorum, quorum quidem aperta foret innocentia. Cæterum præter reos, si aliqui exire vellent et probare innocentiam suam secundum judicium principum, eadem libertate exirent. Reis vero nulla dispensatione subveniretur, qui tantum facinus, et ante hoc inauditum perfecerant crimen, imo inaudito plecterentur exterminio, et ante hoc inaudita moriendi acerbitate. Igitur secundum edictum et pactum hujusmodi exierunt perplures, quia eorum erat aperta innocentia, aut parati fuerunt, quibus minus credebatur, probare innocentiam.

64. Tandem præpositus vultu tristiore et omisso majestatis suæ rigore et superbia, mente consternatus accessit ad colloquium, et frater ejus castellanus Haket usi sunt humili ratione in verbis hujusmodi. Responsalis quidem præpositi et omnium obsessorum erat castellanus Haket, qui solus pro omnibus loquebatur, et respondit ita principibus : « Domini et amici nostri, qui nostri miserentur, si aliter nobis accidisset aliquo vestigio dilectionis antiquæ, debent pietatis officia erga nos exhibere, quantum poterunt, salvo honore suo et facultate. Rogamus ergo vos et obsecramus, principes terræ hujus, et mementote quantæ dilectionis bona consecuti fueritis a nobis : miseremini nostri, qui mortem domini comitis vobiscum conquerimur, deflemus, reos damnamus, et prorsus expelleremus a nobis, nisi quod nostri sanguinis propinquitatem inviti quidem servamus in ipsis. Tamen obsecramus potentiam vestram, audite nos super nepotes nostros, quos reos dicitis : ut liceat eis per vos exeundi obtinere libertatem jam a castro, et deinde, instituta eis pœna pro tam immani facinore ab episcopo et magistratibus, abeant in exsilium perpetuum, ut sic quoquo modo in cilicio et pœnitentia Deo mereantur reconciliari, quem graviter offenderunt. Nos vero, ego et præpositus, et Robertus puer, cum hominibus nostris parati sumus secundum universi generis judicium satisfacere omnibus, quod innocentes sumus ab opere et consensu traditionis, et super hoc innocentiam nostram probare omnimodo parati sumus, si quis sub cœlo hominum dignetur suscipere probationis nostræ argumenta. Dominus meus præpositus coram universo clero suæ innocentiæ probationem quantumcunque gravem se facturum offert, eo quod conscientiam suam mundam testetur. Requirimus iterum a vobis ut salva vita et membris suis permittatis nepotibus reis et in traditione notatis habere in exsilium eundi libertatem, et nobis veræ probationis sententia purgari, militibus secundum jus sæculare, clericis secundum scripta divina examinari liceat. Quod si fieri abominaveritis, volumus melius sic obsessi simul cum reis vivere, quam ad vos exire et turpiter mori. »

65. Cumque complesset orationem castellanus Haket, exorsus est quidam militum obsidionis, nomine Walterus, respondere prædictis : « Nullius beneficii memores esse vestri, nulliusque dilectionis antiquæ vestigia jure observare deinceps debemus, qui dominum comitem traditum, a nobis sicut dignum fuit tumulandum et deflendum, violenter seclusistis, simulque cum reis participastis thesaurum regni, et regalem aulam ipsius injuste possidetis, impiissimi traditores domini vestri, ad quos amodo nihil pertinet de regno et comitatu. Omnia enim tam vitam propriam quam rem extrinsecam injuste possidetis, quoniam quidem sine fide, sine lege vos fecistis; et idcirco omnes Christiani nominis professores contra vos armastis, quoniam principem terræ hujus pro justitia Dei et hominum tradidistis in sacro Quadragenario, in sacro loco, in sacris orationibus Deo prostratum. Itaque deinceps fidem et hominia, quæ hactenus vobis servavimus, exfestucamus (170), damnamus, abjicimus. » Aderat huic collocutioni totius obsidionis multitudo, qui statim finita responsione ista, arreptis festucis exfestucaverunt illorum obsessorum hominium, fidem et securitatem, et separati sunt ab invicem colloquentes sibi animo irato et obstinato, utrobique hinc ad expugnandum, illinc ad resistendum.

66. Eodem die ab armigeris abbatissæ Auriniacensis cœnobii audivimus eventum Isaac, qui eadem nocte qua fugerat, cum se credidisset venisse Gandavum, venerat juxta Ipram. Fugit ergo inde usque in Steenvordam villam Widonis generi sui (171), ubi accepto consilio, nocte Tervanniam descendit, et

(170) *Exfestucare*, abdicare jus, possessionem, aut dominium, virgæ aut festucæ arreptione, ut mox dicitur, et traditione sive abjectione, ut diximus VI Februarii ad Acta B. Hildegundis pag. 920.

(171) Imo *sororii*, quia ut infra num. 94 dicitur : « Wido duxerat uxorem, sororem Isaaci, neptem præpositi. » Consentit Gualterus num. 49.

latenter et furtim monachicum habitum assumpsit. Cæterum rumor et requirentia universorum persequebatur fugientem, ut nullatenus lateret, quin statim veritatem rescirent. Igitur advocati Tervaniæ filius (172), cum Isaac resciret, irruit in claustrum fratrum, et reperit in cuculla latentem in ecclesia, et quasi psalmos ruminantem. Cumque captum eduxisset Isaac, virgis et vinculis coactum et flagellatum constrinxit; et ita extorsit ab eo, ut reos in comitis traditione proderet. Et respondit confitens de se, et aliis nominatim reis, superaddens plures fuisse, qui conscii sceleris et administratores fuissent reorum, tradentium actualiter comitem, scilicet gladio materiali. Subjunxit quoque de conjuratione proditionis suæ cum Bosiardo et Willelmo ex Wervi, Ingranno de Esna et Roberto Puero, Wlfrico fratre præpositi et paucis simul annumeratis homicidis pessimis. Et retulerunt aliqui dixisse Isaac, in suffossione unius quercus in pomerio, domui suæ adjuncto, pecuniam radicitus abscondisse, quam milites loci nostri perscrutando et circumquaque fodiendo usque in viscera terræ ibant frustrati.

67. Quinto decimo die ante Kalendas Aprilis, sexta feria, adductæ sunt scalæ adversus muros et impetebant utrobique sese sagittis et lapidibus. Illi vero qui scalas adduxere, clypeis defensi et loricas induti progrediebantur. Multi equidem consequebantur ad spectandum, quomodo erigerentur ad muros scalæ, eo quod ex viredine et humiditate graves essent, et ponderis magni, in altitudinem habentes circa mensuras sexaginta pedum hominis, et in latitudinem pedum duodecim scala inferior, et scala superior admodum strictior, sed longior parumper exstitit. Cumque trahebantur scalæ, juvabat manus, vox et clamor trahentium, et resonabant clamores in aere altiori. Tunc Gendenses armata manu protegebant illos clypeis qui scalas traherent. Nam audito et viso tractu, obsessi super muros ascenderunt, et ad propugnacula prodibant, obruentes lapidum infinitos jactus et sagittarum densitatem contra scalarum attrectatores. Cæterum animosi juvenes et audaces, appositis parvulis scalis, quas decem homines solebant ferre, volentes prævenire insultum majorum scalarum, ascenderunt ad murum unus post alium; sed cum aliquis in summitatem ascensum et super murum intentaret, illi qui ab intus latitabant, insidiantes ascensoribus, hastis et conto et telis dejecerunt hærentem in scala, ita ut nullus tam audax, tam velox amplius foret, qui auderet ingredi ad obsessos per scalas minores. Interim murum perforare satagebant cæmentariorum malleis et universis ferramentis alii, et magnam partem muri avellentes frustrati recesserunt. Sed cum trahentium multitudo prope muros conscendisset, et acrius utrinque pugnaretur in obruendo moles lapidum ab intus, densæ noctis tenebræ prohibebant utrosque a pugna, et multa læsione accepta Gendenses exspectabant diem crastinum, quando universa simul cum ipsis obsidio, violenter erectis majoribus scalis, ingrederentur ad obsessos.

68. Quarto decimo Kalendas Aprilis, Sabbato, cum lucescente mane obsessi in diversa vexati parte castri, post pugnas quotidianas membra dedissent quieti; et cum paulisper securiores forent, quod hesterno die egregie pugnassent contra forinsecos Gendenses (namque ea securitate vigiles murorum præconato die introierant in domum comitis ad ignem tepefacere se propter asperitatem frigoris et ventorum, in vacuum relicta curte castri), cives nostri in meridionali parte, qua sanctorum reliquiæ elatæ fuerant, intro conscenderunt per subtiles scalas et latrices, quas solus homo ferret. Intus quippe sine sonitu et clamore sese collegerunt in magnas acies et præmunitas ad pugnandum. Statimque ordinabant minores inter se ituros ad portas majores, ut terræ et simul lapidum congeriem sustollerent a portis et introitum facerent extra consistentibus universis, qui hoc factum adhuc ignorabant. Portam quoque unam castri in parte occidentis repererant clausam firmiter clavis et sera ferrea, nullaque terræ et lapidum objectione obrutam; quam ideo liberam observaverant, ut per illam reciperent et emitterent quos vellent traditores illi. Quam statim ipso accessu gladiis et securibus nostri Burgenses aperuerant, et, circa concitato clamore et strepitu armorum, intrinsecus in tumultum et concursum conturbaverunt exercitum in circuitu castri. Igitur irruerat gravissima obsidionis manus intra castra; alii ut pugnarent; alii ut raperent quæcunque infra reperirent; alii ut intra ecclesiam ingressi corpus B. comitis Caroli obtinentes Gandavum transferrent.

69. Tunc traditores illi, qui in domo comitis gravi sopore soluti jacebant, terrore et clamore infinito exspergefacti, ignari rerum eventus, discurrebant visum quidnam clamorum causa foret. Et cum rerum pericula sibi imminere cognovissent, prosilientes ad arma instabant præ foribus exspectantes congressum. Quidam ex ipsis in ingressu civium nostrorum inter castrum intercepti sunt ad unam portarum, milites quidem plures quibus custodia earumdem portarum deputata fuerat in parte orientis, qui cum ingressis civibus tumultum subeuntes, cum nihil ulterius possent, sese reddiderunt misericordiæ et pietati captivantium. Quidam vero eorum diffidentes vitæ suæ, si a civibus caperentur, a muris dilapsi sunt, unus quorum in labendo præcipitatus Giselbertus miles expiravit. Quem cum mulierculæ traxissent in domum, et exsequias sibi præparassent, castellanus Theodoricus (173) et sui rescitum mortuum illum caudæ equi copulatum, per omnes plateas suburbii tractum, tandem in cloacarium in medio fori projectum deturbavit. Igitur cum cives intellexissent illos velle resistere præ foribus in domo

(172) Arnulfus filius Eustachii, ita Gualterus num. 50.

(173) Supra num. 54 dicitur *Castellanus Diæmudanus.*

comitis, conscensis gradibus, quibus itum est ad A easdem fores, securibus et gladiis detruncabant januas, et introgressi ad obsessos, fugabant eos per mediam domum eamdem usque ad transitum, quo transire consueverat comes de domo sua in ecclesiam B. Donatiani. In hoc ergo transitu, qui arcuatus erat et ex lapidibus constructus, congressus maximus fuit; ubi cives cominus gladiis tantummodo pugnabant, eo quod obsessi ulterius fugere aspernarentur. Satis vires et animos suos tentantes, utrinque stabant immobiles, sicut ipse murus; donec collecta manu cives non pugnando, sed ruendo in obsessos, in fugam converterent ipsos, scilicet Borsiardum, qui immanis et iracundus, ferox et imperterritus, robore corporeo validior, restitit civibus semper in faciem, multos vulnerans, sternens, et B ictu malleatorio gladii sui attonitos plurimos dejiciens. Simulque fugabant Robertum Puerum, in quem nemo manum mittere volebat, eo quod audissent de eo quod innocens traditionis diceretur; atque imo magis, quod omnibus in regno et ante traditionem et post dilectior permanserat], fugere ille nobilis neglexerat; sed rogatu amicorum secutus est fugientes, et nisi causa ipsius fuisset, ibidem Borsiardum et suos milites, simulque omnes reos traditionis comprehendissent. Cumque sese traditores infra templum recepissent, non ulterius persecuti sunt eos cives; sed ad prædam et spolia reversi sunt, discurrentes per domum comitis et domum præpositi et dormitorium fratrum et claustrum. Consimiliter fecerunt universi qui in obsidione ade- C rant, sperantes thesaurum comitis se forte obtenturos, et supellectilem domorum infra muros positarum. Et quidem in domo comitis culcitras plures, tapeta, linteamina, scyphos, caldaria, catenas, ferrea claustra, vincula, compedes, nervos, boias, manicas, universæ captivitatis adminicula ferrea, et fores ferreas thesauri comitis et plumbeos ductus aquarum, qui a tectis aquas deduxerant, diripiebant, sine aliqua culpa credentes se rapere potuisse. In domo præpositi etiam lectos, scrinia, sedilia, vestes, vasa et universam supellectilem ejus rapuerunt. In cellario tam comitis quam præpositi et fratrum quoque cellario, frumentorum et carnium et vini et cervisiorum copiam, quantam rapuerint in infinitum, D relinquo. In dormitorio fratrum, quod vestibus pretiosis et charis stratum stabat, tam magnam rapinam exercuerunt, ut non cessarent a tempore ingressus in castrum usque in noctem ire et redire ad asportandum.

CAPUT X.

Fuga præpositi. Obsidentium dissidia. Templum inferius captum. Turris ab obsessis detenta, cum solario templi.

70. Obsessis ergo nihil præter solum templum relictum est, et absque eis quæ in templo secum comportaverant victualibus, scilicet vino et carnibus, farina, caseis, leguminibus et cæteris necessariis vitæ. Hic prætereundum non est qui erant capita inter obsessos, scilicet castellanus Haket, Borsiardus, Robertus Puer, Walterus filius Lamberti in Reddenburg, Wlfricus Cnop. Nam præpositus Bertulfus tertia nocte, id est nocte diei Jovis ante captionem castri, data pecunia Waltero butelgir usque ad quadringentas marcas de subtus lobium suum funibus appensus elapsus est solus, melius confidens illi Galtero quam ulli homini super terram, qui tamen ipsum transductum in desertum locum, scilicet Mor (174), solum reliquit expositum inimicis suis et derelictum fugæ; cum tamen in loco illo sibi ignoto, nesciret quo fugeret, et quem fugeret. Igitur obsessi in templo conscensa turre molares lapides obruebant super vagantes in castris, et prædam universæ supellectilis ferentibus gravem injecerunt casum, ubi plures obruti lethaliter perierunt. Sagittas statim direxerant contra fenestras turris victores castri, ut non posset in turri quisquam caput per fenestras emergere, cui non injicerentur mille sagittæ, mille fundarum jactus, ita ut tota turris sagittis inhærentibus hirsuta staret. Cumque nihil super hoc proficerent utrinque, obsessi flammas injecerant in tectum scholarum quod templo adjacuerat; per hoc volentes domum præpositi exurere, cui idem tectum vicinum fuit. At in illo facto frustrati, deorsum in pavimentum templi, et in choro, et in sanctuario interiore discursitantes, armati et præcauti sollicitabantur, ne auderet aliquis per fenestras C introgredi ad ipsos aut per januas ecclesiæ violenter irrumpere.

71. Summo igitur mane unus ex Gendensium turba juvenis per scalam ascendens ad capitalem sanctuarii ecclesiæ fenestram, gladio et conto perfringens opus vitreum et ferreum illapsusque audaciter aperuit scrinium unum sanctuarii, ut prædam quæreret. Inclinus quoque revolvere cœperat, et manum hac et illac deducere, cum janua scrinii gravis, et in casum præceps percuteret furem et prædonem illum, et rejecit a se emortuum. Sed idem mortuus plumarum congerie contectus, diu ibidem jacuerat; nam maximus plumarum cumulus in sanctuario jacebat. Interea dum diu a Gendensibus exspectaretur ille juvenis, et non rediret, vole- D bant violenter conscendere per fenestram. Nam juvenem illum præmiserant velut audacissimum, per quem tentarent ingressum templi, et sic comitis corpus obtinere crediderant; contra quos nostri cives armis occurrebant, nec unquam perpessi sunt Gendenses vel etiam loqui coram se de auferendo comitis corpore. Valde et supra quam mihi credat aliquis, indignati sunt cives nostri, quod aliquis hominum a loco nostro corpus auferre moliretur. Contendentibus illis exerebant gladios ad invicem, et factus est tumultus et concursus universorum ad pugnam. Cæterum obsessi tunc quantum poterant,

(174) *Mor*, aut potius *Moer*, Belgis est locus palustris et uliginosus. Simili infra notatur num. 89 esse in territorio Ardenburgensi, quo forsan abductus fuit præpositus.

infestabant victores, quorum sapientiores audito tumultu, et de victoria et lite, scilicet quod Gendenses contenderent se jure corpus comitis secum apud Gandavum transferre debere, eo quod suis scalarum instrumentis perterruissent obsessos et coegissent eos fugere a castro; et quod nostri cives econtra assererent nihil valuisse instrumenta eorum, nihil aliud in obsidione fecisse quam furari, et sumptum gravem facere in loco nostro, dirimendo lites sedabant tumultum dicentes : Nolite contendere, sed potius simul exspectemus quoadusque Deus nobis et regno contradiderit comitem bonum et legitimum, cujus et principum regni et episcopi nostri et totius cleri consiliis de corpore fiat dispensatio.

72. Atque in hunc modum pacificati, instituerunt invasores templi viros armatos et audaces ad invasionem. Collecto ergo robore, impetuose introierunt et irruperunt ad januam templi versus claustrum, et fugaverunt obsessos a pavimentis inferius usque in solarium, in quo impie et fraudulenter tradiderant dignissimum terræ consulem, simulque cum domino suo servi arctati sunt, quanquam sine velle ipsorum cum domino suo consule clausi forent. Tunc tandem Gendenses in sanctuarium ingressi, requirebant juvenem illum, quem in mane præmiserant per capitalem sanctuarii fenestram, et repererunt in plumis conquassatum et mortuum quem alii mentiebantur occisum a Borsiardo, cum illaberetur incaute in templum. Neque enim describere locus est quantus jactus fuisset lapidum a solario super victores pavimentorum templi, et quot obruti, conquassati, telis et sagittis vulnerati; ita ut totus chorus templi plenus jaceret cumulo lapidum et nusquam pavimentum appareret. Parietes et vitreæ fenestræ in circuitu, et status simul, et sedes fratrum dejectæ sunt, et ita totum erat confusum et dirutum, ut nulla in templo facies sancta et integra maneret; sed turpi et informi deformitate horribilior staret quolibet carcere. Nam in solario obsessi præparaverant sibi propugnacula ex scriniis et tabulis altarium, et formis, et scamnis et cætera suppellectile templi, et colligaverant ea funibus campanarum. Campanas quoque in frusta et plumbum, quo antiquitus contecta erat ecclesia, diviserunt, cum eo obruentes alios. Infra enim ecclesiam, scilicet in choro, pugnabatur acerrime ; sed a turri et a januis turris tanta strages facta est, ut non sufficiat mihi describere neque percussorum et vulneratorum multitudinem prosequi.

73. Igitur domum comitis superiorem obtinuit Gervasius miles et camerarius atque consiliarius comitum regni cum fortitudine magna, et jussit affigi signa sua in summa arce domus. Namque ex invidia obsessorum hoc factum est qui statim primo die obsidionis, etiam in die qua dominum suum servi impii tradiderant, signa contra inimicos ferebant. Unde Willelmus ille Iprensis signa, quasi dominus et terræ consul, ferebat contra quosdam qui sibi redditus consulares solvere denegaverant, quia illum consulem fere aspernati sunt. Traditores quidem illi die primo obsidionis nihil humiliter agentes, quia principes regni sibi conscios in scelere suo et securos in eadem fide et amicitia crediderant cum ipsis, signa sua in suprema arce cameræ comitis et in summitate turris ecclesiæ, et in minoribus tribus, et in lobio præpositi, simul in exitu portarum superbe præfixerant; ut per hoc appareret ipsos fuisse dominos, qui exspectarent regni proceres, amicos et conscios suos, per quorum potentiam obsidionem destruerent, et inultum maneret quod consulem tradidissent. Desiderius, frater Isaac, obtinuit inferiorem domum comitis cum civibus nostris, et fixerat signum suum in lobio comitis majore. Quem cum transeuntem Robertus puer in castro vidisset a turri, improperabat taliter : « O Desideri, non es memor quod tu hactenus nobis consuluisti tradere dominum consulem; fidem super hoc et securitatem tradidisti, et nunc viso infortunio nostro gaudes et persequeris nos. O utinam liceret mihi exire! ad singulare bellum te evocarem ! Deum testor quod tu magis sis traditor quam nos, eo quod olim dominum, modo nos tradidisti ! Quod improperium non sine omnium nota tulit ! »

74. In domo quoque præpositi nepotes Thancmari, quorum causa in parte traditio facta est, ut aiunt, præfixerant signa sua superbe et gloriose ac potenter. Quod valde ægre ferebant omnes, et cives nostri nimis indoluerant, eo quod præpositus et sui ante tempus traditionis viri essent religiosi, amicabiliter se habentes erga eos, et cum honore omnes tractassent in loco nostro et in regno commanentes. Hi ergo prædicti postquam obtinuissent domos et signa affixerant, quidquid intus repererant, quasi proprium possidebant. Intumuit ergo cor civium nostrorum contra nepotes Thancmari, et quærebant occasionem pugnandi et interficiendi illos. Igitur ad vesperam Sabbati illius, cum frumenta et vinum quod obtinuerant in domo præpositi apud rus suum emitterent nepotes Thancmari, occurrerunt eis cives nostri in claustro et extractis gladiis vas vini truncabant, et concitatus est tumultus infinitus et clauserunt cives portas suburbii, ut nemo aufugeret nepotum illorum. At obsessi evocaverant cives, olim amicos suos, obsecrantes ut inimicos illos perderent, quorum causa gravissimum nefas perpetrassent. Nepotes igitur Thancmari in eadem domo præpositi resistere cum non potuissent civibus, quærebant subterfugere. Thancmarus ipse fugiendo pervenerat ad exitum unius portæ, et quia clausa fuit, cum quæreretur ab eo quid causæ fuisset tanti tumultus, mentitus est congressum fieri inter obsessos ac obsidentes. Tandem latuit in domuncula una, quousque videret quid de nepotibus suis ageretur. Cumque cives per pontem Sancti Petri et per pontem castri armata manu transirent, obviam eis occurrit Walterus butelgir et cæteri principes obsidionis, conatu gravi compescentes tumultum. Tot equidem lanceati stabant in foro, ut crederet aliquis per ciem hastarum silvam

fuisse densissimam. Nec mirum, cum universi totius regni eodem die, tum pro præda, tum pro vindicta, tum magis pro auferendo consulis funere, tum pro admiratione omnium, quæ ibidem fiebant, in suburbium confluxerant. Clamabant itaque omnes, Thancmarum et nepotes ejus jure suspendi debere, eo quod eorum causa comes occisus, et præpositus et ejus nepotes obsessi, et plures de ipsorum familia interfecti et turpissima morte damnati fuissent ; ideoque non posse eos perpeti, ut parcerent eis, imo turpiori et magis crudeli nece damnarent, qui dominos suos, præpositum et fratres simulque ejus nepotes, potentiores et nobiliores in comitatu, fraude, seditione, coemptione facta, apud comitem deposuissent. Vix ergo turbatos cives principes cohibebant, quia castellanus Haket et Robertus puer cum amicis et propinquis ipsorum civium, in turri altiore stantes, annuebant brachiis et manibus, ut insultum facerent in nepotes Thancmari, qui ita arroganter in domum præpositi conscenderant, signa victricia affixerant, quasi suis viribus castrum expugnassent; cum eo tempore quo cives ingressi sunt violenter in castrum, nepotes Thancmari domi et in rure suo dormirent. Illa tandem conditione sedatus est tumultus, quatenus ipsa hora exirent domum, et signa quæ affixerant, verecunde tollerent et discederent. At illi cum ductu principum periculoso sibi recesserunt inde, in tantum diffidentes civibus ut unusquisque nepotum Thancmari equo et suo secum ductore insidente abscederet : et sic relicta est domus sub tutela militum et civium nostri loci, et frumentum et vinum dispertitum est inter principes obsidionis et cives, quorum viribus victoria illo die consummata est.

75. Et tandem clausus ille dies sollicitos nimis reddidit super noctis subsequentis temporibus observandis, et in curte castri et in claustro fratrum, simulque in domo præpositi et refectorio atque fratrum dormitorio. Nam illo usi sunt consilio obsessi, ut claustri et domorum tecta circa templum flammis destruerent ne accessum aliquo modo ad ipsos obsidentes haberent. Inde stupefacti custodes noctis sollicitudine et metu pervigilabant. Sæpe obsessi clanculo egressi nocturnis horis incusserunt timores custodibus. Cæterum in tam arcto loco turris templi, traditores vigiles suos omni nocte obsidionis tubis et buccinis resonare jusserant et cornu canere, adhuc evadere sperantes, eo quod principes regni per litteras in turrim sagitta transjectas, amicitiam et auxilium offerrent.

76. Præpositus vero conductorem habens fratrem Fulconis canonici Brudgensis, militem subdolum, ex præcepto Walteri butelgir, nocte præscripta diei Jovis pervectus est equo apud Kaihem (175) villam ejusdem Walteri et Borsiardi. Cumque parum ibi delituisset, et accusatus fuisset, cum uno comite nocte Furnas ad uxorem suam fugit, et inde iterum, quia latere non poterat in nocte sancta Parasceve, transivit apud Warnestum, sicut audivimus eadem nocte, et fugam institit, et nudis pedibus pœnam peccatorum suorum sponte perpessus ibat, ut tanto peccatori Deus indulgeret, quod contra consulem pium deliquerat. Satisque probabile fuit quia postea statim cum captus fuisset, pedum ipsius plantæ excorticatæ apparuerunt, quia in itinere nocturno ad lapides in tantum offenderat pedes, ut sanguis ex eis effluceret. Et vere gravissime vir iste dolebat, qui pridem omnibus imperitabat, divitiis et honore sæculi pollebat, et cum in voluptate floreret, punctum pulicis ut jaculum formidaret; ecce solus, et infra terminos suos exsul solus pererrabat. Revertamur ergo ab excursu isto ad vigilias noctis præfatæ, in qua timores nocturnos cum ad invicem incuterent sibi tam obsidentes quam obsessi, pertæsi et fatigati utrinque diem, pro nocte transposuerant ad dormitandum.

CAPUT XI.

B. Carolo successor in comitatum Flandriæ datus Guillelmus Northmannus : alii competitores. Ejus de corpore Gandavum transportando insidiæ dispositæ.

77. Tertio decimo Kalendas Aprilis Dominica in nocte Benedicti abbatis, ex Atrebato rex Franciæ Lodewicus mandavit principibus et baronibus obsidionis prædictæ salutem, fidem et auxilium, insuper omnem gratiam pro vindicando nepote suo et Flandriarum æquissimo consule Carolo, quem justius decuerat fuisse regem, quam pessimorum traditorum comitem : « Non habeo quidem ad vos ad præsens transeundi opportunitatem, eo quod festinantius cum paucis huc descenderem, auditum et scitum eventum rei et obsidionis. Non enim sapienter mihi agere visum est in manus traditorum terræ incidere ; quoniam, sicut intelleximus, plures sunt adhuc qui super obsessos dolent, et eorum scelera defendunt, et ad eorum evasionem omni modo laborant. Igitur quia terra conturbata est et conjurationes jam factæ sunt in personam Willelmi, ut violenter regnum obtineat, et contra eum omnes fere de civitatibus adjuraverint, se nullo modo Willelmum illum in comitem recepturos, eo quod spurius sit (176), natus scilicet ex nobili patre et matre ignobili, quæ lanas carpere, dum viveret ipsa, non cessaret. Volo et præcipio vobis, sine dilatione coram me convenite et communi consilio eligite comitem utilem, quem vobis æqualem, et terræ et incolis præesse consenseritis. Nec poterit diu terra sine consule fore, nisi cum graviore periculo quam modo immineat. »

78. Cumque perlectæ sunt litteræ coram universis, ecce dum nondum respondissent litteris regis,

(175) *Caihem* seu *Kejem*, infra Dixmudam, haud procul ab Ipra fluvio.

(176) Sugerius abbas supra *bastardum* vocat. Corrigendus Marchantius, qui hac eum labe vult purgare.

utrum irent an non, supervenit alius nuntius nepotis (177) comitis Caroli, demandans principibus obsidionis salutem et naturalem erga omnes terræ inhabitatores dilectionis affectum : « Certum est vobis omnibus meæ sorti et potestati regnum Flandriæ post mortem domini mei consulis jure cognationis pertinere. Idcirco considerate et caute agere vos volo, super electionem meæ personæ, et præmonitos vos rogo ne me alienam a regno faciatis, qui jure et ex debito propinquitatis, si mihi remandaveritis, comes futurus, justus, pacificus, tractabilis, et utilitatis communis atque salutis provisor accurro. » Tunc principes simulque omnes qui audierant litteras ab Elsatan a nepote consulis transmissas, fictitias asserentes, nulla animadversione responsionis agebantur, eo quod respublica laboraret, et rex e vicino conventum acceleraret, neque sine longa opera pro eligendo nepote illo se tractare posse prævideret.

79. Utillimum ergo præanticipantes consilium, ex imperio regis præparabant se ituros feria secunda et tertia. Postea tamen ex industria et consilio singulari, principes convocatis civibus, proruerunt in eadem Dominica ad arma et invaserunt obsessos in turri. Quodque ideo factum est ut perterritos obsessos magis exanimarent et pavidos redderent, quod in discessu subito ad regem a principibus facto, non auderent a turri exire vel aufugere. Congressus quidem gravis utrinque factus est, et adhuc obsessos latebat cur in Dominica insultum facerent in eos, cum omnes cæteras de præterito tempore Dominicas in pace observassent. Exierunt igitur secunda, et tertia feria apud Atrebatum locutum regi, ordinatis illis qui turrim nocte ac die armati caute et fideliter, ne quis obsessorum subterfugeret, observarent.

80. Decimo Kalendas Aprilis feria quarta, Isaac captus est et suspensus liberator meus, finitis tribus hebdomadis ab occisione comitis, ante Annuntiationem S. Mariæ et ante in Ramis palmarum Lambertus (178) Archei a turri elapsus evasit, fugiens apud Michem villam navicula devectus. Hic de consilio Borsiardi fuit, et nequiter semper egit consiliando, agendo et ad omne nefas instigando dominos suos; idcirco odiosus erat omnibus qui in obsidione dolos illius audierant. Cumque a tempore obsidionis intra castrum clauderetur usque ad tempus quo fugam subiit, ad omne negotium quod intus agebatur strenuus erat, in sagittando peritissimus, in jaculando hastas et universa tela fortior, qui quidem stragem mortalem fecerat in hostes. Qui cum fugeret, a civibus requisitus est diluculo, et per totum illum quo fugerat diem. Nam, a turri cum se furaretur, exclamabat eis qui obsederant turrim Borsiardus, quando et ad quem locum suus consiliarius et tam familiaris fugisset. Tandem cives constipaverant villam in qua fugitivus ille latuit, et a latibulo extractum reduxerunt eum captivum, et suspendio in foro nostro illum perdidissent si eo tempore adfuissent primates obsidionis, qui in Atrebato regno consuluerunt. Cuidam tandem Gerberto civi nostro sub fidei securitate commendatus, cujus ille cognatus fuit, qui illum cautelæ custodia in vinculis constrictum usque ad præsentiam primorum comitatus conservavit, ut illorum judicio constaret, quidquid fieri percenserent de illo.

81. Nono Kalendas Aprilis, feria quinta, Woltra cruval retulit nostratibus, regem Anglorum cum illo Iprensi Willelmo concordiam laudasse, pecuniam infinitam simul et milites trecentos præstitisse in auxilium ad obtinendum comitatum Flandriæ. Quod cum falsum foret, tamen simulata fraude quasi credibile diffamavit. Nam vere constitit illum Willelmum Iprensem suscepisse de thesauro comitis Karoli Anglicæ monetæ quingentas libras per manus nepotum præpositi Bertolphi, qui impiissimi traditores sibi et regno præferre conati sunt eumdem Willelmum; qui ab eis quidem pecuniam, consilium et auxilium obtinuerat, et quotidianis litteris missis in invicem et remissis, mutuas voluntates et conscientiarum secreta loquebantur. A rege ergo Anglorum mentitus est miles præfatus Willelmum suscepisse donaria pecuniarum, volens tegere traditiosam conscientiam Willelmi, qui vere a traditoribus submissam pecuniam acceperat, per quam solidarios (179) compararet, et sic cum virtute cum comitatum obtinuisset, traditores suas voluntates consequenter per ipsum consummassent. Nullus vero primatum obtenturus in regno, voluit aliquid consilii vel internuntii traditorum aperte suscipere, eo quod statim sub nota traditionis conscriberetur. Ideo ille Willelmus tegebat conscientiam suam, et pecuniam a rege mentitus est sibi fuisse transmissam, quasi nihil commune haberet vel secreti cum traditoribus, qui tamen manifeste ante tempus obsidionis salutem et auxilium litteris signatis mandaverat præposito et suis. Qua tempestate Giselbertus (180), nepos traditorum, castellanus Burgensis, qui sub nota traditionis erat, ad castellanum S. Audomari subterfugerat, offerens excusationem suam et innocentiam se paratum probare coram rege et patribus regni.

82. Octavo Kalendas Aprilis, feria sexta, Annuntiatio Domini, quo etiam die passus est Dominus,

(177) Hic est Theodericus Alsatius consobrinus B. Caroli, quod ambo ex duabus sororibus, iisque Roberti Frisii filiabus, essent prognati.

(178) An hinc fabella exorta de Lamberto Nappin patre Borsiardi inter complices recensito in Annalibus vernaculis, Formula proclamationis, Mejero, aliisque?

(179) *Solidarii* dicti milites, aut quod iis solidus pro stipendio daretur, aut certe stipendio solidarentur. Consule Vossium.

(180) Frolulphus castellanus Bergensis subscripsit litteris B. Caroli anno 1121. Huic successit Giselbertus, nepos traditorum.

celebrata est Sabbato in Ramis palmarum, machinamento et dolis Gendensium actum est, ut per ducatum magni præconis, et Ansboldi militis et civium quorumdam nostrorum assensum, simulque ex consensu traditorum, nocte hujus Sabbati transacta, introirent in castrum et corpus piissimi comitis per manus traditorum a fenestris solarii ejusdem Gendensis cœnobii fratres susciperent, et manticis, et saccis collectum transferrent. Exspectaverant quidem monachi duo per totum illud tempus opportunitatem furandi corpus. Cum igitur armati circa turrim deambularent illi qui monachis ducatum præstiterant, vigiles perterriti cornua circumquaque personuerunt, et evocati cives et observatores turris irruerunt contra præconem magnum, et Ansboldum militem, et suorum complices, fugantes illos et vulnerantes quosdam timore mortis nimis affectos. Pepigerant vero monachi coadjutoribus suis centum marchas argenti se daturos, si forte per illos glebam consulis obtinerent. Igitur rescito eo quod furtim et pretio aut quoquo modo alio monachi vellent corpus consulis auferre, cives præcauti cum vigilanti turba sollicitæ magis sese observantiæ dedere.

83. Sexto Kalendas Aprilis, Dominica in Ramis palmarum, convenerunt Burgenses nostri in agrum quod suburbio adjacet, intra septas villæ, convocatis undecunque Flandrensibus circa nos, conjuraverunt simul super sanctorum reliquias, sic : « Ego, Folpertus judex, juro me talem electurum comitem terræ hujus qui utiliter recturus est regnum prædecessorum suorum comitum, jura potenter contra hostes patriæ obtinere poterit : affectuosus et pius in pauperes, Deo devotus, semitam gradiens rectitudinis, et talis fuerit qui utilitati communiter patriæ velit et possit prodesse. Consequenter ergo omnes meliores civium juraverunt : ex Isandica Alardus Scabinus cum sua potentia ; ex Ostburg Hajolum cum illius loci potestatibus ; ex Reddenburg (181) Hugo Berlensis, et illius loci fortioribus ; ex Lapscura, Ostkerca, Utkerca, Liswega, Slipen, Gistella, Oldenburg, Lichtervalda, Jadbeca, omnes fortiores et meliores simili sacramento juraverunt. » Eratque multitudo maxima conjurantium in idipsum.

84. Tertio Kalendas Aprilis, feria quarta in succinctione campanarum reversi sunt ex Atrebato principes nostri, qui ad regem exiverant pro consulendo regno et eligendo consule secundum consilium regis Ludewici Franciæ imperatoris atque omnium baronum ipsius et terræ nostræ electionem, et juxta prudentem et patriæ utilitati probabilem examinationem, cum tali relatu læti et gaudentes, salutem et fidem ex parte regis et baronum denuntiantes nobis et omnibus terræ incolis atque illis præcipue, qui ad faciendam vindictam pro morte domini Caroli consulis assidua obsidione desudaverant : « Rex Franciæ Ludovicus omnibus regni filiis bonis salutem et gratiam, et cum regali potentia in virtute Dei et fortitudine armorum, invictissimum suæ præsentiæ subsidium. Quia patriæ ruinam simul cum comite tradito graves prævidentes, indoluimus, severitatis rigore et inaudito ante hoc tempus supplicio vindictam acturi convenimus : et, ut deinceps terra suo consule noviter per nos electo reconcilietur et convaleat, quidquid in subsequenti litterarum serie audieritis, obedite et facite. » Igitur Walterus butelgir litteras protulit regis signatas coram universis civibus nostris, qui confluxerant simul in agrum prædictum, ad auscultandum regis mandatum : atque viva voce litteris testimonium confirmans ait : « Audite, o cives nostri, quid consilii et negotii apud regem et ejus barones actum sit et prudenti examinatum judicio. Principes Franciæ et primi terræ Flandriarum, jussu et consilio regio, elegerunt vobis et terræ hujus consulem Willelmum puerum, natum ex Northmannia, nobilem quidem genere et hactenus inter vos ab infantulo educatum in puerum, et inde in juvenem fortem. Quem juxta omnem consuetudinem bonam consuescere liquet, et qualem vultis talem habiliter flectere poteritis ad omnes bonos mores mansuetum et docilem. Ego quidem elegi ipsum Robertus (182) Bethuniæ, Baldwinus ex Alst et Iwan frater ejus, castellanus ex Insulis et cæteri barones sublimaverunt illum in comitatu, fidem, securitatem et hominia ei fecimus secundum omnem modum prædecessorum suorum comitum Flandriæ. Ipse etiam nos pro merito nostri laboris donavit terris et prædiis traditorum, qui secundum principum omnium judicia proscriptione damnati sunt, nihilque ipsis rerum vel miserationis præter gravissimam et inexcogitatam adhuc mortem relictum constat. Præcipio ergo et volo ac consulo absque dolo vobis suburbanis simul omnibus qui assistitis, ut suscipiatis noviter electum comitem Willelmum et a rege comitatu donatum, in dominum et consulem vobis. Cæterum et si quid est quod suæ potestatis jure donari poterit, sicut teloneum et census terræ, libenter vobis condonari teloneum volentibus simul et censum mansionum vestrarum infra suburbium, meipso denuntiante ex parte regis et comitis novi, condonabit absque dolo et malo ingenio. » Auditis ergo litteris, et voce litterarum latoris, cives procrastinaverunt responsum de receptione seu electione novi consulis concedenda sibi, ut accitis Flandrensibus cum quibus eligendi sacramenta constituerant simul aut concessionem facerent aut

(181) *Reddenburg*, aliis *Rodenburgum*, nunc *Ardenburgum*, oppidum Flandriæ versus Zelandiam, ubi sunt Isendica et Ostburgum. Reliquæ loca sunt circumquaque in territorio Brugensi seu Franconatu.

(182) Hic est Robertus IV *Crassus* cognominatus, cujus illustria Acta referuntur a Chesnæo lib. II Familiæ Bethuniensis cap. 4, et in Probationibus a pag. 13 ad pag. 23.

legationis regiæ litteras refutarent, et quia tenuerant diem sermonum longis protractibus, reversi sunt cives a loco oratorio ex communi consilio mandantes pro Flandrensibus tota illa nocte, ut electionem in persona novi consulis factam concederent aut reprobarent.

CAPUT XII.

Adventus Guillielmi comitis cum rege in Flandriam et Brugas. Juramenta utrinque facta.

85. Pridie Kalendas Aprilis, feria quinta, postquam convenerant cives cum Flandrigenis, ex communi consilio consenserunt, ut in Sabbato sanctæ Paschæ viginti milites, et duodecim e civibus seniores et prudentiores exirent obviam nuntiis regis apud Ravenschot oppidum ad colloquium; ibique Gendenses exspectarent adventum nostrorum. Nam ex civitatibus Flandriæ et castris Burgenses stabant in eadem securitate et amicitia ad invicem, ut nihil in electione, nisi communiter, consentirent aut contradicerent. Qua in re Burgenses nostri, non sine Gendensium consilio agebant, qui a latere sibi vicinius assederant. Ibant itaque sicut præordinaverant in eodem Sabbato sancto. Rex quoque, sicut in Atrebato præordinaverat, cum noviter electo comite descendit apud Insulas, ubi hominia facta sunt comiti, sicut in Atrebato. Et inde descendit in villam, nomine Dinsa (183), in itinere quo iturus erat in Gandavum. In eadem vero villa exspectabat rex Gendenses, qui reciperent novum comitem secundum præceptum suum et electionem primorum terræ. Igitur concorditer actum est inter nostros et Gendenses de receptione novi electi, ut susciperent eum in consulem et terræ totius advocatum.

86. Kalendis Aprilis, feria sexta, in die Parasceve castellanus Haket a turri evasit solus, et transivit apud Liswega, et ibi latuit cum filia sua, quam ibique duxerat olim miles (184) magni generis et divitiarum plenus. Exspectabat enim ille fugitivus quid deinceps ageret. Quarto Nonas Aprilis, in Sabbato sancto Paschæ, quidam cives nostri et Gendenses, qui a colloquio reversi sunt, elegerunt Willelmum in comitem sibi et patriæ, hominia, fidem et securitatem facientes comiti secundum morem prædecessorum suorum comitum. Eodem die Gervasius constitutus est castellanus in castro nostro Brugensi a rege et comite novo, cui suum meritum nondum per hoc meritum recompensatum est, cum tot et tanta in obsidione egisset, quæ memoriæ diligenter commendo lectorum. Nam in ipsa hora qua tradebatur comes Carolus, ipse flendo et crines vestesque discerpendo, complosis manibus clamabat discurrens in castro hæc: « Heu! quod solus vindicare non possum dominum meum et æquissimum principem terræ nostræ; quem etiam nullus hominum defensare aut vindicare præsumit; ibique principium vindictæ ipse solus Gervasius constituit, et postmodum secum Deo ipso pugnante, feliciter consummavit. »

87. Tertio Nonas Aprilis, Dominica sancta Paschæ in Theodosiæ (185) virginis (186), littera Dominica B. in exspectationes suspensus erat et clerus et populus pro adventu regis et comitis apud nos. Quo die illi traditores pessimi communicaverunt se corpori et sanguini Christi. Nescitur tamen per quem sacerdotem hoc factum fuerit. Eodem die sagittis infestabant in castro transeuntes obsessi et pessimi traditores, nullius fidei et reverentiæ termino, sub exspectatione turpissimæ mortis sibi futuræ vitam continuantes

88. Nonas Aprilis, feria tertia, *Aqua sapientiæ* (187), in crepusculo noctis, rex simul cum noviter electo consule Willelmo Flandriarum marchione Bruggas in suburbium nostrum venit, cui obviam processerant canonici S. Donatiani, reliquias sanctorum afferentes et in solemni processu, regio more regem et comitem novum cum gaudio suscipientes. Octavo Idus Aprilis, feria quarta, convenerunt rex et comes cum suis et nostris militibus, civibus, et Flandrensibus multis in agrum consuetum; in quo scrinia et reliquiæ sanctorum collatæ sunt. Et silentio indicto, lecta est charta libertatis ecclesiæ et privilegiorum B. Donatiani coram universis in præsentia regis et comitis: ut contra ea quæ privilegiorum paginis conscripta, et a catholicis Romanis pontificibus sancita et a nemine catholicorum regum et comitum corrupta constiterant, rex in sua persona, simul et comes, nullo temerario ausu se opponeret; sed potius regiæ dignitatis prærogativa veneraretur sancita et suæ potentiæ corroboraret imperio. Libertatem vero eligendi canonice, et sine simonia præpositum ex concessione domini papæ, sicut privilegii sui inscriptione contentum est, se habere protestati sunt fratres ejusdem Ecclesiæ, quem quidem præpositum rex si præsens adforet canonice et sine simonia electum protestative officii sui ministerio et dignitate prælationis sublimaret, et in locum prælationis subrogaret: « Quod si rex non adforet, comes ejusdem potestatis officio functus, concessionem canonice electi præpositi, et in locum subrogationis, et in propria persona et suorum faceret secundum prædecessorum suorum catholicorum principum morem. » Lecta est quoque chartula conventionis inter comites et cives nostros factæ de teloneo condonato et censu mansionum eorumdem; quatenus pro pretio electionis et susce-

(183) *Dinsa*, seu *Densa*, in litteris Theoderici comitis ad annum 1152 castrum et villa dicitur, ad Lisam fluvium Gandavum inter et Cortracum, cui nunc marchionatus titulus adhæret.

(184) *Robertus Crommelin*, ut supra ex litteris Theoderici comitis dictum.

(185) *Theodosia* virgo Tyria, passa est Cæsareæ in Palæstina, refertur a quamplurimis ad hanc III Aprilis, ab aliis pridie.

(186) In alio nostro apographo quinto: littera, ut videtur V, titulum Virginis indicante, pro numerali accepta.

(187) Verbis illis incipit isto die Introitus missæ, Qui modus loquendi sæpius notatur.

ptionis personæ novi consulis, reciperent a comite libertatem hujuscemodi, ne teloneum aut censum deinceps ipsi aut successores loci nostri, comiti vel ejus successori solverent; sed perpetua illa libertate donati, sicut in charta conventionis conscriptum erat, ad confirmandam libertatem eamdem, juramentum a rege simul et a comite expostulatum susciperent : scilicet ne rex aut comes amplius per se vel per ministros pro solvendo teloneo et censu, cives nostros aut ipsorum in loco nostro successores inquietaret; sed bono animo et sine malo ingenio et non subtracto, tam privilegia canonicorum quam condonationem teloneorum et census inviolabiliter conservaret. Sub hac ergo conditionis compositione juraverunt rex et comes super sanctorum reliquias in audientia cleri et populi. Subsequenter quoque cives juraverunt fidelitatem comiti, sicut moris erat, et hominia fecerunt ei et securitates, sicut prius prædecessoribus suis naturalibus principibus terræ et dominis. Ut igitur benevolos sibi comes cives nostros redderet, superaddidit eis, ut potestative et licenter consuetudinarias leges suas de die in diem corrigerent, et in melius commutarent, secundum qualitatem temporis et loci.

89. Tandem sacramento jusjurandorum confirmatis omnibus, reversi sunt rex et consul in hospitium; ubi delatæ sunt in omnium audientia litteræ hujusmodi ab iis qui obsidionem fecerant in Reddenburg, primatibus : « Nos quoque hujus obsidionis exactores, electum novum Flandriarum consulem electuri erimus ex nostra parte, sub hac conditione quidem, ut in consuetas expeditiones, insuper pravas principum exactiones et telonea nova, quæ doloso consilio Lamberti in Reddenburg noviter et præter jus consuetudinarium terræ instituta sunt, a nobis et a nostris viciniæ incolis amplius amota, damnes et destruas; et libertatem obtineant rustici nostri exeundi et depascendi pecudes suas super terram, quæ dicitur *Mor* sine coemptione prava instituta a Lamberto. Insuper de coemptione gravissima mansionum in Erdenburg, volumus quoddam medium regem et comitem ponere, ut per duodecim nummos tantummodo redimatur unusquisque nummorum illorum, quos secundum positionem mansionum hactenus sedecim nummis redimebant filii post mortem patrum suorum. Nobis ipsis quidem legem statuimus, ut si expeditio ex parte comitis nostri fuerit indicta, ille qui excusationem non habuerit legitimam, emendabit comiti viginti solidos. Super iis omnibus assensum tuum, domine rex, et concessionem et confirmationem comitis novi expostulamus, quatenus juramento confirmet omnia quæ in hac charta conscripsimus et in audientia omnium promulgata constant. Monemus et obsecramus tam regis quam comitis personam et ejus omnipotentiam, ut Bertolphum præpositum et ejus fratres Ulfricum Cnop, Haket castellanum, Robertum puerum, Lambertum ex Reddenburg cum filiis ipsorum, Borsiardum et reliquos traditores nunquam hæredes fore permittant deinceps in comitatu Flandriæ. » Cumque perlecta fuisset charta hujusmodi in conspectu universorum, juravit comes novus se confirmare et concedere bono animo, et sine malo ingenio et non subtracto, omnia quæ expostulaverant ab ipso. Ac deinceps per totum reliquum diei tempus, hominia fecerunt consuli illi, qui feodati fuerant prius a Carolo comite piissimo, suscipientes nunc similiter feoda sua et officia et quæcunque obtinuerant ante jure et legitime.

90. Septimo Idus Aprilis, feria quinta, iterum hominia facta sunt comiti, quæ hoc ordine, suæ fidei et securitatis termino consummata sunt. Primum hominia fecerunt ita : Comes requisivit, si integre vellet homo suus fieri; et ille respondit, « Volo, » et junctis manibus amplexatus a manibus comitis, osculo confœderati sunt. Secundo loco fidem dedit is qui hominium fecerat prolocutori comitis in iis verbis : « Spondeo in fide mea me fidelem fore amodo comiti Willelmo, et sibi hominium integraliter contra omnes observaturum fide bona et sine dolo. » Idemque super reliquias sanctorum tertio loco juravit. Deinde virgula, quam manu consul tenebat, investituras donavit eis omnibus qui hoc pacto securitatem et hominium simulque juramentum fecerant. Eodem die Eustachius ex Stenvordia, in S. Audomaro prius interemptus a civibus, et postea in conflagrationem illius domus, qua suffugerat injectus, in cineres combustus est. Ipse enim sub nota traditionis talem perpeti mortem promeruit. Eadem die in Brugis comes dedit Baldwina ex Alst quadringentas libras præter viginti, eo quod ipsius viribus et consilio maxime post regem in comitatu valuerit. Sexto Idus Aprilis feria sexta, similiter hominia facta sunt comiti. Quinto Idus Aprilis Sabbato, rex ibat apud Winendala (188) locutum Willelmo illi Iprensi adulterino comiti, pro concordia facienda inter ipsum et verum novumque comitem. At illi adulterino comiti indignum fuit supra modum inire concordiam cum vero Flandriarum consule, vel aliquam pacis compositionem se facturum, quia eum despectui habebat : « Rex igitur ægre ferens superbiam et contemptum adulterini Iprensis comitis, ipsumque dedignatus ad nos usque reversus est. » Quarto Idus Aprilis Dominica, comes noster secundum consilium regis et principum iturus fuerat apud S. Audomarum, sed quia paucos habebat secum in via in quibus confideret, nocte ad nos rediit.

CAPUT XIII.

Suppicium sumptum de Bertulpho præposito et Gutdone de Stenfordo. Tumultus civium Brugensium sedatus.

91. Tertio Idus Aprilis, feria secunda, præpositus

(188) *Winendala* prope Thoroltum.

Bertolphus traditus est in manus illius adulterini comitis, qui ideo magis studuerat et labore assiduo perquisierat, quo loco latuisset, ut captivato eo, et divulgato quod præpositum Burdgensem cepisset, suæ potestatis famam præcipue emendaret, si de eo vindictam fecisset gravem. Nam, sicut præscripsimus, in maturitate traditionis ab Ipra mandaverat eidem præposito apertam salutationem et suis ; in quo famam suam turpissimam et traditiosam reddiderat per omnes regnorum fines. Igitur cum cepisset eum profugum et exsulem in patria et inter parentes ; tamen non satis poterat excogitare quo mortis supplicio perderet, cujus conscius traditionis dicebatur. Et quamvis ille adulterinus calliditatis et astutiæ taliter argumentis videretur probare innocentiam suam ; tamen Deus, cui nihil resistit, cujus auctoritate dictum est : « Nihil occultum quod non reveletur (*Matth.* x, 26), » hanc inhumanam turpitudinem et tanti principis sui traditores fidelibus suis manifestavit, damnavit, proscripsit, præcipitavit. Tantus erat tumultus, clamor et concursus Iprensium ; et totius viciniæ circa captivum unum hominem, ut non possimus æquiparare eum. Et, sicut aiunt, saltando, choros ducendo, diversis applausibus præibant et consequebantur præpositum, trahentes eum funibus longioribus a dextris ejus et sinistris, ita ut ordo trahentium in longum, et ab invicem in latum procederet, ut sic ab omnibus olim vir ille dignus et potentissimus, verecunde et ignominiose deriderentur, nudus prorsus præter braccas, luto et lapidibus obrutus trahebatur. Præter clerum et paucos qui dudum religiosum virum cognoverant, nemo miseratus est illum.

92. At ille tot injuriis fatigatus, totque opprobriis et tunsionibus læsus, mortis suæ supplicium eminus exspectabat, ante cujus mentis faciem poterant ad memoriam merito reduci omnia quæ egerat, si aliquod vivendi spatium turba in ejus mortem corruens præstitisset. Poterat quidem reminisci, si debuit, quomodo violenter intrusus, et viventi præposito Ledberto, viro honesto et propter Deum omnia patienti, superpositus injuste, et contra Deum in templo Dei prælationem usurpasset, præbendulas Simoniaca hæresi commutasset, nepotes suos stipendiis Ecclesiæ in omne facinus armasset ; et nunc tandem Catholicum et de regum stirpe progenitum, nobilissimum principem Carolum, suo aut assensu aut consilio morti tradiderit ; qui sicut inter sui supplicii angustias profitebatur, si voluisset, defendisse a traditione poterat. Ante mentis quidem oculos præfixisse poterat quantam in clero gratiam, quantumque honorem, famam, divitias, vires, reverentias, Deus ultro contulisset, cujus dispensatricis Dei gratiæ, dum eam quasi propriam et naturalem possidet, penitus non est recordatus. Namque sic fuerat xxxvi annis implicitus omnibus prædictis virtutibus et vitiis, ut nullo modo explicari posse videretur. Si quis velit audire multiplicitatem sui generis et magnitudinem factorum, mirabilem magis pugnam Dei et manum ejus, quam contra ipsos destruendos exercuit, credere liquet. Et quanquam locum genealogiæ ejus describendæ hic obtinere videar, tamen videor mihi satis operæ inceptæ labori sufficere, et ejus descriptionibus supersedere : in qua eventum obsidionis, et non adulterinum exordium generationis præpositi et suorum proposui me exsecuturum.

93. Proinde ibat vir, ille olim gloriosus nunc ignominiosus, olim venerabilis nunc turpis, immoto vultu et oculis in cœlum directis, et nisi fallor Deum miseratorem humanæ conditionis, qua ipse indutus in regno mundi homines regit, invocabat sine strepitu vocum, sed in secreto mentis sibi invocaverat semper adjutorem. Tunc unus persecutorum percusso capite ejus fuste, ait : « O superbissime hominum, cur indignaris respicere et loqui principibus et nobis, qui habent potestatem perdendi te. » At ille nec respicere curabat eos, et suspensus est in medio fori Iprensium juxta supplicia furum et latronum in patibulo, et braccas detraxerunt ei, ut illa verecundiora corporis apparerent. Nihil turpe vel ignominiosum erat, quod in ejus supplicium non inferrent. In quo patibulo brachia in crucem extensa, et manus insertæ sunt, et caput transjectum per foramen ejusdem patibuli, ita ut reliquum corpus viri prædictis suis membris suspensum quasi alienis laqueis suffocatum moreretur. Cumque primo loco suspenderetur, et in ipso instrumento patibuli adhuc vir ille pedum articulis summatim sustentaret corpus, ut saltem sic vitæ miserandæ prolongaret spatium, venit ad eum inter tot millia lapidantium et jacturam facientium ille adulterinus comes Willelmus, et indixit omnibus silentium et ait : « Dic ergo mihi, o præposite, per salutem animæ tuæ, te obtestor ; dic, inquam, quæso, qui sunt præter te et Isaac, et præter apertos traditores adhuc latenter nocentes et culpabiles in morte domini mei Caroli comitis ? » Et ille coram universis respondit : « Æque tu sicut et ego, nosti. » Tunc furore arreptus Willelmus ille præcepit lapides et lutum jacere in præpositum illum, et interfici. Et ecce qui pro piscibus emendis in foro convenerant, uncis ferreis, fustibus et sudibus corpus viri dissipabant ; nec in eo instrumenti adminiculo, quo pedum articulis se sustentabat, sinebant diutius sustentari ; sed propulso eo a sustentaculo suspendium, et vitæ dispendia sub acerrimæ mortis tenebris inferebant. At ille moriens conquestionem fecit pro traditione, qua ipsum Walterus, miles ex Sarran et homo suus, tradiderat in eamdem mortem qua jam emoriebatur ; qui cum ducatum præstitisse debuit, decepit. Iprensium igitur turba furens in mortem præpositi, canis viscera contorserat circa collum ejus, et os canis ad os ejus jam vitalem spiritum expirantis opposuerunt, æquiparantes cani ipsum et facta ipsius

94. Eodem tempore Wido, miles famosus et fortis,

qui de consilio comitum Flandriæ præcipuus fuerat, in eamdem traditionem conspiraverat, eo quod neptem præpositi uxorem duxisset, scilicet sororem Isaac. Unde quidam Hermannus ferreus, miles fortis, statim occiso Carolo consule in præsentia illius Iprensis adulterini comitis ad singulare bellum Widonem evocavit, quid dominum suum nequiter tradidisset. At Wido paratum se defendere de superimposita traditione semper fore prosilivit. Et determinatus est eis dies, quo prædictus præpositus mortis suæ etiam pertulerat tormenta. Statimque mortuo præposito, omnes qui adfuerant, reversi sunt ad curtem, in qua bellum indictum fuit inter Hermannum ferreum et Widonem, et pugnatum est acriter ab utrisque. At Wido dejecerat equo adversarium suum, et lancea resurgere conantem, quoties voluit, stravit. Tunc adversator ille propius accursitans, equum Widonis gladio trajiciens evisceravit. De quo tandem lapsus Wido, extracto gladio impetiverat adversarium. Erat quidem occursus alternis ictibus mucronum continuus et acerrimus, donec fatigati pondere et sarcina armorum, uterque rejectis clypeis luctaminis viribus pugnæ victoriam accelerarent. Et cecidit ille Hermannus ferreus in terra prostratus, cui Wido incumbebat maniculis ferreis ora et oculos contundens militis. At ille prostratus, sicut legitur de Antheo, a frigiditate terræ vires paulatim resumpsit (*Æneid.* I, § 14), et callide dum quiesceret Widonem de victoria securum reddidit. Interim manum suavius subducens usque ad inferiores loricæ oras, in qua parte non fuerat Wido præmunitus, raptum per testiculos, collectis viribus ad puncti unius momentum, a se propulit. In quo rapticio pulsu tota de subtus natura corporis rupta, ita prostratus defecit Wido, ut victum et mortuum se fore exclamaret. Tunc comes volens per omnia famæ suæ in hoc bello consulere, jussit eumdem Widonem juxta præpositum suspendi in eodem patibulo jam mortuum; ut, sicut pares fuerant in tradendo, ita pares morerentur in tormento.

95. Post hæc vero utrorumque corpora virorum rotæ plaustri superposita, in malo altissima fixæ, videnda universis transeuntibus proposuerunt, brachiaque mutuis quasi amplexibus ad colla flectentes, imaginem tradendi et consulendi de morte domini et gloriosi ac piissimi consulis Caroli, illis jam per tres dies mortuis, insignibant. Venit itaque ad nos, et in præsentia regis armiger unus, qui eodem die intererat et viderat utrosque suspensos in Ipra, præpositum et Widonem, annuntians eventum eorum. Acclamatum est statim illis qui in turri obsessi sunt, quomodo captus et mortuus fuerit dominus illorum præpositus, et quia amodo nihil restaret eis, nisi quod se redderent regi tractandos secundum quod nequiter egerant. Igitur dolor et anxietas, et luctus et suspiria vexabant miseros illos, et omni spe vitæ destitutos : fortius quam principes obsidionis, obsederant eos metus et desperatio.

96. Eodem die Gervasius jusserat carpentariis turrim ligneam disjungere, quæ erecta erat ad invadendos muros prius, et nunc inutiliter stabat. Cujus trabem fortissimam specialiter separatam ab aliis præparari jusserat, et arietem fieri, quo pertunderetur paries templi. At obsessorum sagittarii sagittas mittendas cum ex percussione nervorum arcubus curvatis intentarent operariis, ab arce turris, in qua degebant, arcus et sagitta imposita, eo ipso tractu quo trahere festinabat, decidit a manibus trahentis. Quod factum inspicientes milites, qui citati præsentes, et oppositi in omni opere artificum astiterant, protegente illos artificiose operantes machinas rerum, sicut sunt arietes, sues, jactatoria, scalæ et consimilia, quibus muros et lapideas compositiones destruere solent, eventum pessimum fore vaticinati sunt, ex casu arcus et sagittæ obsessorum.

97. Eodem die ad vesperum gravis tumultus obortus est inter Gervasium et suos, et cives nostros. Nam ex imperio regis et præcepto eorum principum obsidionis, qui cito perditionem obsessorum accelerare tentabant, quique sumptus magnos omni obsidionis tempestate expenderant, vigiliis et impugnationibus assidue laboraverant, ex communi, inquam, ipsorum consilio et edicto regio universale decretum confirmatum erat; ne aliquis auderet e tota obsidentium multitudine accedere ad turrim et loqui obsessis; ne forte intimaretur eis quo ingenio caperentur. Lex quoque posita est propter transgressores talis, ut si quis contra hoc decretum faceret, in captivitatem projiceretur, et communi principum judicio plecteretur. Igitur unus e civibus, qui sororem cujusdam militis obsessi duxerat, clanculo accessit ad turrim, requirens ab illo genero suo vasa et vestes quas sibi præstiterat; et ille quæ habuit reddidit vasa. Cum in reditu civis ille transiret per forum, miles Gervasii unus, qui præceptum regis et principum et domini sui susceperat, et potestatem etiam capiendi transgressores præcepti; persecutus est civem illum, et tantum violenter captivumque reduxit secum usque ad domum comitis. Continuo tumultus infinitus factus est inter cives, et prosilientes ad arma, invaserunt domum comitis et familiam Gervasii, quæ se ab intus fortiter defendebant. Clamaverunt enim se nunquam velle pati dominium cujuspiam imo in sua potestate staret, hoc malefactum corrigere. Cumque diutius tumultuassent, Gervasius in medio eorum protulit hæc verba : « Nostis, o cives et amici mei, quod secundum vestram petitionem et rex et comes jam constituerunt me vicecomitem loci nostri, et secundum regis et principum decretum actum est, quod miles meus jam civem et vicinum vestrum ceperit decreti transgressorem, meamque personaliter dignitatem contempsistis in hoc facto, domum comitis et familiam meam invasistis in ea, et tandem sine ratione, armata manu in præsentia regis prosiluistis. Nunc ergo, si vultis, vicecomitatum causa injuriæ mihi illatæ omitto, fidem et securitatem inter nos firmatam dissolvo, ut

pateat omnibus vobis, quia dominium super vos obtinere non quæro. Si ergo placet, coram rege sepositis armis convéniamus, ut judicetur inter nostros et vestros. » Cumque finisset orationem, ascenderunt simul coram rege et compositi sunt iterum fide et amicitia ad invicem sicut prius.

CAPUT XIV.

Obsidio promota. Solarium templi occupatum. Veneratio sepulcri B. Caroli comitis.

98. Secundo Idus Aprilis feria tertia, rex in dormitorium fratrum cum prudentioribus et consiliariis suis conscendit considerate prænotare in qua parte ingeniose aggressum præsignarent in templum. Erat namque dormitorii domus adjuncta templo, ita ut ingeniorum instrumenta præpararentur in illa, quibus parietem templi pertunderent et ingrederentur ad obsessos. Namque cum illi miseri inferiora templi obtinere non poterant, gradus quibus in solarium ascenderetur, lignis et lapidibus obstruxerant, ut nullus ascendere vel ipsi descendere possent, tantummodo sese a solario et turribus templi defendere conantes. Inter columnas quippe solarii specula et status suos ex scriniorum aggeribus et cumulis scamnorum prostituerant, e quibus lapides, plumbum et rerum moles dejicerent super invasores templi. In turri quoque consequenter præ foribus fenestrarum tapeta et culcitras suspenderant, ne funda et arbalistis (189) forsitan percuterentur intrinsecus, cum turris a foris aggrederetur. In suprema quidem turrium arce stabant fortiores juvenes obsessorum, qui molares lapides sternerent super discurrentes in curtem castri. Atque sic inordinabiliter in templo Dei ordinatis rebus suis, exspectabant mortis suæ finem, nihil reverentiæ et honoris conferendo beato funeri, quod in solario inter ipsos sepultum jacebat, præter hoc solum quod vix dominum suum recognoscentes, quem tradiderant, ejus ad caput cereum præfigerent, qui assidue in honorem boni consulis arderet a die obsidionis primo, usque ad diem quo introgressum est violenter ad ipsos. Nam farinam et legumina circa tumbam comitis reposuerant, quibus quotidie in usus suos assumptis vitam continuabant.

99. Cumque rex et sui studiosius exquirerent et præsignarent locum pertundendi templum, Robertus puer per unam fenestrarum templi caput efferens loquebatur militibus regis, obsecrans eos, ut internuntii ejus forent ad regem, humiliter inquiens omne judicium principum terræ et baronum, domini sui regis velle subire, ut in lege ipsorum merito suæ excusationis, aut vivere promereretur, aut supplicio damnationis, si se non excusaret, exterminari. Nec ullus hominum ausus est internuntiorum verba in regis præsentiam proferre, tam graviter indignatus est rex illos traditores vel etiam videre. Cæterum cives nostri et milites regis et universi qui audierant quam humili oratione exorasset juvenis dominum regem, in lacrymas fusi condoluerunt ei, imprecantes pro eo domini misericordiam.

100. Idus Aprilis feria quarta, confinxerant mendacium obsessi de morte Borsiardi, quatenus exortalite inter Robertum puerum et ipsum, gladio occubuisset trajectus, existimantes per hoc animos principum a severitate mitigari, ne tanto furore invaderent deinceps, sicut prius; et a turri evocabant mortem Borsiardi, quam mendose diffamabant. Alii eum evasisse asserebant. Quo audito, rex percepit obsessos illos jam diffidere sibi, timore et anxietate deficere, constantique animo edixit ut milites sui se armarent et invaderent templum. Quod ideo factum est, ut in congressu illo deficientes et lassati, in posterum obsessi illi non valerent toties tot assultus et invasiones sustinere, sed magis cedere et locum victoriæ christianæ catholico regi Ludowico et militibus suis dare. Erat quidem in obruendo lapides et mittendo jacula, utrinque gravis aggressus a meridie usque in vesperam.

101. Quo die rex accepit claves a decano Helia de sanctuario Ecclesiæ B. Christofori, eo quod accusatus ei fuerat thesaurus comitis Caroli in eodem sanctuario fuisse repositus. Et cum introisset rex, nihil præter sanctorum reliquias invenit. Verum quippe fuit cuppam auream cum suo operculo et cannam, scilicet argenteum vas vinarium, præpositum de rapina comitis a nepotibus suis quasi pro dono in partitione rapinæ accepisse, et eadem vasa pro salute animæ suæ ad operam ecclesiæ Deo obtulisse. Cum ergo obsidio fieret, et fratres reliquias et feretra sanctorum a castro efferrent, in quodam scrinio illa duo vasa secreto et sub simulatione reliquiarum sanctarum imposita extulerant pariter cum cæteris reliquiis sanctorum, atque custodiendum illud scrinium commendavit decanus præfatus cuidam simplici presbytero Eggardo in ecclesia Domini Salvatoris, signatum sub veneratione dignissimarum reliquiarum. Quod quidem scrinium quam devote ille simplex sacerdos susceperit, et posito eo in sanctuario preces effuderit, atque animæ suæ salutem deposcerit, testantibus compresbyteris ejusdem ecclesiæ manifestum fuit, omnique nocte candelas, cereos et luminaria et lampades accensas præposuit, non satis se venerari reliquias illas posse credens. Revera satis Sacerdos ille promeruerat, ut cum novo comiti redderentur vasa illa, semel aut plus ex eisdem vasis presbyter ille bonum vinum bibisset. Hunc igitur thesaurum rex quærens circumquaque, miserat investigatores et insidiatores, qui latenter thesaurum Caroli comitis recolligerent, nihilque super hoc profecit. Unde rex etiam Robertum puerum secundo die ante discessum suum apud Franciam flagellis cæsum coegit, ut si quid de thesauro meminisset, quis partem aliquam possideret, regi intimaret. Cujus accusatione eodem die comes novus et rex obtinuerunt vasa prædicta, sicut in subsequenti dicturi sumus. Alii obsessorum evocaverunt Borsiardum aufugisse, ut sub illo mendacio parcius impugnarentur.

(189) *Arbalistis* quasi *arcubalistis*, hinc Gallica vox *Arbalète*, arcus instructus scapo seu balista.

102. Decimo octavo Kalendas Maii, feria quinta, aries, qui instrumentum factus est ad pertundendum parietem templi, adductus est in fratrum dormitorio in eadem septa extrinsecus, juxta quam intrinsecus corpus boni consulis sepulturæ commendatum Deo suo jacebat. Statimque artifices arietis ascensoria graditiva erexerant in altum, et, ablato pariete ligneo dormitorii, qui propinquior templo steterat, summitatem ascensoriorum ibidem subduxerant; quatenus usque ad murum et parietem templi gradatim possint armati progredi quicunque auderent. Nam fenestra in ædificio templi primo, ex ordine antiqui operis illo patuit, quo jam artifices ascensoria direxerant. Sed paulisper inferius temperabant instrumentorum aditus, ita ut subtus fenestram percussiones arietis præordinarent, et pertuso pariete lapideo, eamdem fenestram quasi pro ostio libere ingressuri obtinerent : erantque gradus latissimi, in quorum fronte decem milites simul in latum ad pugnandum starent. Quibus præordinatis trabem maximam funibus suspensam in eadem parte super gradus illos ad perforandum templum direxerant, et laqueos eidem innexos, et simul armatos juxta laqueos quibus trahere retrorsum a templo in altum reductam, et in virtute et fortitudine retractam ad parietem templi percutere callide et argumentose constituerant. Super capita quoque ascendentium tegmina ex virgis inserta trabibus et connexa fuerant, ut, etsi tectum dormitorii aliquo ingenio ab obsessis infringeretur, sub contextura virgarum securi agerent arietis impulsores; et parietes ligneos simul ante se proposuerant ad defensionem sui, ne jaculorum et sagittarum percussionibus ab intrinsecus læderentur. Igitur retro a muro et pariete templi reducto per laqueos ariete, quantum extensis brachiis suspensi possent, uno impetu et uno clamore arietis ruinam et casum valde ponderosum, virium suarum fortitudine et maximo conatu templo appulere; ex cujus singula percussione maximus lapidum cumulus in terram corruit, donec tota maceries et paries in eo loco, quo contusus est, perforaretur. In capite ejus quoque arietis ferramenta solidissima trabem præmunierant, ita ut nullo ingenio offensam aliam pateretur, quam illam, quæ vi molis et roboris sui sibi a se ingereretur. Longus igitur labor tundendi fuit a meridie inceptus, et post vesperam finitus.

103. Interim obsessi illi præsentientes debilitatem parietis, et perfossionem citius futuram, quid agerent dubii et inconstantes, tandem intus ardentes composuerant carbones pice et cera et butyro delinitos, quos tecto dormitorii injecerant. At in momento carbones adhærentes tegulis, flammas vento flante vibrabant, ita ut maximæ flammæ concitatæ, circumquaque tectum corriperent. A superiori itaque turri jaciebant molares lapides super tectum dormitorii, in ea parte qua aries pertundebat templum, ut utrumque et ignem injectum tecto, ne quis exstingueret, defenderent et lapidibus obrutis et de alto A præcipitatis super perfossores templi a periculo introitus sese observarent. Tot et tanti lapides obruti non impediebant exactores arietis. Cum igitur super capita sua ignis flammas vibrantes conspexissent milites, unus ex illis tectum ascendit, et inter tot jactus lapidum et jaculorum ignem vix exstinxerat. Patuit igitur post tot percussiones arietis foramen maximum in pariete templi, qui citius satis quam credebatur perfossus est, eo quod a tempore antiquæ exarsionis templi, pluvia et inundatione imbrium totum ædificium ecclesiæ quasi putridum staret, quia hactenus sine tecto ligneo nudum fuit. Tunc clamor infinitus elevatus est extrinsecus, et universi qui et in foribus impugnaverant obsessos, et in choro inferius, et undique per fenestras et in B omni parte, qua accessum poterant sibi præstitisse, rescito eo quod perfossum fuisset templum, acriori animo et cupidissima victoriæ audacia decertarunt, qui quidem omnes a meridie usque in vesperam constanter utrinque aggressi sunt, pene deficientes labore pugnæ et armorum ponderositate.

104. Sed jam intellecta arietis perfossione, recreati et animositate confortati, quasi jam ad arma proruissent primum, infestare coeperunt obsessos et sine simulatione persequi. At miseri obsessi cum numero fuissent pauci, satis pauciores erant in pugna, qui simul in uno loco pugnandi non habuerant gratiam, sed ad omnes accessus, scilicet in foribus, fenestris, choro et in eo maxime loco quem aries jam possederat, incommoda vitæ perpessi jam divisim undique repugnantes, ab inimicis suis dispendium et perditionem deinceps suspiciebant. Illi quidem qui in templo contra arietis exactores lapides, sagittas, contos, sudes, et universi generis tela contorserant, timidiores ideo fuerant, quod pauci essent et quod complices illorum divisim et pene deficientes præ labore diutino, contra tam gravem exercitum pugnarent; insuper armorum egentes, unde se tuerentur, non haberent : quantum tamen ausi sunt, obstiterunt. At quidem illi exactores arietis et cæteri milites regis et nostri loci juvenes armati et audaces, avidique pugnæ, cum ex adverso inspexissent obsessos, jam animos revocaverant suos, præ oculis cordis habentes quam egregie pro D patre et patria moriendum foret, et quam honesta victoria vincentibus proposita esset, quamque scelesti et facinorosi fuissent traditores illi qui de templo Christi speluncam sibi fecissent, et quod magis videbatur, quam avide et cupide propter thesauri et pecuniæ domini consulis rapinam irruerent super obsessos ipsi, et idcirco solummodo festinabant. Sed cujuscunque animi fuissent sine ordine, sine pugna, absque omni respectu armorum sese uno impetu per medium foramen præcipitaverunt, ita ut simul irruentes locum et tempus auferrent obsessis pugnandi vel aliquos interficiendi. Non enim cessabant ruere, donec sine interruptione quasi pontem seipsos fecissent, et quod mira Dei gratia dispensatum est, sine vitæ suæ periculo mortali ingressi

sunt, alii ruendo, alii offendendo, alii intrusi violenter, alii surgere conantes a casu prosteruentes, alii, sicut solet fieri in tanto tumultu, sine ordine irruentes, vocibus et clamoribus, atque cursuum et ruinæ armorumque stridore et fragore, non solum templum, sed omne castrum et viciniam ejus replentes introrsum, sicut exterius Deum laudantes et benedicentes pro victoria qua victores suos honestavit, regem et suos sublimavit, super omnia majestatis suæ Deus nomen glorificavit, Ecclesiamque suam ab inquinatoribus in parte mundavit, et gloriosum illum martyrem suum consulemque bonorum tunc primum deflendum pia veneratione et oratione fidelium suorum circumfultum donavit.

105. Quod igitur prius non licuit, tunc tandem Fromoldo juniori licuit, ex longo desiderio et ardenti animo vota Deo pro salute domini sui consulis offerre, lacrymis et cordis contritione sacrificium mactare et gaudio gaudere pro inspectatione loci in quo dominus suus humatus quiescebat; et tunc primum exsequias præparabat domino suo, quem per tot dies sepultum, id est, quadraginta quatuor, videre non poterat. Neque enim corpus ejus, sed solum vidit aforis sepulcrum : optabat quidem, et oris et cordis oratione deprecabatur, ut Deus in die resurrectionis communis inter rectores fideles et summos suæ præsentis Ecclesiæ principes, concederet sibi tandem dominum suum Carolum principem duplici gloria sublimatum videre et cum ipso manere et gloria contemplationis Trinitatis sanctæ cum illo peremniter beatificari. Reputaverat igitur pro grandi dono, quod juxta tumbam domini sui liceret sibi mortem deflere, casum totius patriæ conqueri et quem viventem dilexerat, jam traditum a servis summa dilectione exsequi. Non sine lacrymis quidem hoc faciebat: « O Deus! quot eo die tibi vota tuorum fidelium dignabaris suscipere : et quidquid intermissum fuerat in eadem ecclesia culturæ divinæ nimirum recompensatum fuit ea hora magnitudine et multiplicitate justorum votorum. » Stabat itaque cereus ardens ad caput consulis, quem posuerant in honorem et venerationem domini sui traditores illi. Postquam ergo irruerat in templum super obsessos et clamor concitatus est fugiendo, retraxerant se tam a pertusione quam a foribus et a propugnaculis suis pessimi hominum, conscensaque turre ad se defendendos in gradibus resistebant persequentibus. Igitur victores christianissimi milites regis Franciæ gradus obstruere et intercludere festinabant, lapidibus et lignis, seriniis et trabibus et cæteris supplementis, ita ut nullus obsessorum decedere posset in solarium, in quo consul jacebat. Et ascendens rex in templum, planxit mortem nepotis sui Caroli; et apposuit custodiam, quæ cautius observaret turrim. Alternis ergo vigiliis regis milites observabant turrim cum obsessis. Quidquid igitur inventum est in solario illo quod rapi potuit, omnium præda fuit. Tandem canonici ejusdem templi per scalas a choro in solarium conscendentes, ordinaverunt quosdam de fratribus qui singulis noctibus vigilias circa sepulcrum comitis agerent. Cumque, confractis utensilibus templi, nihil in priori statu permansisset, circumspexerunt altaria et mensas altari Deo custode permansisse immota, et congaudentes congaudio fratres quidquid deinceps obtinuerunt, non jure vel merito, sed pro solo Dei dono obtinuerunt. Conclusit ergo Deus diem illum in conclusionem (*sic*) inimicorum suorum et in victoriam fidelium, exaltando nomen imperii sui in omnes terrarum fines. Non tamen desistebant obsessi illi vigilias suas sibi in turre instituere, cornibus canere, et quasi adhuc aliquid hominii obtinuissent, in tam arcto imperiose agere, seipsos non recognoscentes, fuisse miserrimos. Dati enim fuerant in reprobum sensum. Quidquid ergo deinceps egerunt, nec Deo nec hominibus probabile fuit, sed reprobatum et odiosum.

106. Decimo septimo Kalendas Maii, feria sexta, convenerunt Burgenses coram rege proni in terram et adoraverunt ejus dignitatem, quatenus pro precum et servitiorum suorum meritis, Robertum puerum exeundi ab obsessis libertate donaret, et ejus innocentiæ purgationem legitimam susciperet. At ipse rex petitiones eorum se facturum assensit, salvo honore et gratia propriæ personæ simulque principum terræ, sine quo consilio nihil super eo acturum statuerat. Decimo sexto Kalendas Maii Sabbato, castellanus Gandensium cum Arnoldo ex Grandberga (190), et collectis proceribus viciniæ suæ antevenit, regem obsecrans omni modo pro liberatione Roberti pueri. Cui rex ait nihil cum honore suo posse eis consentire absque principum communi consilio; alioquin contra fidem et juramentum suum ageret.

CAPUT XV.

Novus comes Audomaropoli susceptus. Jus competitorum. Posteritas Balduini Insulensis comitis indicata. Familia Bertulphi præpositi adulterio et homicidio infamis.

107. Decimo quinto Kalendas Maii, Dominica *Surrexit Pastor bonus*, nuntiatum est regi comitem novum Flandriæ in S. Audomaro cum honore, more prædecessorum comitum terræ, gratanter susceptum. Nam obviam processerant pueri, arcus et sagittas ferentes, ad occursum comitis agiles et velociores, turmatim procedentes, quasi per pugnam resistere simulantes, succincti et præparati arcubus intensis et nervis, quibus, si expediret, sagittando invaderent comitem et suos. Viso ergo puerorum occursu, consul et sui, quidnam sibi voluissent, per internuntium requisivit. Et acclamaverunt comiti, quatenus feodum quod a prædecessoribus suis sem-

(190) *Grandberga* et *Grandmontium* voces contractæ, pro *Gerardiberga* et *Gerardimontio*, quod est oppidum intra territorium Alostanum. In Chronico S. Bavonis dicitur *terra Alostensis et Grandimontis*. Ita Joannes van Waesbergh in Gerardimontio, quod libro singulari descripsit.

per pueri nostri obtinuerant, hoc a te obtinere juris erat nostri, circa nemorum saltus in festis Sanctorum et æstatis tempore licenter vagari, aviculas capere, spiriolos et vulpes sagittare, et hujusmodi puerilia recreando satagere. « Hæc ergo licenter egimus hactenus et volumus eadem a te licentia ludorum nostrorum mores deinceps renovare. » Proinde succedenter cives obviam armata manu processerant, exspectantes puerorum suorum reditum et comitis novi adventationem. Igitur comes Willelmus, qui ætate juventæ pubescebat, puerilia vix tempora excedens, jucundo animo ludicra pueris morose concessit, et plausu et adjocatione cum pueris, vexillum et signum puerorum arripiens, jucundabatur. Cui laudes canere et tripudiorum voces personare cœperant, cum cives eminus prospicientes viderunt a pueris solemniter comitem susceptum, et cum plausu et pacis veneratione circumfultum ad ipsos usque descendentem. Igitur postquam simul convenerant et comes et populus, cum processione clerus loci ejus honor's ac gloriæ sublimatione obviam venit in thure et cereis, sicut mos est in susceptione comitatum noviter obtinentium, vocum jubilatione et melodiarum consonantiis personantes, omnibus civibus applaudentibus susceperunt et usque infra ecclesiam eadem melodiarum suavitate solemniter perduxerunt. Ubi debitum orationis Deo obsequium catholice electus devote obtulit, simulque pro eo populus et clerus, ut ipso administrante comitatum, Deus ita regeret et protegeret, quatenus deinceps pace et salute, et comiti et Deo sua redderent. Post susceptionem vero, hominia et securitates fecerunt. A Terruannorum urbe quidem descenderat in S. Audomarum.

108. Illa quoque tempestate Hugo Campus-Avenæ et Walterus ex Frorerdeflo cum suis apud Ariam castrum insultum fecerant, ubi Willelmus ille adulterinus comes Iprensium intus se et suos receperat, et locum et castrum præmunierat. Ipse enim comitatum arripuerat, violenter obtinuerat Flandriarum castra et munitiones adhuc plures, scilicet Ipram castrum, Formeselam oppidum, Casletum castellum, Furnum castrum, Ariam castrum et omnem viciniam circa castra prædicta, et Bergas castrum, et cætera. Ipse namque de linea comitum spurius erat, atque ea affinitate cognationis comitatum obtinuisse existimaverat. Duos igitur milites præfati principis dejecerunt et equos quinque lucrati sunt. Eadem tempestate Baldewinus ex Alst et Razo cum gravissimo Gendensium exercitu obsederant castrum Oldenarda, in quo comes de Montibus se et suos introductos præmunierat, ad invadendum regnum Flandriarum quod sibi jure cognationis justius pertinebat.

109. Nam, ut paulo altius retexamus comitum prædecessorum suorum originem, Baldwinus comes barbatus (191) principium generis subsequentium comitum fuit. Hic vero cum diem obierat, in Insulis humatus est; habuit itaque duos filios post se hæredes terræ Flandrensis : Baldewinum et Robertum. Utrosque quidem pater, dum viveret, uxores ducere præcepit; et Baldewinum (192) in Hænau Richildem comitissam de Montibus accipere in conjugem fecit, de qua genuit filios duos vir ejus; alter eorum vocatus est Baldewinus, et alter eorum Arnoldus. Robertus igitur duxit Gertrudem comitissam Holdlandensem uxorem, de qua post peractam traditionem genuit abbatissam Messinis, et Gertrudem (193) matrem Simonis et Gerardi, quæ quidem ducissa fuit in Elsatam : Theodericus dux eam duxerat. Genuit etiam matrem Caroli comitis Adalam quæ a primo viro soluta in Salerniam duci nupsit. Vir quoque ejus primus rex Daciæ Cuuto, a suis traditus, in ecclesia occisus, martyrium pro justitia moriendo, cum sanctis possidet. Cumque ille primus pater Baldwinus viveret, filios suos alterum a sinistra et alterum a dextera, quasi duas alas, quibus per omnes terras suas volaret, expanderat. Ipse quoque medium, scilicet Flandriam, solus regebat.

110. Cumque plenus dierum bonorum obiisset, senior filius ejus Baldewinus comes de Montibus cum uxore sua Richilde comitatum obtinuit Flandriæ. Igitur timens ne aliqua inquietudo vel traditio per fratrem suum Robertum sibi fieri posset et filiis, hominium et securitatem a fratre sibi fieri requisivit et filiis suis. Cumque super hoc cum principibus consilio habito utile fore tam patriæ quam sibi prænosset, arcessito fratre suo consule Aquatico (194) Roberto, in Brudgis curiam suam convocavit, simulque pares et barones totius sui comitatus. In quorum omnium præsentia promulgavit hujuscemodi verba : « Ego, Flandriarum comes Baldewinus, in posterum volens præcavere patriæ huic et liberis meis, ne a fratre meo per dolos et traditiones filii mei et incolæ terræ meæ aliquid injuriæ et exhæredationis patiantur : obsecro et præcipio fratri meo Roberto, comiti Aquarum, ut fidem et securitatem juret filiis meis post mortem meam,

(191) Hoc *Barbati* cognomen ab aliis fere tribuitur patri hujus Balduino IV, Arnulphi Junioris filio, et sic diplomati Roberti regis Francorum anno 1134 additum signum *Balduini comitis Flandriæ, honestæ barbæ*, cui ipso eodem anno mortuo successit filius Balduinus V, *Pius et Insulanus* cognomine, et decessit 1067.

(192) Balduinus VI *Montensis* dictus, quia per uxorem Hannoniam obtinuit, mortuus anno 1070, in monasterio Hasnoniensi sepultus, uti et Richildis uxor, mortua anno 1086.

(193) Gertrudis nupta Theodorico duci Lotharingiæ superioris, seu Mosellanæ, filio Gerardi Alsatii genuit Simonem, Theodericum, Gerardum et Henricum : ex his Simon patri anno 1115 mortuo in Lotharingia successit, defunctus anno 1129. Theodericus præfuit Alsatiæ, ac postea Flandriæ. Legendæ Origines Alsatiæ et Lotharangiæ ab Hieronymo Vignier editæ, pag. 112 et seqq. Henricus fuit episcopus Tullensis.

(194) Robertus Frisius dicitur *Aquaticus*, quia obtinebat insulas Zelandiæ cum vicina hodiernæ Flandriæ parte, quam Quatuor ambactorum appellant, loca undequaque inter aquas sita

ut neque fraude vel subtracto vim et dolum inferat filiis meis post obitum meum, sed in sua et suorum persona fidem filiis meis, scilicet nepotibus suis, jurabit et tenebit, ipso vivente, sicut melius sciri poterit. Et dabo sibi munera et donaria multa sub eadem conditione. » Igitur in ecclesia B. Donatiani in Brudgis juramentum factum est super sanctorum reliquias infinitas, quas afferri comes Baldewinus praeceperat, in praesentia omnium qui eo tempore tam pares quam principes erant in terra, et acceptis donariis consul rediit.

111. Igitur cum Balduinus vir Richildis in Brugis obiisset, filius ejus Arnoldus, cui patria pertinebat, cum mater versus Montes et viciniam maris redit, circa Casletum et S. Audomarum et illas partes conversabatur. Nondum enim juvenis ille arma acceperat, sed militiae virtutem arripuerat. Audierat namque Robertus comes Holdlandensis, patriam relictam nepotibus suis adhuc parvulis aetate, et matrem puerorum simul se a confinio circa Bruggas jacente subtraxisse, habuit occasionem per hoc, et principium opportunitatemque traditionis. Misit latenter et in dolo ad principes et majores viciniae circa mare, scilicet in Isendica, Ostburg, Reddenburg, et Brugis, et ad Flandrenses marinos, et pretio et sponsionibus confoederavit sibi eos, quatenus ipse per illos patriae comitatum obtineret, nepotesque, qui parvuli et inutiles exstitissent, propelleret. Habuit quemdam clericum in familia sua, qui internuntius hujus traditionis fidelis fuit. Qui cum toties Brugas veniret et circa confinia Flandriae, coepit rumor diffamari, quod clericus ille traditionis internuntius esset. Tunc ille subterfugiens alio tempore iterum mandata domini sui deferens principibus, simulaverat se fuisse caecum, et praecunte duce suo, ipse subsequebatur suspensis manibus, et palpitans baculo, sicque peregit corde et oculis caecus traditionem mortis et caecitatis. Igitur cum omnium principum patriae animos, fidem et securitatem comes Holdlandiae obtinuisset, navibus insidens, cum armata manu clanculo tantummodo venit in Flandriam, accitisque omnibus traditoribus clanculo, nocte quadam signum dederunt complicibus suis, ut in loco qui dicitur Clipello, domum incenderent, et illic ad signum flammae convenirent. Cumque eodem signo omnes convenissent, fuit eorum turba multiplex et valida, et abierunt deinceps aperte persequendo puerum Arnoldum, qui eo tempore in Casleto rem ignorans, degebat cum paucis qui etiam conscii traditionis puerum dominum suum exhortabantur, ut cum patruo suo traditore bellum iniret, et quia juste resisteret ei, victoriam ei promittebant a Deo concedendam. Igitur puer Arnoldus animatus ad bellum cum militibus admodum paucis occurrit, quem in ipso tumultu belli, ipsi servi sui, qui eum armaverant et armorum caelaturas praenoverant, quasi extranei et alii essent A quam servi, dejecerunt puerum dominum suum et gladiis jugulaverunt (195) : traditoque domino suo, universi, qui in parte pueri pugnaverant, in fugam conversi, alii interfecti, ibidem exspiraverunt; alii lethaliter vulnerati, mortem in paucis vitae flatibus perpessi sunt. Multi quidem mortui, multi vulnerati, multique capti sunt. Securus ab hoste comes Robertus cum exercitum suum pererraret, quidam Vulfricus Kabel, qui fidelis adhuc permanserat cum puero, quem interfectum ignoraverat, in virtute et cum potentia sua coepit Robertum consulem traditorem illum et conjecit in captivitatem. Sedato ergo tumultu illius diei, convenerunt omnes pares patriae, et obsederunt undique castellanum illum Wulfricum in S. Audomaro, et coegerunt illum reddere Robertum comitem : quem cum reddidisset, in consulem B patriae praestiterunt. Frater igitur Arnoldi traditi pueri, qui superstes remansit, nomine Baldewinus (196), haeredes post se reliquit, de quorum linea iste puer de Montibus comes et miles strenuus, jure patriam obtenturus Flandriarum, nunc audita traditione consulis Caroli, pro jure hereditario requirit patriam et haereditatem suam Flandriam totam. Facit igitur quod potest, et novo Comiti nostro suum facere parum est, et notandum id hoc facto antiquae traditionis illud propheticum : « Quoniam Deus iniquitates patrum solet vindictae severitate corrigere in tertiam et quartam generationem (*Deut.* v, 9). »

112. Robertus itaque ille, qui nepotem suum tradidit primus numeretur, filius quoque ipsius, Robertus C qui in Atrebato jacet, secundus et successione comitatu. Post quem filius ejus Baldewinus comes, qui in S. Audomaro jacet, tertius fuit. Post illum vero comes, optimus omnium consulum consul, terrenae dignitatis sidus et lumen praecipuum, quartus fuit, in cujus traditione et martyrio Deus antiquae traditionis terminavit vindictae correctionem, et pro justitia patriae occisum transduxit in requiem sanctorum, in eodem loco, in quo olim juratum est. Utrumque Deus in secunda traditione dispensavit, et antiquae traditionis vindictam exercuit, et pro justitia morientem statim inter sanctos martyres suscepit. Igitur postquam Robertus comes ille, qui nepotem suum tradiderat, in consulatu sedisset, tra- D ditores Flandriae, qui sibi comitatum tradiderant, semper suspectos habuit et ad suum consilium nullo modo accedere permisit. Igitur videntes se a consule suo contemni et despici, seorsum inierunt consilium, ut dolo interficerent consulem, et fratrem Arnoldi pueri traditi, nomine Baldewinum, in consulem susciperent, sicut justum erat, quia justior haeres Flandriarum erat; iterum sicut olim in desertum locum convenerunt, tractantes mortem inferendam domino suo. Cumque accepta opportunitate tradendi rediissent, unus militum, qui intererat traditioni, ad pedes comitis provolutus accusavit caeteros nefandae

(195) Anno 1072.

(196) Balduinus *Hierosolymitanus* dictus ex Ida Henrici IV imperatoris filia reliquit Balduinum II, qui ex Iolenta Gerardi Wassenbergii filia genuit Balduinum IV, hic *puerum* dictum.

traditionis illius complices, qui mortem comitis juraverant. Igitur ad bellum accusati, per consulem evocati et convicti decollati sunt alii, et alii exsilio damnati, plures quippe proscripti. Tandem si dignum esset auditu, quod vere non est, sed admiratione sola scribendum in quarta vel tertia generis linea, Deus vindicavit consequenter in genere traditorum, scilicet antiquam traditionem novis periculis novo genere præcipitationis,

113. Paulo superius igitur principium generis præpositi, et nepotum suorum recognoscere libet. Boldranus castellanus fuit in Brudgis, cujus uxor erat nomine Dedda vel Duva. Hujus Boldranni homo miles fuit Erembaldus (197) de Furnis natus. Imperata fuit quædam expeditio (198) Flandrensibus, et itum est equis et navibus pro defensione patriæ usque ad locum periculi et insultus terræ. Cum vero navibus perlaberentur Scaldim fluvium, Boldrannus castellanus et Erembaldus miles suus, cui præ cæteris confidebat, cæterique plures omnes loricas induti et ad pugnam præparati, venit nox, et fixerant anchoram in medio amne ut diem exspectarent. At præfatus ille Erembaldus adulterio abutebatur sæpe uxore domini sui castellani. Illa quoque adultera, sicut aiunt, promiserat adultero suo vicecomitatum, si forte vir ejus cito moreretur. Unde adulter semper domino suo machinabatur mortem. Facto quoque noctis silentio, dum castellanus ad mingendum in ora stetisset navis, ille Erembaldus retro accurrens, longe a navi projectum dominum in profundum torrentis aquosi præcipitavit. Hoc vero dormientibus cæteris factum est, et nemo præter adulterum illum sciebat quo devenisset castellanus ille, qui absque liberis submersus erat. Reversus ergo Erembaldus, adulteram suam duxit uxorem, et facultatibus opum domini sui emit vicecomitatum. De qua uxore genuit præpositum Bertulfum, Haket, Wifricum Cnop, Lambertum Nappin patrem Borsiardi, Robertum quoque castellanum post ipsum secundo loco, post ipsum Robertum filius ejus Walterus castellanus tertio vicecomitatus loco hæres successit; post hunc Haket castellanus fuit, sub cujus tempore Carolus comes traditus est. In hoc ergo gradu quarto punita est in successores suos antiqua præcipitatio Boldranni nova ista præcipitatione, quæ facta est a propugnaculis cameræ comitis in Brudgis, et forsitan dispensante Deo punitum est in eis peccatum parentum, sicut in Exodo legitur, ubi ait Dominus ad Moysen in XXXIII capitulo ejusdem Exodi, ubi leges de universis protulit Deus dicens : « Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filiis, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me. »

114. Revertamur igitur ad describendum in Oldenarda eventum, quia comes de Montibus cum Burgensibus ejusdem loci et militiæ impetu irruit super Gendenses, et conversos in fugam, alios interemit, alios vulneribus infecit, et multos cœpit. Major quidem fugientium pars submersa est fluctibus ipsis, qui navibus devecti obsidionem præordinaverant. Prævaluerunt enim comes et sui circa fines illos. Castrum quoque Ninive (199) obtinuerat, et satellites suos in eo posuerat acutiores et fortiores. Eodem die in Brugis armiger unus a turre per funem elapsus est, qui statim captus trahebatur ad carcerem et in eo intrusus diem suæ perditionis quamvis nolens, exspectabat.

CAPUT XVI.

Deditio obsessorum in turri. Reconciliatio ecclesiæ S. Donatiani. Exsequiæ B. Caroli. Ipra intercepta.

115. Decimo quarto Kalendas Maii, feria secunda, iterum cives nostri ad genua regis devoluti deprecabantur pro Roberti liberatione. Indignatus vero rex despexit eos, qui toties ipsum vexarent. Et iratus jussit servos suos accelerato ire et ferramentis turrim succidere. Statimque ferramentis demoliebantur turrim inferius. Quibus succidentibus obsessos timor mortalis invasit, ita ut sine modo stupore laborarent, cibus eis et potus fastidiret, omnes sensus hebetarent et languerent. Proinde macerati esurie et siti, cum sufficienter haberent, quo vitam continuarent, evocabant illos quos foras viderant vagantes in curte castri, qui casum et ruinam turris succisæ jam in parte exspectabant, quia vehementi sitis ariditate arescerent, simulque esurie et fame languerent, et mira Dei dispensatione factum est, ut ipsis traditoribus vinum suum acidum et sine sapore jam haustum et potatum feteret, frumenta et panes putrida saperent, et aqua insipida eis nihil prodesset, ita ut gustu et odore putrido fastiditi, fame et siti pene defecissent. Hac igitur egestate coacti, quærebant exeundi a turre licentiam, et abeundi in quemcunque alium locum, quo principes decernerent ipsos ituros. Succisores igitur turris jam gradus avulserant, et parumper restabat, quod in brevi succisum, casum et ruinam gravissimam faceret.

116. Decimo tertio Kalendas Maii, feria tertia cum intellexissent turris majores partes succisas et periculum ruinæ imminere. Namque ad singulas malleorum percussiones in summitate turris senserunt repercussiones et nutationes, et turrem jam quasi trepidantem et contrementem, timore infinito timentes inierunt consilium ut ante sese regis potestati redderent, quam oppressi in ruina et casu turris suffocarentur. Evocabat ergo Robertus puer se et complices suos regi reddendos, illa tamen conditione, ut ipse Robertus absque carcere teneretur quanquam et cæteri truderentur in carcerem. Habito ergo principum super hoc consilio, rex secundum expostulationem obsessorum concessit exeundi libertatem,

(197) De hac familia supra § 3 actum.

(198) Sub Balduino pio, sive Insulensi, uti ibidem probatum.

(199) *Ninive* aliis *Nienhovia*, oppidum ad Teneram fluvium in ditione Alostana.

eo quod utillimum erat illos sponte se reddere, et sine periculo mortis obsidentium et turrim succidentium. Exierunt ergo singulus et singulus usque ad XXVII versus domum præpositi per fenestram in gradibus turris obliquatam. Cæterum qui corpulentiores erant per fames elapsi sunt a majori fenestra ejusdem turris. Robertus puer commendatus est militibus regis custodiendus in camera comitis superiore; at cæteri omnes in carcerem detrusi sunt. Voluit tandem pro civibus nostris rex quasi magnum quiddam facere, et commendavit eis Robertum puerum custodiendum in compede et nervis, ea conditione, ut judicio principum postmodum tractandum regi et comiti redderent. Cives vero pro grandi dono sub prædicta conditione susceperunt in custodiam juvenem adhuc ephebum.

117. Hic vero notandum, quomodo Deus traditores illos in paucitatem redegerit et genere et loco. Ante hoc facinus quidam fortiores et meliores ejusdem sanguinis prædecessores obierant quos ex nomine retexere longum esset. Ad ultimum isti pessimi relicti sunt, per quos dispensatio Dei consummata est, traditio completa, patria desolata, rapina exercitata, manus omnium contra omnes armata. Cum igitur impune fecisse existimassent omnia, quæ traditiose egerant, et nullus hominum auderet vindictam inferre, soli Deo relicta est vindicta; qui statim coarctavit eos, et timore concussit, ut non auderent extra vicum nostri loci prodire, sed magis consiliati sunt villam et suburbium nostrum sepire et circumfodere, sicut supra memoravimus. Statim die octavo post mortem consulis, per obsidionem in castro clausi, deinde cum castrum fuisset invasum a nostris, in turrim fugati, magis coarctati sunt : deinde in carcerem trusi, in tantum arctati sunt, ut non possent simul omnes sedere, nisi tres quatuor ad minus stetissent. Tenebræ, calor et fetor et sudor inficiebat illos, et desperatæ vitæ horror et incertæ mortis futuræ turpitudo. Maximæ eis fuisset pietatis quidem donum indultum, si sic mori licuisset, quomodo fures aut latrones suspendio perierunt. Igitur cum in turri sese præpararent exituros, unus juvenum per fenestram altiorem turris, gladio projecto, prosilire præsumpserat, et sese raptim in cursu animaverat. Quem quidem reatus conscientiæ condemnaverat, fortis animi sui libertatem corpore exsequi paratus erat. In ipso ergo raptu, alii eum retinuerunt, et simul cum ipsis in carcerem ire perpessus est. Multi vero ex nostris civibus viso periculo juvenis et miseria captivorum, flebant, quia sine lacrymis dominos suos captivatos ire in carcerem videre non poterant. Exierunt tandem pallidi illi miseri, signa traditionis in facie portantes, livore et inedia deformiter signati. Tunc quippe in exitu ipsorum concurrentium in turrim infinitus erat numerus, et omnia quæ ibidem repererant, pro præda abstulerant. Tumultuantibus vero et discurrentibus nostris in turri, Benkin coterellus fune a turre in terram demisso, elapsus est, et latuit qua potuit donec per noctem transfugisset apud insulam in mari, quæ dicitur Wulpem (200). Quem quidem unanimiter requirentes etiam in cloacariis et in immundis locis latuisse illum crediderant. Spe lucri et obtinendi thesaurum comitis fere omnes, qui in obsidione tunc aderant, in turrim consecendere satagebant. Tunc Gervasius castellanus milites suos armatos intus posuit, qui tumultuantes et ascendere volentes deinceps prohiberent. Et obtinuit vinum traditorum optimum, etiam coctum vinum quod consulis erat, bacones (201), cascorum pisas (202) viginti duas, legumina, farinam triticeam, ferramenta etiam optima quibus panes excoquerent, omnemque supellectilem et vasa quibus utebantur, optima. Tamen de thesauro comitis nihil ibidem repertum est.

118. Duodecimo Kalendas Maii, feria quarta, rex ibat ad Reddenburg, videre situm loci, et qualiter ille Lambertus se circumvallaverat, qui traditionis nota et crimine culpatus, obsessus erat. Quo die fulgore solis et leviter aeris Deus mundum circa nos renovavit, quia traditores et templi et ecclesiæ coinquinatores expulerat a sacro loco, concludens eos in carcerem. Hujus ergo gratiæ Dei donis lætificati fratres templi, omnimodis ablutionibus pavimenta et parietes et altaria templi, mundando, nihil reliquere quod non abluerent; gradus qui succisi fuerant reædificaverunt, et quasi renovato templo, novis utensilibus et reædificationibus locum suum exornaverunt.

119. Undecimo Kalendas Maii, feria quinta, consutum est corium cervinum in quo corpus comitis imponeretur, et scrinium quoque fabricatum est, quo imponerent et clauderent.

Decimo Kalendas Maii, feria sexta, præteritis jam septem hebdomadis primæ ejus sepulturæ, sepulcrum comitis destructum est in solario, et corpus ipsius inde cum thymiamate et thure, et pigmentis venerabiliter sublatum est. Nam fratres illius ecclesiæ crediderant corpus comitis jam fetere et neminem posse perpeti mortalem fetorem, eo quod per septem hebdomades a die sepulturæ in solario factæ, in feria sexta primo, usque in feriam sextam quæ fuit succedenter in x Kalendas Maii, sepulcro commendatum esset. Igitur præordinaverant ut in sublatione corporis a tumulo, incenso igne, juxta positionem comitis thymiamata et thus posita in igne concremarent, et ita si quid fetoris a tumulo spiraret, virtute odoris salutiferi reprimeretur. Cumque sublato lapide nihil fetoris sensissent, corpus in corium cervinum involutum in medio chori feretro imposuerunt. Rex ergo collecta civium et universorum

(200) Flandriæ extrema ex adverso Selandiæ : vix tenuis rivuli interjectu distincta a Cadsandia.

(201) *Bacones* laridum seu caro porcina : Gallice et Anglice *bacon*. *Flandris baecke-speck*.

(202) *Pisa caseorum*, certa eorum quantitas. Ita Theodoricus comes inter alias donationes anno 1130 monasterio Quercetano Brugis factas, concedit *quatuor pisas caseorum de eleemosynis mensæ suæ*.

multitudine in templo exspectabat, donec episcopus et cum ipso abbates tres ab ecclesia S. Christophori cum omni clero procedendo cum scriniis SS. Donatiani, Basilii, Maximi, obviam funeri et regi in ponte castri occurrerent, et in eamdem S. Christophori ecclesiam cum lacrymis et suspiriis referrent corpus beatum. Ibique episcopus cum omni sacerdotum choro celebravit commendationem et missam omnium fidelium defunctorum, pro salute animæ boni comitis. Eodem die captus est Benkin coterellus (203), et in rota malo superinfixa ligatus, disperditionem vitæ perpessus, omnium spectaculum fuit. Apud Harenas quidem illo tormento miserabiliter mori promeruerat.

120. Nono Kalendas Maii, Sabbato, edictum exiit a rege et principibus, ut apud Ipram et Stathan (204) expedirent se cives et præpararent ad obsidendum. Octavo Kalendas Maii, Dominica, consecrata est ecclesia S. Salvatoris in Brugis. Ignis enim conflagratione exusta erat illa ecclesia, et altaria confracta. Septimo Kalendas Maii, feria secunda, quia ecclesiæ B. Donatiani altaria non fuerant confracta, episcopus reconciliationem celebravit ecclesiæ summo mane. Deinde rex et populus, præcedente episcopo et abbatibus et omni clero loci ejus, processit ad ecclesiam S. Christophori, et relato corpore beati consulis, domini et patris nostri Caroli ad ecclesiam B. Donatiani, in medio chori celebriter Deo suo commendatum corpus, tumba decenter clauserunt. Exsequiis igitur solemniter completis, rex et episcopus introduxerunt in statum prælationis Rodgerum (205) præpositum in medio fratrum ejusdem ecclesiæ. Eodem die rex et castellanus noster Gervasius cum magno exercitu versus Stathan et Ipram simul cum civibus nostris transierunt. Eodem die festum erat Marci Evangelistæ. Et notandum quod tria maxima dona contulit Deus ecclesiæ S. Donatiani illo die, quoniam reconciliari sibi Deus dignatus est ecclesiam illam : corpus boni consulis in ea custodiri concessit, eidemque ecclesiæ in præpositum Rodgerum accommodavit.

121. Sexto Kalendas Maii, feria tertia, rex et comes cum gravi exercitu obsedit Ipram, et facta est tornatio, et militiæ utrinque acriter occursus, quando ille adulterinus comes Willelmus cum trecentis militibus ad unam portarum pugnaret contra comitem novum. Igitur pessimi illi Iprenses, sicut seorsum pepigerant cum rege in alia parte villæ, introduxerunt regem et ejus exercitum infinitum. Et introruentes concitaverunt clamores et incendia domorum ex abrupto. Rapinam quoque exercuerunt, quando ille adulterinus comes Willelmus obviam raptoribus occurreret, ignorans traditum fuisse castrum, simulque seipsum et suos. Quem igitur comprehendit rex et comes, et captivum apud Insulas traduxerunt custodiendum. Multi quidem post mortem Caroli consulis ascenderant ad illum, sicut capellani et ministri, et solidarii et servi de familia quotidiana comitis, eo quod isdem adulterinus comes Iprensis de linea comitum progenitus fuisset. Furnenses quoque cum ipso militabant, ea de causa, ut si forte perstitisset in consulatu, inimicos suos disperderent ejus viribus et potentia. Sed quia Deus pravorum mentes percutit, in contrarium illis accidit. Nam inimici eorum, audito eo quod Iprensis Willelmus captus fuisset, incursum fecerunt in possessiones et domos et familias hostiles, et igne et ferro demoliti sunt omnem substantiam eorum, quos oderant. Et ita non fuit miseris illis satis, quod capti sunt, quin etiam dispendia rerum suarum domi paterentur. Ergo et militiæ et domi persequebatur Deus traditores illos, qui cum suo Iprensi consule in mortem domini et advocati terræ conspiraverunt. Omnia ergo quæ ille Iprensis Willelmus possederat, comes noster obtinuit, milites quoque captivavit et plures a terra fugavit. Victoriose itaque a nostris eo die actum est, et reversi sunt cum plausu et rapina maxima.

CAPUT XVII.

Supplicium sumptum de plurimis reis. Vasa B. Caroli restituta. Nova inquisitio in complices.

122. Kalendas Maii Dominica, relatum est nobis in Insulis Borsiardum captum fuisse, et rotæ malo superinfixæ alligatum, vixisse diem illum et subsecutam noctem, et tunc turpi mortis suæ dispendio periisse. Qui equidem promeruerat infinite mori si toties mori potuisset, cum causa sui sceleris tot post ipsum sunt puniti, proscripti, præcipitati, suspensi et decollati, de cujus interitu omnes fideles gratias Deo obtulerunt, qui tantum homicidam ab ecclesia sua exterminare dignatus est. Et bene dispensatum est in transacta temporum molestia, cum amœnitate Maii mensis gratiam pacis et status terræ nostræ Deus restitueret, suspenso Borsiardo et captivatis suis complicibus. Igitur divertens se rex ibat versus Oldenardam, ubi comes ex Montibus infestaverat terram nostram, ibatque per Gandavum. Sed et comes noster præcesserat regem, et incenderat manu violenta suburbium (206) usque ad turrim lapideam. Et plures igitur qui suffugerant in ecclesiam illius loci, simul concremati sunt usque ad trecentos, ut aiunt.

123. Quarto Nonas Maii, feria quarta, rex absque

(203) *Coterelli* dicuntur viliores homines, quod in casis et tuguriis degant unde et *cota* seu *cotta* reperitur. Rigordus De gestis Philippi Augusti *comes Pictaviensis multitudinem cotarellorum ad castellum Radulphi pro succursu miserat.*

(204) *Stathan* aliis *Staden*, tertia itineris hora ab Ipris versus Brugas, cujus prætorium æri incisum exhibet Sanderus in Castellania Iprensi pag. 398.

(205) *Rodgerus*, sive *Rogerius*, præpositus Brugensis subscripsit litteris Theoderici Alsatii anno 1130 et 1136; mortuum esse anno 1157 supra probavimus.

(206) Quam inepte hæc referantur a Mejero, imo ab eo et Annalibus vernaculis aliisque transferantur ad initium comitatus B. Caroli, late supra § 3 deductum est.

comite rediit Brudgas. Tertio Nonas Maii, feria quinta, postea circa meridiem comes rediit ad nos, quem Fratres ecclesiæ S. Donatiani cum processione susceperunt primitus, ubi oratione et oblatione in altari secundum morem prædecessorum suorum Deo perlata, reversus in domum comitis Caroli ipse comes potenter ascendit, ibique pransus est. Erat tumultus et turba maxima circa et infra castrum exspectantium quid de Roberto et captivis fieret. Igitur rex de hospitio suo egressus pervenit usque ad comitem. Quia vero domus plena fuerat populo et ministris et militibus, descendit comes in plateam et curtem castri. Et consecuti sunt eum universi, qui in aula constiterant. Cumque vidissent domum vacuam, sicut præordinaverat, fecit fores obserari domus suæ, et assumptis sibi principibus solis reascendit. Tunc disposuerunt quidem a qua parte traditores illi a turre cameræ dejicerentur. Quo præordinato, misit rex et comes spiculatores ad carcerem, qui callide evocarent primum Wlfricum Cnop, fratrem præpositi Bertulphi, et sub dissimulatione, qui missi fuerant mentiebantur carceratis, quod rex misericorditer acturus foret cum ipsis. Sub illa ergo misericordiæ spe, sine dilatione, e carcere egressi sunt. At non simul egredi captivos permiserant. Nam primo illum Wlfricum eduxerant, et per intrinsecas domus usque ad propugnacula turris suprema traductum, ligatis manibus retro dorsum, et sic mortis suæ principium deorsum prospicientem, spiculatores dejecerunt. At ille miser nihil indutus præter solam camisiam, et solas braccas, decidit in terram toto corpore fractus et destructus, parum vitæ reservans, qui statim lethaliter exspiravit : spectaculum quidem factus et opprobrium sempiternum sui generis, imo totius terræ Flandrensis, a nemine defletus periit. Secundo loco eduxerunt Walterum militem, filium Lamberti ex Reddenburg usque ad præcipitium, et ligatis manibus illius ante et non retro, ipso momento voluerunt eum præcipitare. At ille rogabat milites regis qui juxta stabant causa Dei, ut spatium sibi Deum orandi præberent : et miserati illum, dimiserunt eum orare. Cumque perorasset, projectus est juvenis elegantioris formæ, et in terram decidens suæ mortis periculum insumpsit, et statim exspiravit. Subductus est quoque miles nomine Eric, et similiter præcipitatus decidit super ascensorium ligneum, et avulsit gradum ascensorii, qui quinque clavis fixus erat. Et mirabile erat quod de tam alto præcipitatus adhuc sedens in terra, signo sanctæ Crucis se signavit. Quem cum mulieres vellent palpare, unus militum a domo comitis projecit inter illas lapidem grandem, et sic prohibuit accessus earum. Non utique totus intrinsecus poterat longius vivere, cui hoc ipsum quod vixerat post casum, non vita, sed miseria moriendi fuit. Ut igitur enumerandi omiserim ordinem, similiter omnes reliqui præcipitati sunt simul viginti et octo. Quorum quidam sperabant evadere, quia immunes traditionis exstiterant. Sed quia fata eos trahebant, imo divina ultio coegit, cum illis, qui traditionis rei fuerant, præcipitati sunt.

124. Pridie Nonas Maii, feria sexta, in festo S. Joannis, quando in dolium missus est, rex repatriare incipiens, a Brudgis discessit, duxitque secum Robertum puerum captivum. In exitu ergo juvenis illius, Burgenses nostri prosequebantur illum oculorum lacrymis et planctu gravi, quia multum dilexerant illum. Non enim propter infamiam viri nostri loci ausi sunt ipsum sequi. Qui respiciens fletum et miserationem civium, ait : « En amici mei, quia vitæ meæ subvenire non poteritis, tandem rogate Deum, ut animæ meæ dignetur misereri. » Haud longe abierat a castro, quo pedes militis copulari rex jusserat de subtus ventrem equi, in quo ascenderat captivus. Posquam ducatum comes regi præbuerat, rediit ad nos in castrum.

125. Nonis Maii, Sabbato. Postea decanus Helias, reddidit novo comiti cannam argenteam et cuppam auream Caroli consulis cum operculo aureo, quæ præpositus Bertulfus, cum in fugam se daret, decano commendavit. Robertus puer comiti insinuaverat thesaurum istum, antequam a Brudgis discessisset, quia, ut aiunt, per flagella rex extorsit ab eo ut insinuaret si quid de thesauro comitis repositum novisset. Super hoc multi admirati sunt simplicitatem decani Heliæ, qui cum cujusdam quasi sanctitatis rigore hactenus degisset, per susceptionem rapinæ hujus nimis declinavit (cum ea auctoritate Dei interdictum sit : immundum ne tetigeris...) qua suæ sanctitatis ac simplicitatis tenorem simulaverat. Namque thesaurum illum invitus comiti reddidit, per hoc satis ostendens, quantum rapinam illam amaverat. Dicebat quoque præpositum Bertulfum vasa illa ecclesiæ S. Donatiani pro salute animæ suæ contulisse, per hoc excusare credens innocentiam suam. In hoc quoque omnes aperte cognovimus quod præpositus ille in suum usum vasa consulis in partitione thesauri susceperat, et non valens secum deferre, cum fugeret, reliquit illam miserrimam rapinam decano suo.

126. Licebit subsequenter subfugere de pœnitentia Borsiardi et eorum, qui cum ipso comitem tradiderant Isaac et aliis. Asserunt quod Borsiardus ille recognosceret peccatum suum, et pro eo doleret et pœniteret, ita ut obsecraret omnes inspectatores patibuli sui, quatenus manus ei truncarent, quibus Dominum suum Carolum occiderat. Et exoravit omnes, ut saltem deprecarentur et expostularent Deum pro salute animæ suæ, cum nullam in vita ista salutem promeruisset ; et Deum omnipotentem, quantum scivit et potuit, sibi propitium fore interpellavit. Cæterum hi qui præcipitati sunt, cum in propugnaculis proni despicerent, signo sanctæ Crucis se signabant, et nomen Christi Jesu invocando, in ipso adhuc casu ruentes, vociferabantur. Sed quia statim post facinus peractum excommunicati sunt traditores illi, propter rigorem justitiæ non sunt ante perditionem nec post ab episcopo absoluti, et ideo

in triviis et locis campestribus (207) extra cœmeterium sepulti jacent.

127. Isaac ergo cum inter monachos monachali habitu lateret et prævidisset irruentem in se turbam, ait abbati : « Domine mi, si animus mihi esset pugnandi, non sine multorum strage capi me permitterem, sed quia me reum fateor traditionis, omnia mala et ipsam mortem temporalem amplector, ut in hoc præsenti in me puniatur, quod in dominum meum graviter peccavi. » Accessit ergo filius advocati Tervanniæ(208)comprehendens Isaac et in vincula projecit, donec adulterinus ille Iprensium comes adveniret et de eo judicaret. Isaac quoque exspectabat eumdem Willelmum, credens per illum evadere se posse, eo quod traditionis conscius fuisset. At postquam venerat comes ille, dissimulans conscientiam suam ream fuisse, præcepit Isaac suspendi, quia Carolum comitem tradiderat. Isaac vero in via qua apud Ariam castrum trahebatur ad suspendium, profitebatur aperte quia tradiderat dominum suum. Et rogabat tumultum populi ut obruerent ipsum luto et lapidibus et fustibus, nihil satis pœnæ credens sibi potuisse inferri in hac vita, qui tantum facinus perpetrasset. Venerabatur ergo jacturas, ictus, lapides, et omnes punitores suos, et eis gratias egit, quia dignabantur tam gravem peccatorem disperdere. Tandem cum pervenisset ad locum suspendii, salutabat stipitem arboris, et laqueos simulque arborem osculabatur, et ipse suo innexuit collo, dicens : « In nomine Domini meæ mortis supplicium amplector et precor vos omnes, ut mecum exoretis Deum, quatenus ista mortis acerbitate punitum fiat in me quidquid miser ego in dominum meum deliqui ; » sicque laqueo subductus, mori turpiter promeruit (209).

128. Bertulfus præpositus a Deo multa acceperat suæ mortis signa. Nam cum Brugis custos ecclesiæ in camera langueret, introivit præpositus ut visitaret illum, statimque confractæ sunt trabes, quæ tectum subrexerant super caput ipsius, ita ut vix evadere a camera se credidisset. Alio quoque tempore trabs magna domus suæ in Brugis decidit, nec ab homine aut vento impulsa, recte super cathedram et sedilia juxta posita, ubi præpositus potenter et imperiose sedere consueverat. Ipse vero eodem tempore Furnis erat, et funditus confracta sunt omnia quæcunque in ipsa ruina comprehensa fuerant. Alio quoque tempore, cum præpositus transiret per Ipram juxta patibulum in foro positum, in quo postmodum suspensus est, ait militibus suis : « Deus omnipotens, quid est quod hac nocte somniaverim. Vidi ego per somnium quod in hoc eodem patibulo fixus starem : » derisitque hujusmodi visionem, et pro nihilo eam reputavit. De ipsius vero pœna et non de pœnitentia quidquam audivimus. Robertus puer usque in Castetum ductus, jussu regis decollatus est ; sed confessus peccata sua, percussori suo condonavit, quod eum morti daturus erat.

CAPUT XVIII.

Inquisitio in complices et adjutores traditorum et raptores pecuniæ B. Caroli. Varii conscii traditionis mortui.

129. Duodecimo Kalendas Junii, Sabbato in vigilia Pentecostes, Eustachius noviter in Furnis a novo consule Flandriæ castellanus constitutus, Oldgerum olim camerarium Bertulphi præpositi secum captivum Brugas in præsentia omnium de Curia comitis adduxit, ut ille captivus insinuaret comiti, qui de canonicis vel laicis obtinuissent a præposito Bertulpho thesaurum et prædam Caroli consulis, sive a nepotibus ejusdem præpositi. Inculpavit ergo decanum Heliam pro trecentis marcis, Litteram canonicum pro ducentis marcis, Robertum custodem ecclesiæ pro culcitris et palliis et argento, Radulphum magistrum pro sex scyphis argenteis, Robertum filium Lidgardis, pro centum marcis argenti. Hujusmodi mendacia confinxerat sibi ille Oldgerus, ut sic gratiam mereretur evasionis suæ obtinere. Simile veri tamen videbatur multis (eo quod ille decanus Helias jam antea per accusationem Roberti pueri reddidisset cannam argenteam pensæ viginti unius marcæ et cupam auream cum aureo ejus operculo pensæ auri septem marcarum ipsi comiti) multum argenti adhuc retinere tam decanum illum quam quosdam ejus canonicos, sicut postmodum patuit. Nam custos ecclesiæ Robertus introiens et libere exiens ad traditores illos in omni tempore obsidionis, accepit ab ipsis maximam pecuniam ea conditione ut si traditores illi evasissent, ille presbyter et custos eis redderet quæ in custodiam acceperat. Postquam ergo damnati sunt miseri illi, voluit custos ille astute dissimulare pecuniam. Finxit igitur se Hierosolymam iturum, et oneravit tres palefridos (210) fortes et dimidium et abiit a castro nostro summo mane, et sic asportavit prædam Caroli comitis offerendam Christo in Hierusalem. Pro hujus ergo facto, omnium suspicio retorsa est in canonicos illos. Eodem die reddidit Littera tres marcas argenti ipsi comiti, quas detinuerat ex argento præpositi.

130. Undecimo Kalendas Junii, Dominica sancta Pentecostes, comes et castellanus Gervasius et Walterus ex Frorerdesflo et milites Flandriæ qui aderant, juraverunt pacem sese pro posse suo conservaturos per totam terram Flandriarum.

131. Post festum S. Mariæ in Nativitate, quod est

(207) Lernutius ex suis Annalibus asserit : *Mandato regis avectos extra urbem in campos, D. Bavonis et S. Andreæ limitibus adsitos ; et suspensos fœdum viatoribus diu spectaculum præbuisse.*

(208) Hæc referenda sunt ad num. 80, ubi paucis agitur de ejus supplicio illato 23 Martii.

(209) Hæc quoque ad cap. 13 spectant, ubi de præpositi supplicio actum.

(210) *Palefredos*, vel *Palfredos* pro equis accipi indicavimus ad Vitam Caroli abbatis Villariensis, 29 Januarii num. 16. De vocis origine disputant Vossius et alii.

sexto Idus Septembris, Sabbato scilicet, comes noster fecit secum adduci apud Brugas Willelmum illum Iprensem, quem in invasione Ipræ captivaverat, et clausit eum in suprema camera castri Brugensis cum fratre suo Thiebaldo Sorel (211); qui cum per sex dies commorati sunt concaptivati, Thiebaldus commendatus est Everardo militi cuidam ex Gend ad custodiendum. Moxque prohibitum est Willelmo illi Iprensi, ne per fenestras foras prospiceret, sed intra domum tantummodo spatiaretur. Appositi sunt etiam vigiles et custodes cum illo, qui cautissime observabant illum.

132. Decimo sexto Kalendas Octobris, feria sexta, in nocte S. Lamberti, ex unaquaque vicinia circa nos et ex civibus Brugensibus meliores et magis fideles, simulque castellanum Gervasium jurare præcepit comes pro honore terræ, ut vera assertione profiterentur, quis Carolum comitem occiderit, vel quis eos interfecerit, qui cum ipso præfato consule occisi sunt: quis rapinam comitis et secum occisorum vel hominum et familiæ comitis rapuerit; quis in auxilium eorum traditorum post mortem domini totius patriæ se associaverit; vel quis cum impiissimis illis ante obsidionem vel post permanserit; vel quis illos traditores et eorum complices sine licentia principum, qui castrum et ipsos infra obsederant, eduxerit, et ideo ab eis pecuniam et thesaurum comitis Caroli acceperit clanculo; quis illos postea detinuerit et auxilium præstiterit, quos rex et comes communi consilio terræ baronum reos condemnaverant, et proscriptioni decreverant. Igitur post conjurationem consederunt simul in domo comitis, et accusaverunt apud nos centum viginti quinque. Et in Reddenburg cum Lamberto, quem traditionis reum notaverant, triginta septem.

133. Decimo quinto Kalendas Octobris Sabbato, in die S. Lamberti, comes iturus versus Ipram, requisivit a Burdgensibus nostris teloneum. At illis ingratus erat comes, ideo quod de redditibus telonei milites sui feodati fuerant a tempore omnium prædecessorum suorum comitum. Vexabant enim consulem milites sui, eo quod Burgensibus condonasset teloneum, quo ipsi hactenus feodi exstiterant. Et illud non posse confirmabant comitem juste sine suorum militum assensu condonare, nec juste ipsos cives, ut eis condonaret, consulem expostulasse. Unde invidia concitata est inter cives et inter comitem militesque suos. Secundum legem ergo obsidionis quam principes decreverant, comes et sui post accusationem agere studuerunt. Namque lex et decretum tale statutum fuit: Quicumque eduxerit contra assensum principum obsidionis quemquam de obsessis, quali pœna erat mulctandus eductus, tali tormento damnabitur eductor. Itaque cum multi fuissent de obsessis clanculo et pro pretio educti, jam parentes illorum, qui in obsidendo traditores occisi erant, flectebant se ad genua comitis, obsecrantes ut sibi ad occidendum vel puniendum daret illos qui clanculo et furtim et traditiose obsessos eduxerant, aut illos seductores a terra ejiceret. Sicque constrictus ratione consul, accusatos ante se præcepit stare, volens ipsos secundum legem obsidionis tractare. At illi responderunt sese non fuisse legitime accusatos, sed causa invidiæ et odii, et non causa veritatis: summopere tamen rogabant consulem, ut secundum judicium Scabinorum terræ ipsos tractaret, tam de nota traditionis quam de cujusque suspicionis respectu. Plures quidem reconciliati sunt comiti de accusatis quos adhuc persequebantur nepotes et filii et cognati eorum qui in obsidione occisi fuerant, vel quia traditores subduxerant, qui dominum terræ Carolum, simulque patrem ipsorum tradiderant: sicut fuerant filii castellani ex Brudburg, qui in præsentia etiam novi comitis appellare festinabant Everardum ex Gend; qui obsessos scilicet illos eduxerat causa pecuniæ, qui patrem et fratres occiderant suos simul cum comite patriæ. Audito illo, major pars accusatorum se subtraxit, quos conscientia mordebat propria. Accepit ergo comes consilium, et convocatis baronibus suis decrevit, quatenus illos proscriberet accusatos qui hominium Carolo comiti fecerant, et insimul auxilium præbuerant traditoribus obsessi cum ipsis, sed et alios ad satisfactionem susciperet, et alios misericorditer sine judicio reciperet in gratia sua.

134. Factum est ergo Dei districto et horribili examine, quod Walterus ex Frorerdeslo, unus parium terræ, in quadam militiæ expeditione, ex proprio cursu suo ab equo præcipitatus, totus confractus langueret, et postmodum in paucis diem obierit. Verum quippe fuit illum conscium fuisse traditionis domini sui et patris universæ terræ Flandrensis. Qui etiam ut certissima securitate cum traditoribus consisteret, adoptivum quemdam filium sutoris, quem uxor eius sibi mentita est filium fuisse, copulavit conjugio nepti præpositi Bertulfi. Crediderat enim verum fuisse sibi filium pater, quem olim fraudulenter mater, quasi uxor Walteri præfati, peperisse dissimulabat. At infans, quem pepererat, statim in ipso partu obierat. Supposuit ergo filium sutoris, qui circa idem tempus genitus fuerat, et emortuum, quem pepererat, clanculo uxori sutoris submisit, dans ei pecuniam ut fateretur se peperisse illum emortuum, et viro suo, quod factum erat, celaret. Cumque crevisset ille furatus et adoptivus filius, et omnes crediderant vere filium fuisse illius Walteri, venit præpositus et dedit neptem suam, filiam fratris sui illi furtivo filio uxorem, ut firmiter ad omnem fortunam simul per illud conjugium consisterent, audaciores, fortiores ac potentiores

(211) Nulla uspiam Thiebaldi hujus mentio: forsan solum frater uterinus fuit. Fuit nomen eo tempore satis commune. Nam *Tietbaldus de Viri* et *Tietbaldus de Vermela* signarunt litteras Theoderici comitis pro monasterio Marchianensi anno 1135, apud Chesnæum lib. II Probationum familiæ Bithuniensis pag. 24.

forent. Igitur post mortem ipsius Walteri, profitebatur publice uxor ejus puerum illum non esse verum filium suum, sed adoptivum, quem isdem Walterus apud Brugensem quemdam posuerat in vadimonium pro trecentis libris. Sicque arte Dei delusa est ars præpositi, qui cum vellet superbe et gloriose per illud conjugium cognationem suam extollere; filio sutoris, Dei arte deceptus, eam copulavit. Nemo vero ausus fuit manum mittere contra Walterum, quamvis traditionis conscius fuisset. Erat enim par terræ illius, alter a comite. At Deus, cui vindicta relinquebatur, morte languida a fidelium aspectu exterminavit illum.

135. Octavo Idus Octobris, Sabbato ante festum S. Richarii, jussu comitis abductus est Willelmus (212) ille Iprensis ad Insulas, et commendatus castellano illius castri. Timuit cives nostros, et etiam a terra proscriptos, ne aliquo dolo ejicerent in Brugis a captivitate Willelmum, et vi irruerent in castrum. Notandum quod occiso comite Carolo, Borsiardus et sui sceleris participes, more paganorum et incantatorum, nocte qua primo sepultus erat comes Carolus, acceperunt scyphum plenum cerevisiæ et panem, considentes circa sepulcrum, posuerunt potum illum et panem in mensa sepulcri, edentes et bibentes super B. comitis corpus ea fide, ut nullo modo illum quis vindicaret.

136. Nono Kalendas Novembris, feria secunda, ante festum S. Amandi, Baldewinus ex Alst obiit, qui unus etiam par parium Flandriæ, domini sui Caroli traditionis notatus malo, non longe post hac vita potitus exspiravit. Leviori occasione mortis, dum scilicet cornu flaret, et jam vento arteria intrinsecus turgente, totius capitis sui vires ad flandum laborarent, ex abrupto medulla cerebri a naturali loco concussa, erupta est per vulnus antiquitus factum in fronte. Quod cum ventorum et proprii spiritus tumor disruperat, ebullierant medullæ, quæ in cerebro jacuerant, ita ut meatus narium, oculorum et simul gutturis suffocarent, et sic mortuus ense Dei plagas mortales sustinuit. Tandem cum suprema vita spiraret, monachilem habitum accepit, et sic more christiani militis a sæculo migrabat. Igitur isti duo præscripti principes terræ, cum e vicino et interposito intervallo obiissent, omnibus terræ incolis in ore et memoria fuerant, ita ut de subita morte eorum tractarent, quos post mortem domini Caroli, Deus tam veloci sententia a vita privaverat, et tam levis causæ moriendi ipsis occasionem ordinemque disposuerat. Contra morem christianum quidem in obsidione egerant cum præposito et aliis, quos a captivitate eduxerant. Nam accepta pecunia a præposito et suis, postquam subductos contra regis et principum decreta per devia diverterant, nudos et solos in locis campestribus dimiserunt, quousque ipsi vagantes et pererrantes campos et villas, capti sunt, et miserrimæ mortis exterminio dispersi.

137. Decimo sexto Kalendas Januarii, Sabbato, tertia hebdomada finita Adventus Domini, eodem anno in Quatuor temporibus Desiderius, frater Isaac illius prædicti traditoris mortuus est; qui traditionis conscius, non promeruit ulterius vitæ felicitate perfrui. A tempore ergo obsidionis nusquam ausus est prodire ad Curiam comitis, nisi latenter. Nam plures fuerant in comitatu nostro, qui illum appellassent ad bellum, et reum traditionis convicissent, si aperte ad curiam exiisset. Insuper interdictum est a comite novo eidem Desiderio, quanquam forte ad curiam ascenderet, ne sibi propinaret; nam in curia unus ex propinatoribus ipse constiterat.

CAPUT XIX.

Occasio defectionis Flandrorum a Guillelmo Northmanno comite.

138. Idus Augusti retro, itaque in festo sancti Petri in Augusto, habitis nundinis in Insulis, cum comes voluisset quemdam de servis suis ibidem in foro capere, et jussisset capi, cives Insulenses ad arma ruebant, comitem et suos extra suburbium fugaverunt, alios de curia verberantes, et Northmannos in paludes præcipitantes, plures aliis et aliis affecerunt læsionibus. Statimque comes obsedit Insularum omnia loca, et coegit cives sibi reddere marchas argenti mille et quadrigentas, si saltem illo modo repacificarentur. Unde concitata est invidia maxima inter cives illos et comitem, ita ut deinceps sibi suspecti utrinque starent.

139. Tertio Nonas Februarii feria sexta post festum Purificationis matris Domini, insurrexerunt Burgenses in S. Audomaro contra comitem, eo quod injuste volebat comes præferre illis castellanum loci illius, qui violenter res et substantiam civium illorum diripuerat, et adhuc rapere satagebat; obsedit quoque S. Audomarum cum gravi exercitu. At cives subintroduxerunt Arnoldum nepotem Caroli consulis et hominia ei fecerant et securitates ut, si forte perduraret comes novus in injusta obsidione, ad illum Arnoldum se converterent. Eadem tempestate nix et glacies et frigus et orientis ventus simul inhorruerant super faciem terræ, et ideo timebant insultum comitis, reddideruntque pro repacificatione sexcentas marchas argenti. Unde maxima invidia excitata est inter cives illos et comitem, et deinceps facti sunt sibi suspecti.

140. Decimo quarto (213) Kalendas Martii, feria quinta ante Septuagesimam, insurrexerunt Gendenses contra castellanum suum, eo quod injuriose et perverse semper egisset contra ipsos: qui transtulit se ad consulem, quem ad repacificandum se et cives adduxit. Igitur comes volens opprimere cives et

(212) Mejerus eum jam tum fugisse in Angliam et cum copiis regis intercepisse Slusas scripsit. Quod figmentum hinc optime refelli diximus, si conferatur cum num. 152, ubi 27 Martii anni sequentis eductus e carcere dicitur.

(213) Excerpta ex sequentibus usque ad finem edita sunt a Chesnaeo in Probationibus familiae Gandensis a pagina 205.

eisdem violenter anteponere castellanum præfatum, ibidem per aliquot dies exspectabat. Tunc cives, sicut pepigerant cum Daniele principe et Iwanno fratre Baldwini, posuerunt comitem ad rationem; et, convocatis universis in Gandavo, Ivan prolocutor civium statutus est, et sic orsus est : « Domine comes, si cives nostros et vestros Burgenses, et nos amicos ipsorum jure voluératis tractasse, non aliquas exactiones pravas et infestationes debueratis nobis intulisse, imo ab hostibus defendisse et honeste tractasse. Nunc ergo contra jus et sacramenta, quæ pro vobis juravimus de condonato teloneo, de confirmanda pace et de cæteris justitiis, quæ homines hujus terræ obtinuerant a prædecessoribus bonis terræ consulibus, et maxime tempore domini Caroli, et a vobis, vos in propria persona fregistis et fidem vestram et nostram, qui in idipsum vobiscum conjuravimus, violastis. Manifestum est quantam violentiam et rapinam in Insulis fecistis et quantum cives in S. Audomaro persecuti sitis injuste et perverse. Nunc quoque in Gandavo cives, si potueritis, male tractabitis. Sed cum sitis dominus noster et totius terræ Flandriæ, decet vos nobiscum rationabiliter agere, non violenter, non perverse. Ponatur curia vestra, si placet, in Ipra, qui locus est in medio terræ vestræ, et conveniant principes utrinque nostrique compares, ac universi sapientiores in clero et populo in pace et sine armis, tranquillo animo et bene considerato, sine dolo et malo ingenio, et dijudicent. Si potueritis comitatum salvo honore terræ deinceps obtinere, volo ut obtineatis. Sin vero tales estis, scilicet exlex, sine fide, dolosus, perjurus, discedite a comitatu, et cum nobis relinquite idoneo et legitimo alicui viro commendandum. Nos enim mediatores sumus inter regem Franciæ et vos, ut sine honore terræ et nostro consilio nihil in comitatu dignum ageretis. Ecce tam nos fidejussores vestros apud præfatum regem, quam Burgenses totius pene Flandriæ perverse tractastis contra fidem et jusjurandum, tam ipsius regis quam nostri, et subsequenter nostrorum omnium principum terræ. »

141. Igitur comes prosiliens exfestucasset Iwannum, si ausus esset præ tumultu civium illorum, et ait : « Volo ergo rejecto hominio, quod mihi fecisti, parem me tibi facere et sine dilatione bello comprobare in te, quia bene et rationabiliter adhuc per omnia in comitatu egerim. » At Iwan renuit, et determinavit diem, feria quinta in capite jejuniorum, octavo Idus Martii, quando pacifice in Ipra convenirent. Igitur comes descendit Brugas, et convocatis viciniæ illius militibus, præcepit ut ad diem positum secum et ad ipsum armata manu festinarent : convocatisque civibus in Brugis, conquestus est eis quam inhoneste ipsum a terra expelleret Iwan et sui, si possent, exoravitque eos ut secum fideliter starent. At illi annuerunt. Igitur ad diem ascendit comes manu armata et implevit Ipram militibus et coterellis (214), præparatis et ad pugnandum accinctis. Ascendit quoque Iwan et Daniel juxta Ipram, scilicet in Roslara, et præmisit internuntios ad comitem dicens : « Domine comes, quia dies in sacro jejuniorum tempore positus est, cum pace et sine dolo et armis, sed rationabiliter venisse debueratis et non fecistis, imo contra homines nostros pugnaturus præsto estis : mandant vobis Iwan et Daniel et Gendenses, quia dolose ipsos interficere venistis, hominia, quæ inviolabiliter hactenus vobis servaverunt, exfestucare per nos non differunt. » Et exfestucaverunt ex parte dominorum suorum internuntii illi, et abierunt.

142. Ante hoc tempus Iwan et Daniel transmiserant per castra Flandriæ mandantes salutem : « Obsides, et fidejussores dabimus ad invicem, si vos vultis cum honore vivere in terra, ut si violenter velit comes irruere super vos vel nos, undique ad mutuam nostram defensionem concurramus. » Annueruntque eis id libentissime se facturos, si cum honore terræ et suo, comite isto tam perverso carere possent qui nulli rei intenderet, nisi quo astu cives suos persequi potuisset. Et adjunxerunt : « Ecce patet quomodo mercatores et universæ terræ Flandriæ negotiatores obsessi sunt causa comitis istius, quem vos in comitatum dignissimi patris Caroli subrogastis ; et jam per annum istum consumpsimus substantias nostras et insuper quidquid in tempore alio sumus lucrati, aut iste comes abstulit aut nos infra terram istam clausi et obsessi ab inimicis ejus consumpsimus. Videte ergo qua ratione isto carearnus raptore et persecutore nostro, salvo tamen honore terræ et vestro. » Interim comes in Ipra insidiabatur Danieli et Iwanno congregans sibi universos terræ milites.

143. Quinto Idus Martii, Dominica prima Quadragesimæ, fama vera nos percellebat, quod juvenis Theodoricus, nepos Caroli consulis, ex Elsatan venisset in Gandavum, ibique exspectaret, donec propulso isto comite cum suis Northmannis, ipse in consulem susciperetur. Et valde mirandum est, quod Flandria tot dominos susciperet, et eodem tempore puerum de Montibus, et Arnoldum quem in S. Audomaro subintroduxerant, et istum qui jam exspectat Gandavi, et istum nostrum abusivum comitem se recepturum parata foret. Nam istum Northmannum consulem nostrum, Theodericus castellanus et ipsius cognati et amici, Arnoldum vero illi in S. Audomaro, comitem de Montibus illi de Atrebato et in confiniis ; Theodoricum istum Iwan et Daniel et Gendenses in comitem assumere festinabant.

144. Decimo septimo Kalendas Aprilis, feria sexta, cives Burgensium corruerunt in castrum, inquirentes, si Fromoldus junior domum comitis implesset frumento et vino et cæteris victualibus ad opus comitis Willelmi observandam. Eodem die audito, eo quod comes veniret in suburbium Brugis, obviam ei,

(214) *Coterellis*, id est vilioribus hominibus, ut cap. 16 dictum.

si forte venisset, clauserunt portas, nolentes illum deinceps tenere pro comite.

145. Sabbato in Quatuor Temporibus, jam transacta plena prima jejuniorum hebdomada, in XVI Kalendas Aprilis, Gertrudis virginis, castellanus Gervasius imperavit sese præparare omnes qui in Vicecomitatum ejus habitarent, ut in Toreholt expediti ad bellum conscenderent feria quarta post Sabbatum præscriptum, ibidem exspectantes donec comes noster Willelmus ipsos deduceret contra Danielem et Iwan pugnaturos.

146. Duodecimo Kalendas Aprilis, in Benedicti abbatis, castellanus noster Gervasius a Toraholth in Brugas rediit cum suis, retulitque quod Arnoldus, nepos Caroli comitis jam secunda vice subinductus erat in S. Audomarum fraudulenter a quibusdam civium. Quo rescito, comes Flandriæ Willelmus cum potentia valida ab Ipra accurrit in S. Audomarum, ac in ecclesiam S. Bertini obsessum fugavit, volens incendere ecclesiam; coegitque, ut Arnoldus ille abjuraret prorsus Flandriam, simulque illi qui cum ipso obsessi fuerant.

147. Et hoc eodem die reversus est comes in Ipram præparans se, ut sequente die invaderet Iwannum et Danielem cum expeditione imperata in Toraholt. Eodem die, scilicet feria quarta, cives nostri et maritimi Flandrenses nostri conjuraverunt, ut simul deinceps starent pro tuendo honore loci et patriæ.

148. Decimo Kalendas Aprilis feria sexta, transmissis litteris, illi ex Gend simul Iwan et Daniel dicebant nostris Burgensibus, ut usque in diem lunæ proximum prævideret sibi utrum deliberarent prorsus permanere cum Gendensibus, et prorsus exfestucare comitem; an prorsus persisterent cum consule Willelmo et contradicerent Gendensibus et ipsorum dominis ac amicis. Ultra præscriptum diem igitur nolebant in ambiguo suspendi cum Brugensibus.

149. Nono Kalendas Aprilis Sabbato *Dixit Rebecca* (215). Audierant Brugenses quod comes ex Alstra (216) satageret descendere Brugas, contradixerunt ei locum et castrum suum. Remandaverunt comiti per castellanum Gervasium, ut alias se diverteret, donec inimicos suos exstirpasset a Flandria, et tunc primum redderent ei locum et castrum in Brugis. Requirebant quoque ab eodem Gervasio castellano, ut profiteretur ipsis, utrum deliberasset, an prorsus remanere in fide et securitate eadem cum ipsis, an prorsus ab ipsis cum suo consule recedere. Eodem die circa vesperam viderunt transitum comitis apud nos versus Maldenghem, statim ad arma prosilientes cives nostri in exitibus portarum restitissent comiti in faciem, si ad Brugas descendisset, et portas undique clauserunt contra illum. Eodem die Cono frater Walteri mortui ex Frorerdeslo introivit ad cives nostros, et in medio fori coram universis jurabat se cum sua potentia deinceps cum civibus fideliter persistere. Erantque civibus nostris coadjutores milites Walterus (217) ex Liswega et sui, et illi ex Ostkerca Hugo Snaggaerd et fratres sui.

CAPUT XX.

Electio Theodorici Alsatii in comitem Flandriæ. Interitus Lamberti Reddenburgii.

150. Octavo Kalendas Aprilis, in Dominica, in Annuntiationem S. Mariæ, Evangelium legebatur: *Omne regnum in se divisum desolabitur*: ad Burdgenses nostros, tam ad clerum quam ad populum viciniæ nostræ mandarunt Hollandiæ comitissa (218) et frater ejus Theodoricus adoptivus (219) comes, Gendensium et nostrorum civium salutem. Quidquid a prædecessoribus nostris consulibus legitime possidetis et per me firmius obtinebitis, si quidem me in comitatum subrogatis. Mercatoribus vestris et totius Flandriæ pacem et liberum negotiandi præbebo transitum, simulque soror mea comitissa idem præbebit eatenus tamen, ut obsides demus invicem recipiendi me a vobis et liberam præstandi vobis negotiationem. Statim castellanus Gervasius transivit ad comitem in Maldenghem consulens ei ut versus Ipram ascenderet, quia in Maldenghem quasi obsessus teneretur, si Gendenses in eum excursum forte fecissent. Statimque Brugenses transmiserunt propter Danielem, ut cum sua potentia ad ipsos in Brugas descenderet, Interim cum castellano ex Brudburg Henrico (220), Arnoldus, quem in S. Audomaro olim susceperant in comitem, satagebat cum auxilio et consilio regis Angliæ, ut comitatum Flandriæ obtineret. Itaque terra Flandriæ divisa est, ut alii adhuc fidem conservantes et hominia comiti Willelmo, cum ipso militarent; alii peroptarent Theodoricum, sicut Daniel, et Iwan, et Gendenses, ac Brugenses; alii Arnoldum, sicut illi in S. Audomaro, et vicinia illa; alii comitem ex Montibus præferendum crederent. Igitur in tanta divisione desolata est terra.

151. Septimo Kalendas Aprilis, feria secunda, castellanus Gervasius noluit cum Brugensibus nostris deinceps commanere, eo quod comiti Willelmo contradixissent locum et castrum suum et portas obstruxissent contra eum, et superadoptassent Theodoricum sibi in consulem. Igitur extra castrum Brugarum Gervasius mandavit pro melioribus civium, et habuit

(215) Id est Sabbato ante Dominicam III Quadragesimæ, quando in missa loco Epistolæ legitur pars cap. XVII libri Geneseos.

(216) *Alstra*, vulgo Alteren, in agro Gandensi prope dexterum latus novæ fossæ, qua Brugas navigatur.

(217) Walterus Crommelin, gener Haketti Castellani.

(218) Petronilla, mater Diederici VI, de qua actum cap. 8.

(219) Quod cum sorore pro hujus filio ad tempus præesset.

(220) Henricus filius Themardi cum B. Carolo occisi, qui constabularius et Castellanus Broeburgensis signavit litteras Theodorici Comitis anno 1151, in Probationibus familiæ Gandensis pag. 205.

cum eis hujusmodi orationem : « Quia fidem unico domino meo, comiti Willelmo, adhuc servo, a quo separari secundum legem sæculi non potero, salvo honore meo, non potero vobiscum commanendi licentiam habere, qui tantum feceritis comiti contemptum. Sed quia vos amo, ibo ad comitem, perorabo pro vobis, quatenus usque in Dominicam proximam induciet de vobis, ne aliquam inferat molestiam vobis, ita ut si vos comiti potuero componere, faciam; sin vero, cautos vos faciam de omni molestia, quam comes inferet vobis, si eam præscire potero. Uxorem meam, filios et filias et res meas adhuc infra castrum habitantes, precor honeste conservetis usque in determinatum diem. » Et concesserunt ei omnes cives nostri fideliter sese observaturos. Eodem die Steven ex Boulara (221) introivit ad nos cum circa quadraginta militibus. Excursum fecerunt milites nostri ante domum Thancmari. Eodem die Iwan (222) et Daniel Brugas induxerunt Theodoricum ex Elsatan, ut in comitem assumeretur. Occurrerant ei cives nostri applaudentes ei.

152. Sexto Kalendas Aprilis, feria tertia, in mane Thancmarus et nepotes ipsius domum et mansiones proprias in Straten combusserunt, quia si hoc non fecissent, Daniel et Iwan cum suo Theodorico combussissent. Didicimus revera quod Iwan et Daniel illi Theodorico hominium et securitatem non fecerant adhuc, sed ducendo eum per castra Flandriæ populum et milites commoverent ad eligendum illum in consulem. Nam sine licentia et assensu ducis Lovaniæ electionem facere Iwan et Daniel non poterant. Sic enim fidem duci utrique dederant, ne Theodoricum illum in consulem eligerent sine consensu ducis. Eodem die audivimus, quod Willelmus Iprensis a captivatione productus, Cortracum venisset, ut consilio et viribus suis et suorum forte juvaret consulem Willelmum, a Brugis et a Gandavo propulsum. Quia ergo Iwan et Daniel duo ex paribus et principibus Flandriæ a rege Angliæ donaria plurima susceperant et plura erant pro expulsione nepotis sui, scilicet nostri consulis Willelmi, accepturi, nihil absque consilio regis facere deliberarant, seu absque consilio ducis Lovaniæ, cujus filiam rex Angliæ et idem dux daturus erat Arnoldo nepoti consulis piissimi Caroli, quem eodem tempore Furnenses et castellanus ex Brodburg in comitem susceperant; et hoc consilio et auxilio regis Angliæ. Interrogabant tandem cives nostri ipsos Iwanum et Danielem : « Cur ergo istum Theodoricum ad nos usque perduxistis, si fidem, securitatem et hominia ei vos priores, et nos secundo loco non fuerimus facturi? » Responderunt : « Quia cum apud Brugas veniret, nobiscum venit, et nos cum ipso, ut videret situm loci, et tentaret quo animo eum susciperent Brugenses et qui cum ipsis stabant amicitia et securitate conjuncti. » Quarto Kalendas Aprilis, feria quinta, illi milites ex Ostkercka ex nomine inscriptos pergameno, sese et plures alios transmiserunt consuli Willelmo in Ipra, et exfestucaverunt fidem et hominia, quæ olim fecerant ipsi eidem consuli.

153. Tertio Kalendas Aprilis, feria sexta, exspectabant Brugenses reditum Danielis et Iwani, qui antea exiverant suburbium clanculo cum militibus suis. Nam determinaverant civibus nostris hunc diem, in quo hominia et securitates facerent Theodorico ex Elsatan, simulque Gendenses et Brugenses et qui cum ipsis conjuraverant. Hæc ante feriam sextam anno bissextili, in anno præterito erat feria quarta ante diem Paschæ proxima. Eodem die in vespera, reversi sunt ad nos in Brugis Iwan et Daniel et Hugo Campus avenæ. Et relatum est quod Willelmus Iprensis ille captus, libertate donatus fuerit a consule Willelmo Northmannorum. Statim postquam pransi sunt, tam principes quam populus convenerunt in exitu castri apud Harenas omnes, ibique elegerunt Theodoricum ex Elsatan in consulem totius Flandriæ; feceruntque ei hominia Iwan et Daniel in præsentia universorum; lexque data est omnibus qui pro traditione comitis Caroli proscripti habebantur, revertendi in curiam hujus novelli comitis, et, si auderent, secundum judicia principum et feodatorum terræ, si miles erat et ad curiam comitis pertinuisset, excusationem facerent; sin vero, secundum judicia Scabinorum terræ sese quisque notatus purgaret. Superaddita est a consule, principibus suis et populo terræ libertas de statu reipublicæ et honore terræ, meliorandi omnia jura et judicia et mores et consuetudines ipsorum terram inhabitantium. Et notandum quod in anno præterito ista eadem feria reversi sunt principes obsidionis ex Atrebato, qui exiverant a nobis, pro eligendo consule terræ secundum regis Lodewici consilium ac præceptum, Iwan et frater ejus Baldevinus ex Alst, Walterus ex Frorerdeslo, et cæteri terræ compares, redeuntes ad nos cum alacri animo denuntiaverunt nobis sese cum rege Franciæ elegisse Willelmum puerum ex Northmannia libere et legitime in comitem et dominum universæ terræ nostræ. Et quod consule Willelmo cum baronibus suis considente in Ipra in solario quadam, ut consilium acciperet quid facturus foret contra noviter electum Theodoricum, consulem Gendensium et Brugensium et complicum eorum solummodo, decidit ipsum solarium in terram, et corruerunt simul confidentes in eo, ita ut unus ipsorum pene casu ipso præfocatus exspirasset.

154. Pridie Kalendas Aprilis Sabbato. Interim clerus et populus reversi sunt apud Harenas, et super feretrum S. Donatiani juravit comes, sicut prædixi-

(221) *Boularia* prope Gerardimontium, hoc tempore baronatus complectens sub se 12 pagos. *Stephanus de Boularia* comitatus fuerat in Terram sanctam Robertum comitem. *Willelmus de Boulaer* signavit litteras *Ivani de Gand* anno 1139 pro monasterio Trunchinensi apud Miræum in Cod. Donat. cap. 94.

(222) Duxit Ivvan uxorem Laurettam filiam Theodorici anno 1140.

mus, et dati sunt inter consulem et clerum et populum obsides, Iwan et Daniel, illa omnia consulem adimplere et scienter non fraudare quæ juraverit. Deinde Gendenses fidelitatem jurabant, et deinde Brugenses consuli et hominia fecerunt. Eodem die Lambertus ex Reddenburg venit Brugas, ut se a traditione excusaret. Kal. Aprilis, Dominica *Lætare Jerusalem*, in medio Quadragesimæ, Theodoricus susceptus est in consulem, et cum processione in ecclesia S. Donatiani in Brugis, et more prædecessorum suorum comitum ascendit, et pransus est in aula et domo comitum et per totum diem Brugenses nostri elaborabant pro introducendo castellano Gervasio quem fideliter dilexerant. Erant tamen aliqui Brugensium, homines quidem ejusdem Gervasii, qui nequiter agebant contra, seorsum inito consilio cum quodam Waltero genero Haketti castellani, quem superponere Gervasio moliebantur.

155. Quarto Nonas Aprilis, quæ feria in præterito anno erat Sabbatum sanctum Paschæ, modo vero feria secunda, introivit Gervasius castellanus in castrum Brugarum ad consulem Theodoricum in multitudine militum suorum et Burgensium, qui fideliter ipsum dilexerant, stansque coram universis ait : « Domine comes Theodorice si Deus hanc gratiam contulisset nobis et patriæ, ut vos statim post mortem domini nostri et nepotis vestri Caroli præsentem habuissemus, neminem in comitatum præter vos suscepissemus. Notum ergo facio omnibus, quod a consule Willelmo prorsus discesserim ; hominium et fidem et securitatem, quam hactenus sibi servaverim, rejecerim, eo quod pares terræ et omnis populus illum condemnaverint sine lege, sine fide, sine justitia Dei et hominum adhuc in terra errantem. Vosque hæredem naturalem et dominum terræ justum, cum honore et dilectione susceperint. Volo ergo hominium et fidem vobis facere, sicut domino naturali terræ, et de cujus conditione nos sumus, officium et feoda, quæ a prædecessoribus vestris hactenus tenui, a vobis recipere volo. Si quis vero vicecomitatum contra me impetit, ex parte Haketti, qui ante me castellanus proxime fuit, in præsentia vestra et parium terræ satisfacturus præsto ero. » Sicque finita oratione factus est homo Theodorici consulis, deinde per reliquum diem fecerunt hominia consuli, omnes qui feodati fore debuerant in comitatu et per aliquos dies deinceps. Statim pacem ipse consul componere festinabat in omni comitatu suo inter illos qui hactenus in invicem discordias et lites gravesque pugnas exercuerant.

156. Octavo Idus Aprilis, feria sexta, Lambertus ex Reddenburg ferro ignito purgabat se in præsentia comitis Theodorici a traditione et morte domini Caroli consulis : Daniel et Iwan non interfuerunt.

157. Quinto Idus Aprilis, feria secunda, quidam Iprensium venerant coram consule Theodorico in lobio domus suæ in Brugis, denuntiantes quod idem comes in auxilium veniret civibus Iprensibus, ea conditione, ut si cives consulem Willelmum ab Ipra expellerent, statim die altero comes Theodoricus in auxilium civium eorumdem intraret ad ipsos.

158. Quarto Idus Aprilis, feria tertia, consul Theodoricus cum feodatis suis et Burgensibus Brugensium excursum fecit versus hostes suos, qui in Oldenburg et Gistella consederant, et quia undique præmuniti erant fortiter ad resistendum, comes cum civibus in media via rediit. Eodem die misit rex Franciæ litteras hujusmodi civibus nostris : « Volo, ut in Dominica Palmarum octo viros discretos a vobis mihi in Atrebato transmittatis, de singulis quidem castris Flandriæ totidem sapientiores evocabo : coram quibus et universis baronibus meis retractare velim rationabiliter, quid sit quæstionis et pugnæ inter vos et comitem vestrum Willelmum, et statim laborabo pro pacis conformatione inter vos et ipsum. Si quis de civibus non ausit venire ad me, conductum secure præbebo veniendi et redeundi. » Statim cives super remittendis litteris rationis et consilii studium inierunt, dicentes : Quia rex juraverat ante susceptionem Willelmi comitis, nullam coemptionem vel pretium se velle et debere accipere pro electione consulis ejusdem, et postmodum mille marcas pro pretio et coemptione aperte susceperit, perjurus est. Item quidquid civibus in telonio condonavit et quidquid super hoc simul cum rege juravit se inviolabiliter conservaturum, violenter fregit. Et cum obsides dedisset, ipse comes pro confirmatione omnium eorum quæ civibus condonaverat et dederat, ipsos fefellit obsides. Igitur cum tandem apud Ipram diem nobis determinasset et paribus terræ, ut se componeret nobiscum, sicut omnes sciunt terræ incolæ, armata manu prædictum castrum anticipavit, ut violenter nobiscum ageret, et ad quidquid vellet nos constringeret. Itaque sine ratione, sine lege Dei et hominum, nos in terra hac clausit, ne negotiari possemus ; imo quidquid hactenus possedimus, sine lucro, sine negotiatione, sine acquisitione rerum consumpsimus. Unde justam habemus rationem expellendi illum a terra. Nunc ergo justiorem terræ hæredem in consulem nobis elegimus, filium sororis (223) consulis Caroli, virum fidelem et prudentem, secundum morem terræ sublimatum, fide et hominio nostro stabilitum, naturam et mores et facta prædecessorum suorum digne imitantem. Notum igitur facimus universis, tam regi quam ipsius principibus, simulque præsentibus et successoribus nostris, quod nihil pertinet ad regem Franciæ de electione vel positione comitis Flandriæ.... (224) sine hærede aut cum hærede obiisse, terræ compares et cives proximum comitatus hæredem eligendi habent potestatem, et in ipso comitatu sublimandi possident libertatem. Pro jure ergo terrarum, quas in feodum tenuerat a rege, cum obierit consul, pro eodem feodo dabit successor comitis

(223) Imo *amitæ*. Erant consobrini duarum sororum filii.

(224) Videtur desiderari *si eum contigerit* aut quid simile.

armaturam tantummodo regi. Nihil ulterius debet consul terræ Flandriæ regi Franciæ, neque rex habet rationem aliquam ut potestative seu per coemptionem seu per pretium nobis superponat consulem, aut aliquem præferat. Sed quia rex et comites Flandriæ cognationis natura hactenus conjuncti stabant, eo respectu milites et proceres et cives Flandriæ assensum regi præbuerant de eligendo et ponendo illo Willelmo sibi in consulem. Sed aliud est prorsus quod ex cognatione debetur, aliud vero quod antiqua prædecessorum Flandriæ consulum traditione ad justitiæ examinatur instituta.

159. Tertio Idus Aprilis, feria quarta Leonis papæ, nepotes Thancmari cucurrerunt super Brugenses apud Harenas, evocantes et allicientes cives adhuc impransos et comitem Theodoricum et suos milites ad militias faciendas. Igitur campanas custodes templorum, et milites lituos pulsantes, fugabant eos procul a Brugis. Subsequenter vero expeditiores militum nostrorum et civium ascenderunt iterum adversus hostes suos in Gistella, et coegerunt quosdam, ut læti fuissent, si forte liceret eis hominia facere comiti nostro Theodorico, et super hoc obsides dare, ne unquam fraudem sibi facerent.

160. Nono Kalendas Maii, feria secunda, post Dominicam Paschæ, comes noster Theodoricus equitabat ad Insulas et vicinias illas obtinuit. Interim Lambertus ex Wingihina cum paucis militibus excursum fecit contra Brugas, et simul cum illo nepotes Thancmari, incenderunt domum Fromoldi junioris notarii comitis, quæ domus defensabiliter steterat in Berenhem. At consul Willelmus ad regem Franciæ ascenderat eadem tempestate apud compendium, qui locus est in Francia, quatenus a rege acciperet consilium et auxilium, quomodo Flandriam obtineret. Episcopo nostro Simoni Noviomensis sedis libere reddidit duodecim altaria, quæ in feodum acceperat, ut advocatus et defensor staret ecclesiarum Dei, quæ in Flandria sunt, eo tenore quatenus episcopus banno et excommunicationis verbo damnaret omnes, quicunque Flandrensibus terræ cives suscepissent consulem Theodoricum, et ad potentiam consulatus promoverent, atque comiti Willelmo violenter et sine judicio superposuissent. Hoc ergo pacto episcopus misit litteras in Gandavum, et suspendit inibi ecclesias a divino officio.

161. Pridie Kalendas Maii, feria secunda, Lambertus ex Reddenburg, qui sub nota traditionis fuerat, usque dum satisfecisset comiti Theodorico per igniti ferri examen, in Ostburc obsederat inimicos suos in validissima manu. Etenim asciverat sibi ex insulis maris circumquaque homines et amicos cognatosque suos fere tria millia. At contra illum illi ex Reddenburg collegerant et peditum et equitum manum validam. Cum igitur utrinque accessissent illi ad obsidendum et isti ad liberandum obsessos, intervenit nuntius comitis Theodorici scilicet castellanus Gervasius, volens differre bellum, quousque comitis in præsentia pacificarentur. Sed quia pertinaces fuerant Lambertus et sui ad occidendos obsessos; noluerunt aliquo modo differre, quin obsessos percuterent. Igitur dum insultum tot millia facerent, et obsessi egregie sese defensarent, ex improviso illi milites ex Reddenburg, qui in auxilium obsessorum in alia domo eventum belli exspectaverant, armati equis et pedibus alii et alii, tamen respectu obsidentium pauci, prosiliebant. Statimque strepitum et clamores infinitos in aera moventes illi qui prosilierant, perterritos et prorsus attonitos reddiderunt obsidionem facientes, in tantum ut fugam inirent, et clypeis et armis abjectis, ad cursitandum in fuga sese succingerent. Tunc illi prius obsessi in armorum virtute egressi, simulque et illi ex Reddenburg a tergo persequentes eos, qui sese fugæ dederant, omnium inimicorum illorum capitales et duces truncabant. Cæterum de peditibus quos voluerunt, enecabant. Sed et vulneratorum infinitus erat numerus et occisorum liberorum virorum numerus erat

162. In hac ergo pugna notandum, quia Lambertus ille, qui nuper excusaverat se ferro ignito, non tradidisse Carolum consulem, modo occisus est. Nam quandiu erga Deum humiliter egit, Deus illi, quod in Domini sui morte egerat, indulsit. Igitur post liberationem igniti examinis, cum isdem Lambertus et sui sine aliquo respectu misericordiæ superbe cum tribus millibus paucos obsedisset, et eis obstinatus quantum in se erat non parceret, nec propter Deum nec propter sacramentum jurandi, quod comiti Theodorico fecerat ut nullam in propria vel suorum persona seditionem moveret, voluisset pugnam et stragem obsessorum differre; merebatur ipse occidi, oblitus misericordiæ Dei et dispensationis, qua eum reservaverat vitæ, cum omnibus occidendus videretur, si tamen dignos pœnitentiæ fructus, sicut promiserat Deo et Ecclesiæ institisset. Cum enim servus humiliter agit cum Domino pro suo reatu, Dominus indulget servo secundum legem pœnitentiæ agenti. Cum vero homo juste agens, in alium hominem perverse egerit, et Deus judex inter utrosque asciscitur, fidem juste agentis Deus juvat, injustum hominem a causa prosternens, et in obstinatione sua confundens. Unde fit ut in bello alter iniquus prosternatur; in judicio aquæ vel ferri iniquus pœnitens tamen non cadat. Notandum vero quod isti occisi in Ostburg, primitus consilio et dolis suis Theodoricum comitem in Gandavo et Brugis præstituerunt et Willelmo comiti supposuerunt. Et quamvis Theodoricus hæres sit naturalis Flandriæ et justus comes et pius, Willelmus vero comes Flandriæ sit inhonestus et civium terræ persecutor, tamen non juste consuluerunt ii qui nunc miserabiliter jacent occisi, nec a traditione domini sui poterunt dici innocentes, quorum consilio et violentia doli adhuc comes Willelmus erat in terra sua Flandrensi.

CAPUT XXI.

Pugnæ et irruptiones bellicæ inter Guillielmum Northmannum et Theodoricum Alsatium.

163. Sexto Nonas Maii, in nocte feriæ quartæ, illi,

qui in Gandavo in domo comitis a civibus illis adhuc obsessi tenebantur, eo quod in parte Willelmi consulis persisterent, exierunt, et platearum domos plurimas incenderunt. Cumque cives pro ignis destructione laborarent, securibus exciderunt jactatoria ingenia, scilicet mangunellas (225), quibus lapideam domum et turrim, in qua degebant obsessi, prosternerent. Eodem die, scilicet quarta feria Gervasius castellanus Brugensis cum militibus obsidere voluit in Wingchina in parte comitis Willelmi agentes. At illi strenui milites occurrerunt Gervasio, et ipsum illum vulneraverunt, et de armigeris duos cœperunt, equos et palefridos lucrati sunt.

164. Tertio igitur in Nonis Maii, Sabbato revoluto anno, instabat dies anniversarius omnium illorum qui de turri præcipitati erant pro morte Caroli comitis. Et notandum quod in hac eadem septimana occisi sunt in Ostburch Lambertus filius Ledewif et cum ipso plures, quorum consilio et traditione Theodoricus Flandriæ superpositus violenter est Willelmo Northmannensi. In hac eadem hebdomade satagebat rex Franciæ in pridie Nonas Maii, Dominica *Misericordia Domini*, convocare archiepiscopos, episcopos et omnes synodales personas in clero et abbates et discretissimos, tam in clero quam in populo, comites et barones cæterosque principes, ut ad se in Atrebatum convenirent, habiturus consilium de istis duobus consulibus, quem eorum cum regia potentia expelleret, aut quem stabiliret. Quo tempore Theodoricus in Insulis et Willelmus errabat in Ipra. Tota vero terra in periculis agitabatur, in rapinis, incendiis, traditionibus, dolis, ita ut nemo discretus viveret securus. Igitur utrobique exspectabant, quod consilium, aut quæ sententia daretur in curia et conventu tot prudentum et discretorum virorum, et quæ pericula in futuro timerent, cum omnia pericula sibi superventura timerent. Et notandum quod omnes fere, quibus terra Flandrensis prohibita erat propter traditionem Caroli consulis, et hoc secundum judicia principum et baronum terræ, hoc tempore reversi sunt in terram hac simulatione et dolo, ut si quis esset, qui eos auderet interpellare de traditione, ipsi interpellati responderent secundum vel quod miles erat in curia comitis, vel secundum quod inferioris conditionis coram scabinis et judicibus terræ. Igitur adhuc nullus interpellatus est nec respondit.

165. Et memorandum quod cum jam primo comes Theodoricus in Insulas conscendisset, quædam incantatrix occurrit illi descendens in aquam illam, quam comes transiturus erat per pontem juxta incarminatricem. At illa conspersit consulem aquis. Igitur, ut aiunt, comes Theodoricus languebat in corde et visceribus, ita ut comestionem et potum fastidiret. Cumque milites ejus indoluissent super eo, cœperunt incantatricem, et ligatis manibus et pedibus, stipulis et straminibus succensis impositam combusserunt. Ab illo ergo tempore usque in septimum Idus Maii, Cono ex Frorerdesto in Winendala, et illi qui in Winchina cum Lamberto arma ferebant contra comitem Theodoricum et suos, non desistebant deprædari villas circa se et rusticos, simulque cum rebus ipsorum violenter auferre. At Brugenses fossatis novis circumdederunt se, vigiliis et insidiis suis et suorum militum sese defensabant. Quo tempestate villa Orscamp deprædata est prorsus a militibus Willelmi consulis.

166. Pridie Idus Maii, feria secunda, Brugenses impetebant illos in Winchina, et vulnerati sunt utrinque plurimi et mortui quidam. Non tamen oppidum illorum obsessorum destructum est.

167. In Idibus Maii, feria tertia, Willelmus comes, collectis militibus suis, invasit præconem in Orscamp, et fugavit illum in ecclesiam ejusdem ruris, et clausum intus obsedit eum, appositisque ad fores templi ignibus ipsas fores conflagravit. Interim burgenses nostri occurrerunt ei armati in Orscamp, et cum perspexissent et consulem et milites ejus et flammas ignium in templo, perterriti fugerunt et plures capti sunt eodem die. Cum ergo in fugando et in persequendo cives nostros comes excurreret, præco ex Orscamp cum paucis e templo prosiliebat, et evasit periculum ignis, et captus est unus militum, qui in evasione eadem exiverat a templo; Burgenses vero nostri fugerunt timore et pavore perterriti, simulque quia conscii erant sibi, quod eumdem comitem Willelmum injuste expulerant et tradiderant; et quidam eorum in furnos campestres latuerunt, de quibus exstracti, captivi sunt abducti.

168. Duodecimo Kalendas Julii, feria secunda, fama retulit ex Lens, regem Franciæ fugisse ab Insulis, ubi comitem nostrum Theodoricum obsederat per quator dies. Eadem tempestate Gendenses evisceraverant quamdam incantatricem, et stomachum ejus circumferebant circa villam suam.

169. Quarto Kalendas Junii, feria tertia, comes Willelmus, collecta maxima manu militum et peditum, invasit Brugas, et usque in portis et cingulis et infra fossata nostra insultum impetuose et animose inferebat. Utrobique alii interfecti, alii perplures sunt vulnerati. Tandem in vespera reversus est apud Jadbeca (226).

170. Tertio Kalendas Junii, feria quarta, comes Willelmus rapuit iterum apud Orscamp rusticos et milites cum armatis, et violenter abduxit apud Winendala et Oldenburg.

171. Pridie Kalendas Junii, in die Ascensionis Domini, ex Oldenburg misit quemdam monachum, nomine Basilium, comes Willelmus præcipiens notario suo Basilio, ut ad se festinaret, eo quod in præsentiam suam berquarii et custodes curtium et

(225) Beka De episcopis Trajectensibus in Joanne II : *Applicando manginellas ad quassandum turres.* Idem *manganas* sæpe scribit ut infra num. 181 *manqnella* dicitur.

(226) *Jadbeca* hora itineris Aldenburgo distat, uti e. Strateno.

redditum suorum rationem debitorum suorum redditurí venissent. Igitur monachus ille detentus est in Brugis per Iwanum, et Gervasium castellanum et Arnoldum nepotem Caroli consulis, qui priore die a Bruburg venerat Brugas. Eodem tempore comes Willelmus Oldemburg circumsepiri et fossatis firmari præcepit, ubi se et suos recipere ordinaverat. Igitur nemo ruricola circa nos securus erat, sed cum omni supellectile sua, aut ad nemora subterfugerat et latitabat, aut infra Brugas ascendit, vix ibidem vitæ suæ aut rerum securus.

172. Quarto Idus Junii, Dominica sancta Pentecostes, comes Theodoricus venit Brugas, conquisitis circumadjacentiis villarum circa Gandavum, et in maximo gaudio susceptus est a nostris.

173. Tertio Idus Junii, feria secunda, milites et latrunculi quidam, qui erant in parte Willelmi consulis, ex Jadbeca prodibant, et quasi speciem pacis ferrent, cum milite quodam ex nostra parte manente, sermones et salutationes conferebant. Hujus ergo equitis nostri domus defensabilis et firmissima stabat : in quam omnes circummanentes, et plures ex civibus Brugensibus res suas comportaverant, quas ibidem tutius salvarent. Intercceperunt ergo equitem illum in curte sua secure vagantem, et traditum vulneribus interfecerunt, et domum, eodem expulso equite, violenter obtinuerunt. Statim comes Theodoricus lætus cum innumera multitudine advolans obsedit eos, coegitque eos obsessos ut sese redderent. Quos tamen salvis membris abire dimisit, et equitem dominumque illius domus bene in propria domo restituit, feria tertia scilicet, pridie Idus Junii.

174. Eodem pridie Idus Junii, audientes milites consulis Willelmi, qui in Oldenburg, et Jadbeca, et Straten jacuerant, ut insidias pararent nostro comiti Theodorico et nostris, quod cum tota potentia sua obsidionem Theodoricus fecisset extra in remotis villis a Brugis, accurrentes circa sexaginta præcursores, incenderunt domum vicinam castro Brugensi, allicere volentes cives nostros, quos fortassis sic caperent. Magis vero ideo nos impetebant, ut Theodoricum consulem per ignis fumum et flammas ab obsidione revocarent. Igitur castellanus Gervasius cum militibus occurrens ad insultum insidiatorum, cœpit duos milites strenuos, Walterum nepotem Thancmari, per quem occasio et causa seditionis et pugnæ totius originem habuit inter Borsiardum, illum traditorem comitis Caroli, et Thancmarum; cœpitque alium cum Waltero militem. Sed isdem Walterus lethaliter vulneratus erat in captione illa. Cives vero Brugenses manus præ gaudio complosas conferebant, animi exhilarationem non satis sibi invicem ostendentes pro tam bono suo successu. Nam tandem post tot mala, post tot prædas et domorum incendia, et post tot homicidia in nostro perpetrata, captus est Walterus ille a nostris, qui caput (227) et principium fuit totius mali terræ nostræ, pro cujus dolis Carolus consul traditus est; non quod ipse tradidisset, sed hostes suos Borsiardum et suos ad tradendum compulisset. Hæc quoque dico secundum sensum vulgi et secundum furorem animi illorum, qui modo captivum Walterum præfatum suspenderent aut novo et inaudito mortis fine dissipassent, si comes permisisset. Nam viso igne juxta Brugas, comes Theodoricus jam ab obsidione revertens, cum tota multitudine accurrit, sed ante accursum ipsius capti sunt illi duo et cæteri insidiatores retro fugati.

175. Eodem die Walterus ex Somerengem (228) et milites et pedites cum eo, qui quidem ex nostra parte militabant, apud Haltras capti sunt. Eodem die Daniel et Iwan apud Ruplemunda super ducem Lovaniæ quinquaginta milites ceperunt. Eodem die miserunt Iprenses secreto litteras Brugensibus, quatenus privatim et in tuto loco aliquos sapientiores nostros et suos vellent convenire, et de honore comitatus utiliter agere.

176. Quarto decimo et decimo tertio Kalendas Julii, comes Theodoricus ascenderat cum comite Frederico (229) in Gandavum, et collegit sibi infinitum exercitum de Axla et Buchold et Was et confiniis illis; adduxit quoque instrumenta jactatoria, quibus dejiceret domos defensales et oppida inimicorum suorum. Applicuitque cum gravi exercitu ad Tiled (230), et obsedit domum Folket militis. Igitur duodecimo Kalendas Julii, feria quarta, Brugenses occurrerunt comiti cum suo castellano Gervasio et cum infinita Flandrensium multitudine, qui cum ipsis conjuraverant. Consederunt ergo foris nocte sequente circa domum prædictam. Igitur comes Willelmus juxta subsequens exercitum circumspexit, quota foret turba et exercitus qui militem suum obsederant. Nec parum indoluit de injuria illa, et grassanti arrogantia obsidentium. Elegerat namque Willelmus comes prius emori, quam tantum opprobrium sui sustinere. Igitur undecimo Kalendas Julii, feria quinta, et die quarto ante festum S. Joannis Baptistæ, circa mane, in Oldenburg ab abbate illius loci, religioso et prudenti viro, pœnitentiam suorum peccatorum devotus suscepit, et vovit Deo ut deinceps pauperum foret advocatus et Ecclesiarum Dei. Similiter omnes strenui milites ejus voverunt, circumcisisque crinibus et rejectis vulgaribus indumentis, camisia et lorica, cæteris armis induti sunt, humili voto apud Deum et fortis-

(227) Hinc data occasio scribendi ab Stratensibus occisum esse B. Carolum, ut supra dictum.

(228) *Somerghem* in agro Gandensi tertio ab urbe milliari. De cujus familiæ antiquitate agit Sanderus lib. IV Rerum Gandavensium pag. 177, asserit Bernardum et Walterum de Somerghem vixisse sub Philippo Alsatio.

(229) Fredericus ut frater Theoderici nominatur apud citatum supra Vignerum in Originibus Alsatiæ pag. 115.

(230) Tiletum, in agro Curtracensi oppidum, civium Harlebecanorum jure ac privilegiis a Guilielmo Northmanno donatum, uti ex Grammajo tradit Sanderus in Flandria illustrata, pag. 427.

simo zelo progredientes ad bellum, veneruntque in vertices montis, qui eminebat juxta exercitum Theoderici consulis; ibique præordinabant sese ad bellum.

177. Fecit ergo Willelmus comes tres turmas equitum, et obtinuit primam suorum aciem, cujus ipse dux primum insultum facere se constituit. Ex adverso itaque Theodoricus comes similiter ordinaverat acies suas; in quarum una ipse et Gervasius castellanus capita erant, in altera comes Fredericus; curtatisque hastis utrinque paulatim sese aggressi sunt in virtute hastæ et gladii, ceciderunque infiniti. Cominus pugnabant, non aliter quam morti se offerrent, in media arma inimicorum corruebant. Ante quidem sese præjudicaverant mori in bello, quam a comitatu expelli. In agressu enim primo Daniel, qui caput erat militiæ Theodorici consulis, volebat se inferre cuneis Willelmi consulis, ibique dejectus est comes Fredericus, et contra illum vinctus Riquartus ex Woldman in priore vinctura: plures quippe et infinitæ fiebant in invicem vincturæ. Tandem gladiis contendebant.

178. At pars et cuneus ille, in quo Willelmus comes pugnabat, deficere incipiens, retro in fugam se convertit, quam Daniel persequebatur cum suis. Cumque utrinque laborarent, illi in fugiendo, illi in persequendo, secunda pars cuneorum Willelmi consulis, quæ ad insidiandum latebat, prosiluit in adversas facies Danielis et suorum; et, quia recenti virtute et unanimi consensu exhortati fuerant et instructi ad bellum, in nullo hæsitantes, hastis et gladiis persecutores illos interruperunt. Tunc comes Willelmus a fuga velociter resiliens, sese cum suis recepit, unoque cursu et animo virili ac robore corporum suorum crudelitati armorum et dispersioni inimicorum insistebat. Igitur universi qui cum consule Theodorico pericula belli sibi imminere præviderant, in diversa armis disjectis, nudique prorsus fugerunt: adeo ut cum comite suo præter decem milites nulli commanerent. Willelmus quidem comes et sui loricas projicientes, leviores equis insidentes, tunc tandem victoriæ suæ fructum consecuti, hostes alios occiderunt, alios ceperunt.

179. Circa mediam noctem ad Brugas rediit comes Theodoricus: cæterum quo Willelmus comes redierit, non audivimus. Tunc nostri loci conjuges viros suos, filii patres, servi et ancillæ dominos suos perditos deflebant, casum et infortunium belli perquirentes, tota nocte et deinceps fletibus et suspiriis languebant. Summo diliculo igitur cum exirent nostri ad mortuos suos, iterum a militibus Willelmi capti sunt. Tam gravis persecutio et multiplex captivitas nostrorum nunquam audita est contigisse in nostris partibus ante hoc facinus belli. Infinita vero pecunia data est pro captivatis nostris redimendis Willelmo comiti et suis, et sic quodammodo iterum terra nostra deprædata. Tandem audientes nostrates, quod Willelmus comes ante ingressum belli se Deo humiliter subjecisset, pœnitentiæ remedium insumpsisset, crines et superfluas vestes ipse et omnes sui truncassent post belli infortunia sua, cives nostri simul cum suo consule Theodorico crines et vestes circumciderunt, et ipsi quoque presbyteri nostri ad exemplum inimicorum tandem pœnitentiam prædicaverunt, et post tot damna, spolia et captivitates in nostros peractas indixerunt jejunium universale, et ferebant cruces et serinia sanctorum in ecclesiam B. Mariæ in Brugis, ibique excommunicaverunt omnes sacerdotes Brugenses ex nomine Willelmum comitem. Northmannum, Thancrannus decanus, Eggardus, Sigebodo, Heribertus, Fromoldus senior, Theodoricus presbyteri, feceruntque vovere consulem Theodoricum coram universis, quod si aliqui ex Iprensibus sese ad ipsum converterent, misericorditer eos susciperet, sive de omni comitatu, quicunque se converterent similiter ad ipsum, non exhæredaret eos.

180. Octavo Kalendas Julii, Dominica, in die S. Joannis Baptistæ, in ecclesia B. Mariæ crucifixus, qui stabat in pavimento ad adorandum fidelibus, per seipsum et Dei virtute a loco in quo firmiter fixus steterat, sursum levatus decidisset in pavimentum, nisi quidam custodum ecclesiæ casum manibus præripuisset. Qui quidem custos iterum solito loco infixit crucifixum illum, et cum abiisset, iterum sicut primitus, ab infixione levatur et ruere cœperat idem crucifixus. Tunc omnes, qui ad adorandum stabant accurrentes, iterum infixerunt, putantes casum illum evenisse ex incuria infigentis. Sed circumquaque conspectantes, incuriam nullam hoc fecisse probaverunt.

181. Quarto Nonas Julii mensis, feria quarta, in translatione Martini episcopi Turonensis Ecclesiæ, obsedit comes Willelmus Northmannensis cum gravi exercitu domum magni præconis in villa Orscamp, adducens instrumenta jactatoria, magnellam et pyrrira, quibus dejiceret domum præfatam. Sed Theodoricus comes cum civibus Brugensibus et Flandrigenis circa Brugas et infra fossata et sepes ejusdem domus, simulque Arnoldus Wineth, sese opposuerunt, utrumque vero exercitum fluvius diviserat, qui domum illam prædictam orientem versus muniebat. At ex illa parte in qua Willelmus insultum fecit, domus illa sepibus et fossatis firma fuit. Multi igitur in aggressu belli et pugnæ in invicem, utrinque mortui seu vulnerati sunt, sed domus et fossata et sepes ejus firmiter perstiterunt. Tandem turrim ex una et turrim ex altera parte oppositam erexerunt, quibus conscensis acriori modo pugnaverunt. Tunc exercitus Willelmi eo quod ventus ex occidente duriter perflaret oppositum sibi hostium cuneum, comportari jussit undecunque fenum, herbam, tecta domorum, fruteta et omnem materiam, quæ subministraret impletionem fossatorum, ut sic intrarent ad hostes oppositos. At illi de intus ignem pice et unctio veteri et cera levius ardentem machinæ injecerunt, et ita igne consumptum est quidquid conjectum fuit.

Ejusdem quidem machinæ ardentis fumus ventorum A stridore agitatus, in oculos irruit eorum, qui ignem injecerant ab intrinsecus; hastis et telis et sagittis multi occubuerunt infecti. Sedit igitur Willelmus ille sex dies in obsidione illa; in quibus diebus tot militias, tot tornationes exercitabant milites utriusque exercitus. Nam cum fluvius profundus esset inter utrumque hostem, quærebant omni tempore obsidionis milites Willelmi vada et transitus fluvii, quibus transire non differebant, avidi pugnæ et belli, utpote illi, qui fortiores armis et numerosiores erant multitudine. Sexto ergo die, qui erat septimo Idus Julii, feria secunda, circa vesperam, videns Willelmus quod nihil proficeret in obsidione domus illius, transire jussit milites quadringentos per vada fluvii, et combusserunt domum Ansboldi militis et domos B fratris et sororum ejus. Tunc exercitus ejus recessit; at nostri fugerunt in Brugas, et vicini, qui circa nos commanebant, cum omni supellectili sua et pecudibus fugientes, intraverunt ad nos in Brugas, tremore et pavore attoniti, noctemque illam insomnem duxerunt. Eadem die monachi S. Trudonis et eorumdem cellula juxta Orscamp sita, prorsus deprædata est, ut nec libri vel calix sacrificii ibidem remaneret.

182. Notandum quidem quod nullus sapientum inter nostros Brugenses ausus erat vera profiteri de casu et infortunio et fuga nostra. Quicunque enim aliquid veritatis profitebatur, illum traditorem loci nostri et fautorem Willelmi consulis deturpabant, C mortemque subito minati sunt. Nec mirum, quia Deus obstinabat corda eorum, ne omnem veritatem vellent audire. Tamen cruces et processiones per ecclesias a clero delatas subsequentes, magis Deum ad iram, quam ad placationem provocaverunt; quia in obstinatione animi, in malis et in superbia et pugna contra potestatem a Deo ipsis prælatam erexerant. Omni quidem potestati omnis anima debet esse subdita, sicut ait Apostolus (*Rom.* XIII, 1). Igitur si in loco illo, unde pessimæ traditiones emerserant, infortunia contingerent, bella, seditiones, homicidia, opprobria sempiterna totius Flandriæ, nonne jure idem locus debetur omnibus malis? Et si Ecclesia fratrum patitur, quæ in Brugis est, nonne merito, quia præpositus ejusdem Ecclesiæ causam D malorum intulit? Et, quamvis nemo auderet annuntiare bannum, et anathema archiepiscopi nostri et episcopi cæterorumque suffraganeorum episcoporum ejus, audivimus et cognovimus quidem vere, et nos fuisse merito in banno positos, et in prohibitione divini officii, eo quod superposueramus comitem comiti, et infinitas mortes per hoc intulimus universis. Presbyteri nostri et clerus nostri loci præparaverunt sese ad pugnam cum populo et turba, male illius memores quod starent quasi murus pro domo Israel.

183. Quarto Idus Julii, feria quarta, in translatione Benedicti abbatis, Christianus de Gistela et fratres Walteri Pennati mendacii venerunt Brugas per conductum Danielis. Et posuit Christianus filium suum in obsidem, et fratres præfati duo remansesunt obsides, pro Waltero fratre suo compediti in domo comitis, quæ est in Brugis. Ferebant igitur secum Christianus et milites ejus Walterum illum, donec viderent, si aut convaleret aut moreretur, utpote illum qui vulneratus ad mortem languebat.

CAPUT XXII.

Mors Guilielmi Northmanni. Regimen pacificum Theodorici.

184. Quarto Idus Julii, feria quinta, dux Lovaniæ obsedit Alst (231) cum gravi exercitu, et venit sibi B in auxilium comes Flandriarum Willelmus cum quadringentis militibus. Interim apud Brugenses multa mendacia volitabant de negotio obsidionis præfatæ

185. Contigit interim quod in Brugis molendinum aquis immersum undique dilapsumque destrueretur, et aqua, quæ ad plagam meridiei munierat castrum et suburbium Brugense, in loco, quo molendinum concluserat aquas, elaberetur fere tota. Inde commoti cives accurrebant, et fimo, lignis, terra aquas effluentes obstruebant. Imputabant igitur suffossionem molendini factam fuisse furtive ab inimicis suis, eo quod ita post defluxum aquarum, castrum et suburbium ipsorum ad ingressum pateret hostibus. Multi aderant divinatores et laici et sacerdotes, qui adulabantur civibus nostris, prædicentes eis, quæcunque sciebant cives voluisse audire. Si quis vero sapiens de negotio obsidionis, aut de loci et civium periculis imminentibus verum profitebatur, vilissima repulsa impetitus ab ipsis obmutuit. Adhuc vero languebant cives nostri in extorquendo pecuniam ab invicem, quam comiti Theodorico transmitterent in expeditionem obsidionis præfatæ. Similiter illi ex Gend laborabant. Erantque in Alst obsessi Iwan et Daniel, et comes Theodoricus cum forti milite, satisque in bello probato.

186. Octavo Kalendas Augusti, feria quarta, in die S. Christophori reductus est Walterus Pennatum mendacium in captivitatem in Brugis; et redditi D sunt obsides, qui pro eo dati et usque ad id temporis observati fuerant.

187. Sexto Kalendas Augusti, sexta feria, post transfigurationem Domini in monte Thabor, dignabatur dominus suæ prævisionis et nostræ simul persecutionis ponere in hac seditione quodammodo finem, quia comes Willelmus Northmannus, dum in assultu præfatæ obsidionis se prætulisset hostibus penes castrum Alst, dejectus ab equo, dum sese in pedes recepisset et manum dexteram ad oras armorum deduceret, quidam peditum ab hostibus prosiliens, lancea eamdem dexteram consulis in

(231) Alostum Flandriæ imperialis præcipua civitas, Gandavum inter et Bruxellam sita, cum illustri territorio; olim Brachanto annumerata.

palma perfigens, medium brachii, quod adjunctum manui cohæserat, perfodit et lethali vulnere infecit. Quem milites sui collegerunt, utpote dominum suum miserando occasu morientem, ac per totum illum diem mortem celando inimicis, sine planctu et ejulatu, voces et clamores dolorum compresserant tanto acriori mentis angustiati confusione. Dux igitur Lovaniæ quærere satagebat, ut se et suos componeret cum comite nostro Theodorico, et totius discordiæ in invicem habitæ, causas in judicio Iwan et Danielis et regis Angliæ commendavit. Concessione ergo compositionis utrinque laudata, dum rogabat comitem nostrum Theodoricum, ut ducatum præberet consuli Willelmo revertendi cum suis pacifice ab obsidione; cumque omnem comes Theodoricus duci super hoc assensum præstitisset, ait dux : « Ecce, quem in tantum virtus tua persequitur hostem, Willelmus comes e vulnere lethali exspiravit. » Igitur prosiluit unusquisque utrinque alius ad deflendum tanti et tam præcipui militis occasum, alius ad excitandum hostes in exsultandum, alius ad denuntiandum his qui domi remanserant; ut sibi præcauti rerum suarum non nisi vigilanter et præconsiderati agerent. Volitabat enim undique rumor et fama mortis principis illius, et qui in fide et securitate ejusdem consulis decertaverant, ad tutiora loca sese conferebant. Tunc cum planctu infinito et clangore excelso corpus militis strenui feretris impositum ad S. Audomarum humandum transtulerunt.

188. Cæterum Theodoricus comes inimicos suos persequebatur ubique, et conflagratione ignis eos vastavit, captivavit, disperdidit, nisi qui gratiam ejus ante conflagrationem ipsam, aut pecunia, aut aliter conquisierant. Ascendit igitur Theodoricus comes apud Ipram quarto Kalendas Augusti, Dominica, cum infinito militum auxilio et obtinuit Ipram. Cives vero Brugenses et milites et solidarii eorum exierunt, et deprædati sunt villam Ridevorda, et domos combusserunt. Igitur Lambertus ex Ridevorda et Lambertus ex Winchina, aliqui ex Folketh et Tileth (232), et plures alii de confiniis nostris, qui in auxilio consulis Willelmi certaverant, sese in oppido Winendala receperunt. Illi quoque qui in Ipra cives in parte constiterant Willelmi, cum Isaac (233) apud Formesela sese contra comitem Theodoricum firmaverunt; ubi exercitata est militia maxima. Et notandum quod cum in tantis periculis Brugensium locus fuisset, ut cives nullo consilio sibi posse, nisi a solo Deo, mederi credidissent, et ideo cordis sacrificio Deum placassent, dispensatione solita Deus subvenit ipsis. Nam consulem Willelmum gladio sui judicii enecavit, sed illo quippe modo, ut non in propria sed in alienæ pugnæ causa, scilicet ducis illius, cujus in auxilio militabat, emoreretur. Proinde nos Brugenses a morte illius innoxii deputabamur; quoniam quidem nemo e nostris ipsi intulerat mortem, imo eodem tempore quo functus est a vita nos timebamus illum procul dubio ad nos obsidendos futurum. Illi etiam ex Ostkercka milites qui de consilio comitis Theodorici et nostro pendebant, eadem die qua obiit consul Willelmus, improperabant nobis, quod traditores fuissemus et recesserunt a nobis. Interea apud Brugas nuntius venit, qui mortem denuntiaret Willelmi consulis. Quo audito cives et omnes nostrates Deo referebant gratias pro tanta liberatione sua et rerum suarum.

189. Igitur mirabilis dispensatio Dei, quæ hoc modo principem illum mori dispensavit, ut in ducis præfati obsidentis Alst auxilio obiret extra consulatum nostrum. Et quanquam contra nostrum comitem et nostrates in parte pugnaret, non fuit quidem alicujus alterius causa illius pugnæ et obsidionis quam ducis. Et licet Willelmus comes libenter quacunque occasione nostrates impugnaret et ideo in auxilium ducis maxime conscendisset, ejus pugna aut ejus mors ibidem a Deo præfixa, non imputabatur nisi duci. Ducis enim miles in hoc fuerat, nec ibidem pro comitatu primo, sed pro salute et honore ducis velut alius quislibet solidarius, mortuus est. Contendunt aliqui quod nostrates, postquam expulerant Willelmum consulem, superopposuerunt ei Theodoricum comitem et eumdem argento et consilio et omni facultate tam consilii quam pecuniæ, undique confirmatum in castris et omnibus locis, in quibus prævenire poterant, Willemo illi opposuerunt ad resistendum. Illo enim modo non potuerunt innocentes a morte illius probari. Alii dicunt ducem impetisse Theodoricum quia præsciebat, si ipse Theodoricus forte regnaret et persisteret in consulatu Flandrensi, multa mala posset in posterum inferre sibi et fortassis a ducatu expelleret, aut saltem dotem illam, pro qua comes Theodoricus satagebat ducem coram imperatore appellare, violenter auferret. Comes Willelmus pro consimili causa in prædicta ducis obsidione impugnabat comitem Theodoricum, quia sciebat hunc emolliri, quo astu a consulatu expellere ipsum potuisset ; attamen sibi injuste et traditiose sciebat illum Theodoricum sibi superpositum fuisse, et ideo utrique poterant rationabiliter et comes Willelmus pro causa ducis et pro propria injuria ibidem recte occubuisse, et comes Theodoricus pro dote a duce expostulata juste et pro comitatu oblique tradito, ibidem restitisse duci et Willelmo comiti.

190. Quæratur ergo cum per mortem alterius Deus pacem vellet restituere patriæ, cur magis dispensavit, ut moreretur Willelmus comes, qui justiorem causam regendi terram obtinuit, et quare non citius mortuus fuit Theodoricus comes, qui injuste superpositus videbatur, aut qua justitia Deus concessit ei consulatum, qui violenter arripuit dignita-

(232) Folquet domus in Tileto supra num. 176 statuitur.

(233) Isaac de Formesele subscripsit litteris B. Caroli anno 1121 sæpe citatis.

tem? Si igitur neuter eorum bene suscepit comitatum, jure utrique erat auferendus. Attamen quia jure hæreditario Theodorico consuli pertinebat comitatus jure eum possidet. Et si injuste videatur arripuisse, tamen quia olim ante electionem illius Willelmi, qui mortuus est, per litteras directas primatibus Flandriæ requisiverat, quod sibi pertinebat : quanquam et tunc non sit exauditus ab illis, non minus debebat petere et conquirere hæreditatem suam, quæ injuste sibi ablata est, et alii injuste a rege Franciæ vendita. Igitur post tot controversias præponimus justiorem causam Theodorico comiti, qui non injuste dicitur superpositus consuli Willelmo : imo ille comes mortuus ipsi Theodorico injustissime superpositus est, et per coemptionem ex regis potestate, potestative comes effectus. Igitur illum ex antiqua justitia Theodoricum vitæ reservavit et suæ hæreditati restituit, illumque morte a consulatu removit, qui quantumcunque potenter viveret, totam terram vastaret, omnesque terræ incolas ad bellum civile provocaret, legesque Dei et hominum confunderet : quem lege districta Deus, viam universæ carnis ingredi non sine malis meritis suis adjudicavit. Nec enim comes Willelmus de omnibus, quæ in vita possedit, secum post mortem permanere fatebitur inter umbras, quas ad pœnalia loca præmisit, nisi militiæ, laudem : bonus enim in militia dicebatur. Igitur tantam injuriam, quia nulla potestas humana corrigere aut potuit aut noluit, secundum lineam districti examinis sui Deus correxit. Ideoque in homines Flandriæ iram et flagella indignationis suæ intulit, quia omnium erat in arbitrio positum ante deliberare, prævidere, et discutere, et summa diligentia perquirere; Deumque contrito corde et piæ mentis sacrificio super hoc placare, quem sibi et patriæ Dominum præstituerent, et electum amarent et venerarentur. Quia ergo hoc neglexerunt, eum, quem incaute Dominum susceperunt, tyrannum et vastatorem totiusque mali exactorum perpessi sunt, eumdemque post electionem et susceptionem in consulatu nullam viam vel mores honestos prædecessorum comitum, principes et bajuli (234) aut consiliarii terræ docuerunt; sed ad prædam et argutas fallacesque causas instruxerunt, quibus pecunias infinitas super cives et burgenses terræ conquirerent, et quandoque violenter extorqueren'

191. Igitur Theodoricus Flandriarum marchio ab illo mortis Willelmi tempore regnavit, et peragratis castris, scilicet Atrebato, Tervannia, S. Audomaro, Insulis, Aria, in quibus locis more bonorum prædecessorum suorum venerabiliter susceptus est a clero et populo et fide et hominio confirmatus, tandem ad reges Franciæ et Angliæ ascendit, susceptuus ab ipsis feoda et donaria regalia. Complacuit ergo sibi utriusque regni scilicet rex Franciæ et rex Angliæ super comite nostro Theodorico, et investituras feodorum et beneficiorum, quæ ab ipsis sanctissimus, et piissimus comes Carolus obtinuerat, gratanter dederunt.

RHYTHMUS ANTIQUUS

Ex ms. Jacobi Sirmundi Soc. Jesu.

§ I. *Lamentatio de morte B. Caroli comitis Flandriæ.*

Proh dolor! ducem Flandriæ, et defensorem Ecclesiæ,
Bonum tutorem patriæ, et cultorem justitiæ,
Traditorum versutia, impiorum nequitia,
Plena gravi invidia, peremit pro justitia,
O infelix Flandria! o crudelis, o impia!
Quæ te cepit dementia? quæ perversa nequitia?
Ut ducem tuum sperneres, mortem illius quæreres,
Et laqueos prætenderes, protectorem perimeres?
Tu per eum floreneras, et decorem indueras,
Primatum obtinueras, multis honore præeras.
Sed quia fornicata es, prævaricatrix facta es,
Et non audenda ausa es, præ cæteris spernenda es.
O infelix! o misera! crudelis et pestifera!
Cur intulisti vulnera, patris fundendo viscera?
Cur hoc scelus perpetrasti, pacis jura conturbasti,
Justitiam violasti, patrem tuum jugulasti?
Quid vobis deerat, impii crudelitatis filii,
Tanti sceleris conscii, timoris Dei nescii?
Non aurum, vestes, prædia, non equorum subsidia :
Ergo pro multa copia perpetratis flagitia.
O mœrore plena dies, nostri luctus materies!
Qua finitur nostra quies, per malignas progenies.
Omni privanda lumine, tetro fuscanda turbine,
Quo patriæ munimine privatur et regimine.
Impudens luge, Flandria, gravi digna miseria,
Tibi manent supplicia mortis inscrutabilia.
Prius eras præcipua, modo facta es fatua.
Exigente culpa, tua, strages reddetur mutua.

§ II. *Lamentatio alia.*

Carole, gemma comitum dux inclyte, flos militum,
Te dolemus immeritum pertulisse interitum.
Cujus prudens modestia, et solers vigilantia,
Sollicite pro patria tuta servabat omnia.
Te exhorrebant impii, amabant pacis filii,
Bonis locus refugii, malis eras supplicii.
Te luget dulcis Gallia, pro te gemit Burgundia;
Et proxima Brijannia, insuper nostra patria.
Quæ lacrymarum flumine exuberans sine fine,
Flet vacua regimine, privata et munimine.
O quam bona constantia, quam constans patientia!
Moritur pro justitia, per quem constabat patria.
Cum esset in Ecclesia, intentus in psalmodia,
Orans Deum mente pia; emersit cohors impia.
Mox exeruntur gladii, jugulant patrem filii,
Perimuntur innoxii una quatuor socii.

(234) *Balivi* potius legendum, de cujus vocis origine et significato, multa reperies in Glossario Spelmanni.